

ANTON RAK

B O B R O V E C

SEPARÁT

**VLASTIVEDNÝ
ZBORNÍK 1**

VYDALA
MATICA SLOVENSKA
MARTIN

BOBROVEC

Ľudia — deje — osudy

Anton Rak

I. Názov

Bobrovec patrí medzi najstaršie obce Liptova, ale o jeho vzniku sa zachovali písomné doklady len z 13. storočia.¹ Na otázku, kedy vznikli najstaršie obce, o ktorých nemáme písomné doklady, archeológovia odpovedajú: Obce, ktoré majú názvy podľa zvierat a stromov, t. j. názvy prírodné, vznikali v dobe Veľkej Moravy,² keď ešte bola pohanská, lebo pohaní dávali také názvy. Podľa stromov dostali meno napríklad Jaseňová, Jaseník, Brezová, Brezno, Breznica — odvodené od brezy; od duba Dubnica, Dubová; od hrabú Hrabušice, Hrabová; podľa buka Bukovina, Bukovec; Tisovec, Klenovec, Jablonica, Orechovany, Orešany a i. Od zvieracích mien, napr. od bobra sú odvodené Bobrovec, Bobrovník, Bobrovček; od tura Turík, Turiec, Turany, Tura Lúka; od zubra Zubrohlava, Zuberec, Zubrica a pod. Keď na Veľkú Moravu preniklo kresťanstvo, preniklo aj pomenovanie osád a dedín podľa mien svätcov, napríklad Sv. Mikuláš, Sv. Mara, Sv. Anna, Sv. Ondrej, Sv. Martin, Sv. Michal, Sv. Kríž, Sv. Ján, Sv. Peter a Sv. Duch. Tieto obce s menami svätých vznikali tak, že najprv postavili kostol k úcte niektorého svätého, okolo neho vyrástla dedina, ktorá dostala meno podľa kostola.

Na základe podobných úsudkov Bobrovec vznikol už v 8. storočí, t. j. počas Veľkej Moravy a jeho názov sa odvodzuje od zvierat'a bobra. To znamená, že v čase, keď tu vznikala prvá usadlosť, už tu žili bobry. Ibaže v takom prostredí, ako dnes vyzerá potok Jalovec, bobor by nebol mohol žiť. Bobor potrebuje lúčnatý terén, ticho tečúci potok a pri ňom

¹ Alexander HÚŠČAVA, Kolonizácia Liptova do konca 14. storočia. Bratislava 1930, s. 17—18

² Štefan LUBY, Liptovský a turčiansky register z roku 1931. Bratislava 1932, s. 82

stromy a kríky. Z tohto porastu si robí hate v potoku, kde sa zdržiava a loví ryby, na lúčnatom brehu sa pasie a v brehu si robí nory, v ktorých hniezdi a liahne sa. V zahatanej vode učí plávať svoje mláďatá.

Keďže v bobrovskom povodí tieto podmienky už dnes nie sú, bobry však tu žili, musíme predpokladať, že tu za tisícročie došlo k veľkým prírodným zmenám. Museli to byť náramné vody, ktoré zmenili celú tvárnosť tohto terénu a odniesli všetku orniciu, takže ostali len holé skaly a veľké guľaté balvany, ktorými je zaplnené celé povodie aj koryto potoka celou dolinou až na úpätie Liptovských hôľ, Salatína a Ba-níkova. Z toho vidieť, že balvany pochádzajú z končiarov týchto vrchov, ľadovcami zrútené a roznesené po celom povodí. Aj na plošine Korcová a na Dlhých hradách dodnes sú okruhliaky priplavené vodami. Ostali však len tie, ktoré sú hlboko v zemi, ostatné ľudia použili na stavbu ciest a na úpravu brehov potoka Jalovčianky. Aké ohromné vody sa mohli valiť týmto riečišťom v dávnych časoch, možno odhadnúť podľa výšky brehov Korcová, ktoré sú miestami až desať metrov vysoké.

II.

Písomné pramene

Spomenul som, že najstaršie historické písomné doklady o liptovských obciach, a teda aj Bobrovci, pochádzajú z 13. storočia, t. j. po vpáde Tatárov.³ Z tých čias je aj najstaršia listina, v ktorej sa spomína Bobrovec a súčasne aj Liptov. Je to výsadná Listina kráľa Ondreja II.⁴ z roku 1231, v ktorej udeľuje istému zvolenskému občanovi menom Be-har šesť popluží zeme, vykrojenej z bobrovského chotára a jemu patriacej usadlosti Bobrovčeka, za verné služby kráľovi. Jedno poplužie zeme činilo toľko, koľko štyri voly cez deň zorali. Spolu to bolo toľko zeme, koľko 24 volov cez deň zoralo. Malo to obsiahnuť celý Beharský chotár. Z toho vidieť, kam až v tom čase siahal bobrovský chotár. Ak mal spomenutý Behar syna Pavla, mohla vtedy vzniknúť i Pavlova Ves.

Z Beharovho kmeňa neskoršie vznikli tieto rodiny: Nemeš, Šandor, Urban, Lachny (Lačný?) a Bohuš. Z týchto rodín jeden potomok menom Nemeš žije v Bobrovci a ten uchováva výsadnú listinu vydanú kráľom Ludvikom II. roku 1520, v ktorej tento kráľ potvrdzuje výsady udelené kráľom Ondrejom II. roku 1231 a potvrdené aj kráľom Belom IV. roku 1264 už spomenutému Beharovi.

Mimo uvedenej listiny, ktorú vydal kráľ Ondrej II., zachoval sa ešte starší písomný doklad, v ktorom sa spomína Bobrovec. Je to dekrét kráľa Imricha, ktorým založil spišské prepoštvstvo na Spišskom hrade roku 1198.

³ Alexander HÚŠČAVA, Kolonizácia..., s. 37

⁴ Alexander HÚŠČAVA, Kolonizácia..., s. 37, pozn. 12

Prvým prepoštom bol Adolf z Meránu. Jeho pričinením vznikli roku 1200 na území Liptova tieto fary: Sv. Mara, Bobrovec, Sv. Michal, Palúdzka a Trnovec. Spišské biskupstvo založil pápež Pius VI. až roku 1776.⁵

Keďže fara v Bobrovci bola založená roku 1200, teda ešte skôr musel jestvovať kostol,⁶ pravda, len drevený, po ktorom neostalo stopy, lebo ho pravdepodobne vypálili Tatári roku 1242.

Ďalšie písomné doklady o Bobrovci sú v knihe Štefana Nikolaja H ý r o š a, farára vo Sv. Michale — *Zámok Likava a jeho páni*.⁷ Hýroš píše, že kráľ Ladislav IV. vyčaral Bobrovec roku 1283 od župana Bogo-míra za Ľupču a Čeremno. Táto výmena sa uskutočnila preto, lebo sa rozchýrilo, že v bobrovskej hore sa nachádza zlato, ktoré podľa zákona prislúchalo kráľovi. Takto sa Bobrovec stal kráľovskou obcou do roku 1288, keď sa zistilo, že zlato v hore nie je. Preto bol aj čarúnok zrušený a Bobrovec pripadol nazad Bogomírovi. Lenže Bobrovec sa odvolal na svoju starú listinu, podľa ktorej Bobrovec už predtým bol kráľovskou obcou. Ale ich odvolanie bolo zbytočné, lebo na príslušných miestach zistili, že spomínanú listinu falšoval Ján Literát z Madočian, ktorý podobných listín vyrobil viac, za čo ho v Sv. Mare súdili a upálili.⁸ Hýroš ďalej píše, že kráľ Ladislav IV. župana Bogomíra potvrdil roku 1288 za bobrovského šľachtica a roku 1310 nadobudol Bobrovec právo trhov.⁹

V roku 1317 darovala pani Akka¹⁰ Vavrovi Korcovi zem zvanú Ja-locfalú (JalovecJ, z ktorej vznikol dnešný Jalovec. V tom istom roku darovala Martinovi — synovi Panestovmu — tiež vo vyšnej časti Bobrovca kus zeme pri potoku Jalovec (Budovie). Toto potvrdil magister Donč, župan zvolenský.¹¹

Vo farskej kronike Bobrovca, ktorá tam bola uložená ešte roku 1956, vtedajší farár Michal Koperdán zistil, že v Bobrovci cirkev už roku 1216 prekvitala a že na vrchu zvanom Mních bol kláštor. Údajne ho založili „červení“ mnísi a vraj podľa nich sa aj s týmto vrchom súvisiace pasienky zovú Cervenec. Kláštor bol zaiste drevený, lebo ostala po ňom iba podzemná chodba, ktorá má z južnej strany skalnú stenu a vyústila niekde v Mikovom jarku pod skalou, do ktorej bol vytesaný kríž. Túto chodbu sa pokúsili odkryť dvaja Bobrovčania, a to Ján Tryzna-Krevan a Ignác Lojdl v rokoch 1890-91, ale nemali vytrvalosti, lebo odkryli len

⁵ Martin PIRHALLA, A szepesi prépostság vázlatos története, 1898

⁶ Ivan HOUDEK, Z histórie kostolov a iných stavebných pamiatok Liptova. Martin 1972, Zborník Muzeálnej slov. spoločnosti, roč. 21

⁷ Štefan Nikola] HÝROŠ, Zámok Likava a Jeho páni, Martin 1879 — A. HOŠČAVA, Kolonizácia ..., s. 25

⁸ Alexander HÚŠČAVA, Kolonizácia..., s. 33

⁹ Štefan Nikola] HÝROŠ, Zámok Likava ...

¹⁰ Štefan Nikolaj HÝROŠ, Likava ...

¹¹ Alexander HÚŠČAVA, Kolonizácia..., s. 30, pozn. 119, príl. 1, s. 79/80

dva schody a ďalej sa už neopovážili pokračovať. Kláštor mal aj vlastné opevnenie, ktoré je ešte aj dnes viditeľné a smeruje na západ, lebo iba odtiaľ mohol prísť útok. Ostatné strany chránili neprístupné skalné steny. Toto opevnenie bolo viditeľné ešte okolo roku 1928 a miestami siahalo až do výšky jedného metra. Vedľa opevnenia boli kôpky guľatých skál, veľkosti slepačieho vajca, rovnakej veľkosti a tvaru, navyberané z potoka, ktorý preteká dolinou. Tieto skalky asi slúžili ako náboje do prakov. Neskoršie toto miesto postihla veterná smršť, povyvracala stromy aj s koreňmi, zmenil sa profil terénu, a preto je už ťažko určiť rozlohu opevnenia.

V roku 1960 uskutočnil sa prieskum jaskýň v bobrovskej doline. Jedna z nich dosahuje hĺbku 60 metrov a našli sa v nej predmety, ktoré nie sú pôvodné.

Kedy asi tento kláštor vznikol a kedy zanikol, ešte aj dnes je tajomstvom. Dá sa predpokladať, že bobrovský kláštor slúžil ako útočisko obyvateľom pred útokmi Tatarov.

Roku 1339 sa končí rodokmeň župana Bogomíra a po ňom ostali v Liptove tieto šľachtické rody: Svätajánsky (Szentiványi), Smrečiansky (Smrečáni) a Baanovci z Trsteného (de Nádas).

Pre Bobrovec najďôležitejšou a najcennejšou listinou je výsadná listina obnovená kráľom Matejom roku 1482.¹² Mimo nej sú ešte tri, a to od kráľa Rudolfa a kráľa Maximiliána, ako aj od vesprímskeho arcibiskupa, ktorých hodnoverný preklad textu uvádzam.

„My Rudolf II., z božej milosti zvolený cisár rímsky, Augustus, kráľ Nemecka, Uhorska, Dalmácie, Chorvátska, Slavonska, Srbska, Galície, Kumánie, Bulharska atď. Arcivojvoda Rakúska, vojvoda Burgundska, Bra-niborska, Štajerská, Koryntu, Korutánska, Brabantska, markgróf Moravy, vojvoda Lucemburska, Tirolská ... pán marky Slavonskej... Týmto dávame na vedomie všetkým, ktorých sa to týka, že naši oddaní, múdri a rozvážni, Tomáš Michalovič a Ondrej Germánus, obyvatelia Bobrovca predstavili sa pred naše veličenstvo v mene svojom i v mene ostatných občanov a obyvateľov nášho mesta B o b r o v c a a osobne nám priniesli a odovzdali listiny presláveného panovníka Maximiliána II., cisára rímskeho a kráľa nemeckého, uhorského, českého atď., pána a najvyššieho otca nášho slávnej pamäti na pergamene výsadné vyhotovené a opatrené jeho tajnou pečaťou, ktorú užíval ako kráľ Uhorský a potvrdené vlastnoručným podpisom jeho Veličenstva, obsahujúce v sebe iné podpísané listiny najslávnejšieho panovníka, pána kráľa uhorského Mateja, nášho predchodcu blahej pamäti, zvykov, zákonov právnych a predností, ktoré týmto občanom a ich potomkom on sám dal, ako sú nižšie uvedené. Okrem toho bola zo strany a v mene spomenutých občanov a obyvateľov menovaného nášho mesta Bobrovca predložená nášmu Ve-

¹²Listiny sú uložené v archíve r. k. fary v Bobrovci

ličnenstvu najponíženejšia prosba, aby sme tie výsadné listiny nášho otca a všetko čo obsahujú uznali a doslovne dali odpísať do našich výsadných listín a aby sme ich uznali, schválili a ratifikovali a pre spomenutých občanov a obyvateľov i ich potomkov a všetkých nástupcov trvalou platnosťou obnovili a veľkodušne potvrdiť ráčili.

Obsah výsadných listín spomenutého pána otca nášho je takýto: My, Maksimilian II., z milosti božej zvolený cisár rímsky Augustus, kráľ Nemecka, Uhorska, Čiech, Dalmácie, Chorvátska, Slavonska, Rámy, Srbska, Galície, Ladomerie, Kumánska, Bulharska atď., vojvodca Rakúska, Burgundska, Braniborska, Kránska, Korutánska, markgróf Moravy, vojvodca Lucemburska, markgróf posvätného rímskeho impéria, pán marky Slavonskej, Portus Naonis et Lanimarium atď., dávame týmto na vedomie všetkým, ktorých sa to týka, že naši oddaní, múdri a rozvážni občania, sprisahani Štefan Pieter a Michal Tábor, v mene svojom a v mene všetkých občanov a obyvateľov nášho mesta Bobrovca osobne nám priniesli a odovzdali na pergamene napísané a na spodnom okraji kráľovskou pečaťou opatrené listiny najjasnejšieho pána kráľa Mateja, nášho predchodcu blahej pamäti, podľa ktorých pán kráľ Matej v tých listinách obsiahnuté určité zvyklosti, práva, zákony a slobody týchže občanov ratifikoval a ich potomkom na trvalo potvrdil. Okrem toho bola nám zo strany a v osobách spomenutých všetkých občanov a obyvateľov menovaného nášho mesta Bobrovca predložená ponížená prosba, aby sme milostivé ráčili potvrdiť oné listiny spomenutého pána kráľa Mateja a všetko čo obsahujú schválili, dali napísať a uznali. A spomenutým občanom a obyvateľom a ich potomkom a všetkým nástupcom na trvalo právoplatne obnovili. Znenie týchto listín je takéto:

My, kráľ Matej, z milosti božej kráľ Uhorský, Český atď., týmto dávame na vedomie všetkým, ktorých sa to týka, že náš oddaný, predvídavý Michal, občan a obyvateľ nášho vlastníctva zvaného Bobrovec, dostavil sa pred naše Veličenstvo a v mene svojom i v mene všetkých ostatných obyvateľov tohto nášho vlastníctva priniesol nám register dávnych zvykov, práv, zákonov, výnosov a slobôd, o ktorých tvrdil, že ich od dávna užívali. Ponížene prosiac naše Veličenstvo, aby sme im tie zvyklosti, práva, zákony a slobody pre ich pokoj, úžitok a zveľadenie, svedectvom našich listín potvrdiť ráčili. Tieto práva, zvyklosti a zákony, ktoré obnovujeme a potvrdzujeme, obsahujú tieto povinnosti:

Obyvatelia nášho vlastníctva sú povinní riadne platiť nášmu Veličenstvu ako odmenu: na sviatok Blahoslaveného Michala archanjela 10 zl. Florénov, podobne aj na sviatok blahoslaveného Juraja mučeníka. Okrem toho ako poplatok za majetok bez lesného záväzku aj na sviatok blahoslaveného Martina vyznávača. Ďalej v tom istom čase, totiž na sviatok Martina, 60 mier jačmeňa, 70 mier ovsa, ďalej 30 kapúňov, 1 cent soli a každý pluh v roku 1 deň orať. My teda, čo v prvom rade túžime, aby naši poddaní mali ošoh zo svojich slobôd, zákonov a zvykov, porozumeli sme tejto prosbe, lebo sme vedeli, že žiadaná vec je spra-

vodlivá, dôstojná a pocestná, kráľovský dobrotivý súhlasiac s prosbami, ktoré onen Michal predniesol nášmu Veličenstvu, uznávame teda spomenuté zvyklosti, zákony a práva tých občanov a milostivé sme sa rozhodli ich doslovne vpísať do našich listín, pre nich a pre ich potomkov novým ustanovením na trvalo udeliť a potvrdiť. A tak teda potvrdzujem a udeľujem moc svedectva týmto listinám.

Dané v Budíne, v stredu po Kvetnej nedeli roku Pána 1482, v 30. roku panovania nášho v Uhorsku a v 13. roku v Čechách.

A tak aj my sme najponíženejšiu prosbu, prednesenú nášmu Veličenstvu zo strany spomenutých všetkých obyvateľov tohto nášho mesta Bobrovca, kráľovský milostivý vyslyšali a láskavé prijali a listiny spomenutého kráľa Mateja neporušené, neprečiarknute a v nijakej časti podozrivé, bez akéhokoľvek porušenia a podozrenia do týchto našich listín od slova do slova, bez akéhokoľvek vynechania a pridania, dali vložiť a vpísať. Preto celý obsah, všetky klauzuly a články tak ako podľa starého zvyku a zákona rozšírené jestvujú, a nakoľko za ich platnosť hovorí aj skutočnosť, že spomínaní občania tieto slobody dosiaľ v pokoji užívali a ešte užívajú, sme uznali a schválili aj ratifikovanosť. A menovaným občanom a obyvateľom nášho mesta Bobrovca, ich potomkom a všetkým nástupcom natrvalo sme obnovili a milostivé potvrdili. Prijímame ich, schvaľujeme a potvrdzujeme bez porušenia cudzieho práva, mocou a svedectvom týchto našich listín opatrených našou pečaťou, ktorú ako kráľ uhorský používame."

Dalšiu listinu neuvádzam, lebo sa zhoduje s touto.

K týmto listinám uvádzam: Keďže výsadné listiny boli veľmi poškodené, podujal sa ich Štátny archív v Bratislave reštaurovať, a to zásluhou dr. Františka Sedláka, vedeckého pracovníka Štátneho archívu a bobrovského rodáka Ing. Jozefa Triznu. Reštaurovanie trvalo od r. 1964 do r. 1967. Prof. dr. František Sedlák listiny osobne priniesol a uložil do farského archívu v Bobrovci. Preložené sú do slovenčiny.

Po preštudovaní týchto listín je jasné, že sú všetky rovnakého znenia. Všetky schvaľujú a ratifikujú výsadné práva Bobrovca. Najväznejšiu z nich predstavuje listina kráľa Mateja, ktorý na prosbu Bobrovčanov obnovuje všetky do tej doby užívané práva a výsady. Prosbu predniesol, ako sme sa dočítali, kráľovi Matejovi bobrovský občan menom Michal a ako vysvitá z tej prosby, Michal doniesol celý register písomných dokladov, lebo bez nich by nebol nič dosiahol. Iba na základe tých dokladov vyhovel kráľ Matej prosbe Bobrovčanov. Ale je to otáznosť, prečo nebol v obnovennej listine zverejnený obsah tohto registra. Predsa v tých listinách muselo byť uvedené: kedy nadobudol Bobrovec tie výsadné práva, od koho a za aké zásluhy. Predsa králi zadarmo nedávali odmeny.

Z listín ďalej vysvitá, že povinnosťou miest a obcí, ktoré mali výsadné listiny, bolo, aby si ich dali obnoviť, keď nastúpil nový panovník na trón. Z výsadnej listiny ďalej vyplýva, že Bobrovec bol m e s t o m

a keďže je spomínaný ako „naše mesto“, znamená to, že mesto kráľovské a i Bobrovcu teda chýba dátum, kedy sa stal mestom.

Od kráľa Mateja bola ešte jedna listina, ktorú hneď po prvej svetovej vojne preložil do slovenčiny prof. Haan. Lenže niet po nej a ani po farskej kronike ani stopy. V tejto listine udeľuje kráľ Matej Bobrovcu pasienky a aj časť hory Štiavno. V roku 1890 Maďarská historická spoločnosť skontrolovala historické listiny, ktoré sa uchovávali v obecných úradoch, na farách a v zemianskych rodinách. Na bobrovskej fare zistila osem výsadných listín, z ktorých sa však zachovali len tu uvedené štyri. O ďalších sa nevie, kde sa podeli.¹³

V súvislosti s Matejom kráľom zmienim sa o jeho osobe a o jeho panovaní, pretože kráľ Matej je veľmi úzko spojený s Liptovom. Bol jedným z najpopulárnejších panovníkov starého Uhorska a priradenie mal „spravodlivý“, lebo bol s ľuďmi a vládol spravodlivo, a preto sa aj po jeho smrti ujalo príslovie: „Umrel Matej kráľ, umrela i spravodlivosť!“ Ľuďmi si o jeho spravodlivosti a ľudomilnosti rozprávali povesti a tieto ešte za môjho detstva medzi svetom kolovali.¹⁴ Hovorilo sa o ňom, že bol prísny na poriadok a pozoroval, čo robia a ako sa správajú. Jeho prítomnosť vraj iba vtedy vyšla najavo, keď ostal po ňom latinský nápis: „Tu bol kráľ Matej!“ Každú nepravosť bez milosti trestal.

Pre jeho spravodlivosť ho stále obťažovali rozličnými zauzlenými spormi, ktoré vraj vedel šalamúnsky rozriešiť. Medzi takéto spory patrila napríklad aj spor Bobrovčanov s Bobrovčekom a Pavlovou Vsou, ktorý vznikol pre jeden jarok, tečúci z bobrovského chotára na Bobrovček a Pavlovu Ves. Ku sporu došlo preto, lebo jarok následkom živelnej pohromy prestal tiecť. Menované susedné obce si ho chceli obnoviť, aby tiekol tak ako prv. Bobrovec bol proti obnoveniu, lebo potok ničil ich role. Ale obe obce mali aj mlyny a na tie musela tiecť voda. Preto vznikol spor, ktorý sa dostal až pred Mateja kráľa a ten ho vyriešil vraj nasledovne: Opýtal sa Bobrovčanov, či voda už tečie cez ten jarok. Obe susedné obce totiž pokračovali s prekopávaním koryta potoka. Na túto otázku Bobrovčania odpovedali, že keď z domu odchodili ešte netiekol, ale kým sa vrátia domov, kto vie, či už tiecť nebude — vtedy ešte nebolo vlakov a cesta do Budína a nazad pešky trvala 6 dní. Preto vraj kráľ vyniesol taký rozsudok: „Ak tečie, nech tečie; ak netečie, nech netečie!“ A stalo sa, že keď sa vrátili domov, ešte voda netiekla. Spor vyhrali Bobrovčania a voda tiekla, kade si našla koryto. Spomienkou na túto udalosť je miesto, ktoré susedné obce prekopali a ktoré sa dodnes volá „Priekopa“.

Kráľ Matej sa vedel dohovoriť so Slováckmi, ktorých si obľúbil, ako

¹³Turul 1899

¹⁴U v povesti je zámena Jána Huňadyho a Mateja kráľa

aj slovenské hory, v ktorých rád trávil voľné chvíle. Bol náruživým poľovníkom a jednej veľkej poľovačky sa vraj zúčastnil aj v bobrovskej hore. Tu ho stihlo nešťastie, z ktorého sa však šťastlivé dostal. Napadol ho vraj statný medveď, no istý Bobrovčan menom Kuna kráľa obránil. Kráľ na oslavu záchranu vystrojil veľkú hostinu v bobrovskej doline na veľkom kameni, ktorý sa až dodnes nazýva kráľovským stolom.¹⁵

Kráľ Matej bol však medzi liptovským ľudom známy aj ako ctiteľ pekných dievčat. Nie div, že mal aj nemanželského syna Jána Korvína, ktorému Matej dal Liptov ako kniežatstvo. Ján Korvín sa do dejín Liptova zapísal cirkevnými stavbami. Roku 1480-90 dal postaviť kostol a kláštor v Okoličnom.¹⁶

I kráľ Matej podporoval stavby kostolov a vraj prispel istým obnosom aj na stavbu starého bobrovského chrámu, čo dokazuje nasledovná skutočnosť:

Z obnosu, ktorým prispel vraj kráľ Matej na starý bobrovský kostol, do pravej steny kostola na pamiatku zamurovali 30 zlatých dukátov s Matejovou podobizňou, ktoré sa našli, keď búrali starý kostol.

Mateja kráľa Liptáci spomínajú aj ako dobrého vojvodu. Viedol viac vojen najmä proti Turkom, ktorých neraz porazil. Jeho telesnou a parádnu strážou bol povestný hrdinský „čierny pluk“. Pozostával zo samých Slovákov. Ak sa niektorý z vojakov vyznamenal, kráľ ho obdaroval rôznymi výsadami alebo pôdou. V tomto pluku pravdepodobne boli aj Bobrovčania, ktorí sa tiež vyznamenali, za čo im boli pridelené pasienky. To sa vzťahuje asi na Ludrovie, na Hrádky a na časť Štiavna, lebo tieto pozemky vybočujú z chotárnych medzí a siahajú až k trnov-skému chotáru. Medzi našimi ľuďmi sa zachovala mienka, že sa spomínané lúky darmo nevolajú Hrádkami, že tam musel jestvovať starodávny hrádok alebo viac strážnych hrádkov. Stôp už, pravda, po nich niet, ale tvárnosť terénu naznačuje, že na povesti je čosi pravdivé.

III.

Historické udalosti

Vieme, že pri vzniku starých dedín postup bol taký, že najprv postavili kostol, ako symbol cirkevnej moci, a potom okolo kostola stavali domy. Preto aj začínam s okolnosťami súvisiacimi s postavením bobrovského kostola. Stavba prvého murovaného kostola v Bobrovci vraj súvisí s osobou Mateja kráľa, podľa nálezu 30 zlatých dukátov, ktoré vraj pochádzajú z jeho daru na stavbu kostola. O tejto stavbe nemáme

¹⁵ Povesti rozšírené na Horehroní a v hornom Liptove

¹⁶ Štefan Nikolaj HÝROŠ, c. d.

žiadne písomné doklady. Pravdepodobne boli zničené počas bojov veriacich [katolíkov a evanjelikov] za protireformácie.

Matej kráľ umrel roku 1490. To by nasvedčovalo, že starý kostol stavali koncom 15., najneskoršie začiatkom 16. storočia. Aj na kostolnom zvone z tých čias je letopočet 1521. Spomením ústne podanie, ktoré sa v spojitosti so stavbou kostola zachovalo. Vtedajší veriaci sa vraj nevedeli dohodnúť, kde má kostol stáť. A stal sa div, lebo v jedno ráno našli na jednom mieste napadnutý svieži sniežik, hoci bolo leto. Teda na tom mieste kostol postavili. Bol gotického slohu, čo sa dá usudzovať zo sanktuária, ktoré tvorilo prednú, čiže oltárnu časť kostola a ktoré sa zachovalo v pôvodnom slohu. Pod vežou bol vchod do kostola aj pitvo-rec, z ktorého je teraz Kristov hrob. Pod celým kostolom je krypta, ako bolo v tých časoch zvykom. Do nej pochovávali vtedajších bobrovských feudálnych pánov. Na krypte je malé okienko, cez ktoré preniká dnu trochu svetla a vzduch. Okienko je tesne nad zemou pri Lurdskej jaskyni a vchod je od hrobu zakrytý veľkým kameňom. Kostol bol zasvätený Sv. krížu, a preto je aj veľký kríž nad hlavným oltárom.

Svedkom stavby starého kostola bola zaiste lipa pri kostole, z ktorej už iba kmeň žije a má vraj toľko rokov ako starý kostol. Lipu museli obsekať, lebo konáre ohrozovali strechu kostola. Zo starej veže sa zachoval zvon z r. 1521, ktorý má tiež svoju históriu. Za prvej svetovej vojny zvon bol odsúdený na roztavenie a potom na výrobu kanónov. Už bol aj na stanici v Mikuláši, ale jeho vek ho zachránil. Úrady zvon vrátili a musel byť vymenený za mladší, a tak sa dostal nazad na pôvodné miesto, ma ktorom je podnes. Ten zvon, za ktorý starý vymenili, bol novší a väčší. Zadovážil ho farár Arvay zo zvonolejárskej dielne A. Pozdecha, slovenského národovca v Pešti. Práve tento zvon si chceli Bobrovčania zachrániť, ale to sa im nepodarilo. Pri rekvirácii maďarské úrady vzali z veľkej veže 5 zvonov a z Rakovice 2 zvony, spolu teda 7 zvonov. Ale aj tak monarchia vojnu prehrala. V tom čase mal Bobrovec desať zvonov — šesť na veži, dva na Rakovici, jeden na kostole a jeden na škole. O tomto poslednom nevedno, kde sa podel. Na veži sú teraz len štyri zvony a dve miesta sú prázdne. Tri zvony si veriaci zadovážili z vlastných peňažných zbierok po prvej svetovej vojne za farára Rončáka. Keď bol pred prvou svetovou vojnou pôvodný počet zvonov, tieto boli zladené do krásnej melódie. Aj na šírom okolí ľudia vaveli, že bobrovským zvonom nebolo páru. Ba vzniklo aj príslovie:

„Zvučí ako bobrovecké zvony!“ A Bobrovčania skutočne boli na svoje zvony hrdí.

Terajšie zvony už sú na elektrický pohon, ale musím povedať, že technika zvonom nepomohla. Kvalita zvuku veľmi utrpela.

Udalosti počas reformácie

Bobrovskú faru roku 1950 spravoval za krátky čas farár profesor Figúra. V latinskej kronike r. k. fary v Bobrovci z r. 1687 vtedajší kňaz J. Brna opísal udalosti po rekatolizácii v Liptove. Farár Figúra spis preložil do slovenčiny, pričom mu pomáhal aj prof. Martin Brečko. Z prekladu rukopisu sa dozvedáme:

V roku 1563 došlo v Bobrovci k násilným bojom medzi katolíkmami a protestantmi a to pre kostol. Protestantom prišli na pomoc Trnovčania a bobrovskí katolíci v boji podľahli. V tomto boji Trnovčania zabili bobrovského katolíckeho kňaza, a to pri oltári. Príhodu zaznamenáva aj Št. N. Hýroš v diele *Likava zámok a jeho páni*¹⁷, v ktorom píše, že bobrovský oltár zneuctili protestanti. Po týchto náboženských bojoch bobrovský kostol i fara prešli do rúk protestantov. Katolícka fara sa presídlila do Smrecian, kde bol kostol starší ako v Bobrovci. Postavili ho roku 1380. Fara tam bola pod ochranou tamojšieho zemepanského rodu Smrečanich, ktorí ostali katolíkmami.

Takto sa Bobrovec rozdvajil. Vyšný koniec ostal katolícky a nižný evanjelický. Vyšný koniec pre katolicizmus zachránil tam sídliači poľský gróf Rakovický (tá časť obce sa volá po ňom Rakovica). Nábožensky rozdvojený Bobrovec žil vo veľkej nenávisti. Katolíci stratili všetky nároky, aj na zvonenie, preto si postavili na Rakovici zvonicu. Do kostola chodili do Smrecian, čo trvalo až do rekatolizácie, t. j. vyše sto rokov. Za celý ten čas účinkovali v Bobrovci štyria evanjelickí duchovní.

O postavení zvonice na Rakovici jestvuje aj iné podanie. Podľa neho bol vraj vyšný koniec Bobrovca kolonizovaný Poliakmi, ktorí nepodliehali protestantskému Bobrovcu, ani Illésházyovcom, tiež evanjelikom okrem najmladšieho Jána, ktorý dal postaviť dnešný kostol. Poliaci si vraj na Rakovici postavili svoju zvonicu. Takéto podanie nemá historický podklad, a nie je pravdivé už aj preto, lebo tu nikdy neexistovala nijaká poľská kolonizácia.

Správna a pravdivá je tá verzia, ktorá vysvitá zo spomínaného latinského spisu o rekatolizácii Liptova. Nebyť toho spisu, ani Bobrovčania by nevedeli, prečo bola katolícka fara v Smrečanoch. Vedelo sa iba to, že fara bola najprv v Smrečanoch a z toho sa usudzovalo, že bola neskoršie presťahovaná do Bobrovca.

Jezuiti, ktorí mali na starosti rekatolizáciu Bobrovca, mali svoj kláštor v Liptovskom Mikuláši, ktorého budova ešte aj dnes stojí. Počas prvej Československej republiky slúžila rozličným úradom. Bol v nej okresný súd, pozemková kniha, berný úrad, sirotská vrchnosť atď. Títo jezuiti mali aj vlastný kláštorový rybník na Mútniku, z ktorého ešte aj dnes jestvuje hrádza, ktorou bol zahradený. Rekatolizáciu v Bobrovci

¹⁷ Štefan Nikolaj HÝROŠ, c. d.

urobili tak dôsledne, že po protestantoch neostala ani stopa. Sám sa pamätám na posledný evanjelický pohreb asi v rokoch 1897—98.

Koľkí katolícki kňazi pôsobili do reformácie v Bobrovci nevedno, lebo všetky farské písomnosti boli zničené za náboženských bojov. Iba v Historickom ústave Slovenskej akadémie vied v Bratislave sú tieto záznamy:

Prvý záznam o bobrovskom katolíckom kňazovi je z roku 1332, keď Mikuláš — kňaz kostola sv. Juraja, doznal, že jeho ročný príjem je dve marky a z toho platí desiatok 12 grošov. Roku 1391 sa spomína plebán Ondrej z Bobrovca, ktorý bol liptovským dekanom. Roku 1484 je známy farár Filip. Roku 1560 bola kanonická vizitácia a roku 1563 začala reformácia.

Faru zo Smrečian presťahovali do Bobrovca po rekatolizácii v roku 1668 a od tých čias ma obnovenj fare účinkovali nasledujúci farári:

1. Prvý bol Ján Brna	1687—1724, t. j. 17 rokov
2. František Lahovič	1725—1748, t. j. 23 rokov
3. Ján Hanelík	1748—1750, t. j. 2 roky
4. Andrej Hromádka	1750—1756, t. j. 6 rokov
5. Ignác Stupický	1756—1776, t. j. 20 rokov
6. Jozef Molnár	1777—1784, t. j. 7 rokov
7. Štefan Kupríni	1784—1796, t. j. 12 rokov
8. Juraj Gabaj	1796—1801, t. j. 5 rokov
9. Ján Dropa	1801—1807, t. j. 6 rokov
10. Ján Lehovič	1807—1818, t. j. 11 rokov
11. Adam Moyš	1818—1832, t. j. 14 rokov
12. Jakub Viškaj	1832—1833, t. j. 1 rok
13. Peter Ārvay	1834—1892, t. j. 58 rokov
14. Jozef Krásnec	1892—1915, t. j. 23 rokov
15. Bartolomej Smižár	1915—1930, t. j. 15 rokov
16. Serafín Rončák	1930—1939, t. j. 9 rokov
17. Andrej Šeffér	1940—1950, t. j. 10 rokov
18. Štefan Figúra	1950 7 mesiacov
19. Jozef Tiež admin.	1950—1952, t. j. 2 roky
20. Ján Michal Koperdán	1951—1955, t. j. 4 roky
21. Karol Hudač	1955—

O stavbe terajšieho kostola

O stavbe dnešného kostola už sú písomné údaje, ale farská kronika, v ktorej boli podrobnosti, zmizla neznámo kam. O stavbe terajšieho kostola známe sú tieto údaje. Stavba sa začala roku 1774 a dokončili ju roku 1782. Kostol teda stavali 8 rokov a staviteľom bol mikulášsky ro-

dák Jakub Drahný. Podnet k stavbe dal gróf Ján Illésházy a manželka Sidonia Battyáni. Bola to vraj stavba ďakovná, že Ján, jediný zo štyroch bratov, odolal reformácii. Ale podľa spomínanej farskej kroniky pri stavbe kostola Bobrovčania priniesli veľké obete svojou prácou. Len koľko práce a námahy si vyžiadala doprava stavebného materiálu na záprahoch. Kamenie sa dolovalo v Kobylej jame a v Osjeku. Najväčšiu starosť robil malý počet obyvateľov, lebo v tej dobe — ako uvádza kronika — bolo v Bobrovci len 600 duší a filiálok nebolo vôbec. Keď odpočítame deti, práceschopných dospelých nemohlo byť viac ako 200— 300 duší. Nízky stav obyvateľstva zavinila skutočnosť, že sa z Bobrovca vysťahovalo koncom 17. storočia asi 500 obyvateľov do južných krajov, ktoré vyprázdnil Turci a toto územie bolo treba znova osídliť. Tí ľudia sa viac domov nevrátili. Z celého Liptova sa vtedy vysťahovalo vyše 1000 obyvateľov.¹⁸ Priestorové bol vtedy bobrovský kostol na celom okolí najväčší a za namáhavú prácu veriacich, vynaloženú pri stavbe kostola, vtedajší pápež Pius VII. udelil kostolu právo odpustkov plno-mocných, a to na deň 15. augusta. Dekrét o týchto odpustkoch jestvuje dodnes. Zarámovaný visí na stene kostola vedľa oltára, kde sedávajú kostolníci.

Kostol bol postavený v barokovom slohu tak, že zo starého kostola použili prednú časť so sanktuárom a zadnú časť, v ktorej je Kristov hrob.

Vežu zvýšili o jedno poschodie. Na oblúku pod klenbou je nápis: „Chrám tento venuje Bohu a svätej Trojici Ján Illésházy a Sidonia Bat-tyány" (latinsky). Na pravej strane, naproti kazateľni, stojí barokový oltár zasvätený sv. Jánovi Nepomuckému s umelecky cenným obrazom tohto svätca. Je to dielo liptovského umelca-maliara Jozefa Božetecha Klemensa.¹⁹ Nevedno, prečo práve tomuto svätcovi bola venovaná taká zvláštna úcta, veď okrem oltára má ešte i kaplnku so svojou sochou v Trstici na brehu potoka Jalovec pri chodníku, ktorým sa kedysi chodievalo do Liptovského Mikuláša. K tejto kaplnke konali procesiu v nedeľu nasledujúcu po mene Jána Nepomuckého (16. mája) a na jeho počesť bývala i oktáva a jarmok. Možno predpokladať, že Ján Illésházy, ktorý bol aj patrónom kostola, mal meno toho svätca.

V súvislosti so stavbou prvého kostola z 15. storočia sa vynára otázka, kde Bobrovčania odbavovali bohoslužby do toho času, kým si nepostavili kostol, lebo najstarší drevený kostolík najpravdepodobnejšie zanikol počas tatárskeho vpádu, čo mohlo byť roku 1242. Do konca 15. storočia, keď asi postavili kostol murovaný, uplynulo okolo 250 rokov. Teda Bobrovec by bol 250 rokov bez vlastného kostola. Tu možno predpokladať dve možnosti. Alebo bol dajaký provizórny kostolík, alebo

¹⁸František SEDLÁK, Z histórie Liptova. Pamiatky a múzeá 9, 1960 " Miroslav A. HÚSKA, Liptovskí murári. Lipt. Mikuláš 1968, s. 121

— a to je najpravdepodobnejšie — bobrovskí veriaci chodili do kostola v Trstenom, ktorý bol postavený roku 1269, a teda patrí medzi najstaršie kostoly v Liptove. Tento predpoklad je najpriateľnejší, lebo podľa materiálov v Historickom ústave Slovenskej akadémie vied v Bratislave bola okolo roku 1290 v Trstenom aj fara a tu zabili dajakí zlosynovia farára. Pôvodne bol trstenský kostol väčší, lebo asi slúžil veriacim celého okolia. Neskoršie, keď kostolov pribúdalo a v každej väčšej obci postavili kostol, trstenský stratil návštevnosť, a preto ho aj tamjšie panstvo dalo zmenšiť, čo vidieť i na odkrytých základoch, a urobilo z neho dvorný kostolík.

Epidémie

Podľa ústneho podania v 18. storočí zúrila v Bobrovci mor. Písomné údaje zanikli so starou farskou kronikou. V spomienkach najstarších ľudí sa však zachovalo, že morom postihnutých odvážali do Brezovca, ktorý bol ešte vtedy celkom zalesnený. Tam ich strážili, aby k nim nebol prístup. Tí všetci zomreli a pochovali ich za Brezovcom. Miesto morového cintorína označuje iba drevený kríž. Počas morovej epidémie stráž stála aj na Hôrkach. Bola to vlastne spojka medzi nakazenými v Brezovci a Bobrovcom. Čo z Brezovca hlásili, to z Hôrky odovzdávali do obce. Boli to väčšinou mená ľudí, ktorí už zomreli.

Druhou epidémiou bola cholera, ktorá zúrila roku 1851 a ktorej padlo za obeť 158 ľudí z Bobrovca. V niektorých domoch vymreli celé rodiny. Táto nákaza bola taká zákerná, že prichodila bez predbežných príznakov. Ráno vstal človek zdravý a večer ho už aj odniesli do lazaretu. O liekoch a lekároch nebolo ani chýru, a tak sa ľudia proti cholere bránili len svojimi liekmi, a to borovičkou a cesnakom, prípadne chorých okiadzali borievčím. Cholera neprestávala, preto chorých izolovali hneď, ako sa príznaky objavili. S myšlienkou izolácie prišiel vtedajší farár Arvay. Dal vyprázdniť kostol a tento premenil na lazaret. Zriadil aj pohotovostnú dobrovoľnú službu a obyvateľom nariadili, že nesmú žiadneho chorého utajovať. Pohotovostná služba každého nakazeného odniesla do lazaretu. Mŕtvych pochovali do spoločného hrobu, ktorý dodnes označuje pamätná tabuľa. Za tento humánný a šľachetný skutok dostal farár Arvay od cisára vyznamenanie Zlatý kríž. Bohoslužby v tom čase odbavovali pri kaplnke na námestí.

Revolučný rok 1848

Roky prvého národnorevolučného pohybu slovenského ľudu — 1848 a 1849 — prešli v Bobrovci bez účasti jeho obyvateľov. Vtedy totiž v Bobrovci nebolo národného buditeľa, ktorý by bol býval ľudí po-

vzbudzoval. Vtedajší farár Arvay bol človek neutrálny, tak ho spomínali starí ľudia. Keď sa blížilo Kossuthovo vojsko, dal na vežu vyvesiť maďarskú zástavu a keď hurbanovci, tak zase slovenskú. Jedine kaplán J. Kovár sa zapojil do revolučnej činnosti spolu s mikulášskym farárom Bartošom, ktorého potom košutovci uväznili. Aj učiteľ Baligovič podporoval hurbanovcov a za to ho chceli tiež uväzniť. Košutovci prišli nočnou hodinou a dobýjali sa do učiteľovho bytu. Slúžka však zbadala ozbrojencov, rýchle zobudila učiteľa a ten iba v nočnom úbore oknom vyskočil a ušiel do poľa, kde sa ukryl vo vysokom žite. Tam aj zostal, kým nebezpečenstvo nepominulo. Ale útek sa mu stal osudným, lebo chladnou nočnou rosou premočený nachladol, dostal pľúcnu nemoc a zakrátko umrel.

Moja stará matka spomínali, že košutovci táborili v Pastovníku a ľudia im prinášali mlieko, maslo, zemiaky. Stará matka vtedy bola ešte dievčaťom. Dôstojníci boli ubytovaní po domoch. Starý otec vtedy slúžil v Komárne ako aktívny vojak a po kapitulácii Maďarov že vraj pozbierali všetky písma a na dvore spálili, aby z nich nikoho nemohli stíhať.

Druhý starý otec spomínal, ako cez Mikuláš pochodovali Rusi a že ich nik nesmel predbiehať. So smiechom často spomínal aj to, ako Bob-rovčania kosami vyzbrojení išli do doliny pristaviť Rusov, ak by sa vraj boli dali na Bobrovec cez hory z Poľska.

Maľby kostola

Po cholere roku 1853 museli dať bobrovský kostol od základu vyčistiť a aj vymaľovať, lebo keď tam bol lazaret, veľmi ho poškodili. Renováciu vnútra kostola prevzal všestranný umelec, maliar a sochár, mikulášsky rodák Jozef Božetech Klemens. Po vyčistení kostola a jeho základnom vybielení zanechal pomník svojho maliarskeho umenia v p i a t i h obrazových kompozíciách na kostolnej klenbe. Nad oltárom je výjav, ako Abrahám obetuje syna Izáka. V súvislosti s týmto obrazom starci spomínali, že keď bol obraz hotový, prichádzali ho Židiä z celého Liptova obdivovať. Ďalšie maľby sú: Zvestovanie panny Márie, Klaňanie sa troch kráľov, Ježiš v Getsemanskej záhrade a Nanebevzatie panny Márie. Klemens namaľoval aj ďalšie obrazy. V prvom rade sv. Juraja ako mládenca stojacieho na drakovi. Sv. Jurajovi je totiž zasvätený kostol, preto je aj 24. apríla sviatok (pamiatka) založenia chrámu.

Tento obraz má svoju históriu. Keďže pôvodný oltárny obraz, zobrazujúci sv. Juraja na koni, nevyhovoval, lebo vraj kôň nad oltár nepatrí, dal farár Arvay Klemensovi vyobraziť sv. Juraja bez koňa a tento sa dostal nad oltár. Pôvodný obraz s koňom umiestnili na pravej stene kostola medzi chórom a hrobom, a tak to ostalo až do roku 1940, teda celých 87 rokov. V roku 1940 nastúpil za bobrovského farára Andrej

Šeffler a ten rozhodol, že nad oltár patrí obraz sv. Juraja na koni. A tak sa teda Jurajovia zasa vymenili. Starý obraz dali nad oltár a nový na stenu medzi chór a hrob. Teraz zase počuť námietky, že kôň nad oltár nepatrí a je teda len otázka času, kedy si zase kvôli ľuďom Jurajovia vymenia miesto. Klemens okrem obrazov sv. Juraja a Jána Nepomuckého ešte namaľoval ďalšie tri obrazy do obecnej kancelárie, ktoré však podliehali skaze, a preto sú v úschove v Liptovskom múzeu v Ružomberku. Z nich jeden je portrét farára Arvaya, ďalšie dva predstavujú rakúskych komisárov Kučeru a Mullera, ktorí po kapitulácii maďarských košutovcov r. 1849 spravovali Liptov. Umeleckým dielom J. B. Klemensa je aj kamenný kríž na cintoríne.

Maľba a reštaurácia kostola súvisí s povest'ou, ktorú si naši starí povrávali. Vraj istej príbuznej Jozefa Pikalu z Polovnej sa prisnilo, že v bobrovskej kostolnej krypte sú cenné veci. Dotyčná svoj sen oznámila farárovi Arvayovi. Farár rozkázal obecným sluhom kryptu otvoriť, ale do nej vošiel sám. Či tam dajaké cennosti našiel a koľko ich bolo, nevyzradil. Len pravdou je, že krátko potom Arvay dal reštaurovať a vymaľovať kostol a zadovážil aj veľký zvon, ktorý nesie jeho meno. Je to zvon z dielne Pozdechovej v Pešti.

Bobrovec ako slobodné mesto

O ďalšej histórii Bobrovca panujú dve mienky. Prvá je v diele Št. Nik. Hýroša *Zámok Likava a jeho páni*.²⁰ Hýroš píše, že Bobrovec patril pánom Likavy, a to boli v rokoch 1604 až 1703 Illésházyovci. Z nich prvý Štefan bol súčasne dedičným županom Liptova aj Trenčianskej župy, po ňom nasledoval Gábor a naposledy Nikolaj. Podľa Hýroša Bobrovec ako vlastníctvo likavských zemepánov menil majiteľov podľa toho, kto vládol na Likave. Naostatok (do roku 1703) patril Nikolajovi, ktorý ho v tomže roku, vraj ako krstný dar, odovzdal Ladislavovi Okoličánimu, ktorému bol krstným otcom. Ale ešte roku 1778 daroval Ján Illésházy bobrovskému kostolu drahocennú vec, zlatom vyšívany kňazský ornát. Toľko Hýroš.

Musím sa zmieniť ešte o osude toho drahocenného kňazského rúcha. Ornát ako drahocennosť opatrovali v bobrovskom kostole až do roku 1925. Ale v tom roku vtedajší maďarónsky kňaz Smižiar so súhlasom biskupa J. Vojtaššáka drahocenný ornát predal za 80 000 korún do Maďarska, kam ho prepašovali. Pravda Smižiar celý obchod urobil bez vedomia veriacich, ktorí by to nikdy neboli dovolili a tento čin potom podlomil postavenie Smižiarovi ako kňazovi.

²⁰ Štefan Nikolaj HÝROŠ, c. d.

Druhý názor: Bobrovec bol slobodným mestom, preto nemohol patriť likavskému panstvu. V tejto veci som si vymenil viac listov s prof. Pereckom z Bratislavy. Podľa jeho tvrdenia Bobrovec pozostával z dvoch častí. Samé mesto tvoril nižný koniec a stred. Horný koniec obývali zemianski feudáli, ktorí však počas 16.—17. storočia vymreli. Boli to zemania Rakovský — Rakovický a podľa nich je vraj pomenovaná dnešná časť Bobrovca — Rakovica. Poddaní týchto pánov sa potom včlenili do mesta. Ďalej je isté, že Bobrovec vlastnil svoje mestské artikule, čiže štatút, ktorý presne určoval práva a povinnosti občanov. A taký štatút mali len mestá. Základom týchto artikul bolo Magdeburské právo. V prvom odstavci artikul sa hovorí, že Bobrovčania sú „Liberi ioba-giones“, t. j. slobodní mestskí roľníci. Potiaľ údaje prof. Perečku.

Sám som pre túto druhú verziu hľadal pramene a našiel som viaceré pečate odtlačené na rozmanitých úradných listinách, na ktorých je Bobrovec označovaný ako mesto. Spomeniem, že v obecnej kronike je odtlačok bobrovskej pečate z roku 1392 s legendou: Sigillum Urbs Ma-joris Bobrocz 1392.

Bobrovec mal aj ďalšie znaky mesta. Bol to pranier, ktorý stál pred domom Petra Váleka na námestí, podobný ako je v Trnenci. Pečať z čias Mateja kráľa. Na ďalších pečatiach z rokov 1861—1880 bola maďarská legenda: Szabadalmas város. To znamená: výsadné mesto. Ďalšími znakmi sú bobrovské cechy, po ktorých ešte ostali pamiatky. Po cechu muzikantskom kaplnka, po tesároch socha sv. Jozefa a po murároch pozlátene svietniky. Z cechových archívov ostal iba tesársky. Murársky zhorel v poslednej vojne a muzikantský bol zneužitý. Cechy boli založené takto: Tesársky (cermomanský) r. 1718, murársky r. 1740 a muzikantský r. 1767. Bobrovec ako mesto mal iba malú výmeru pôdy, asi to boli Sklady. Obyvateľstvo sa preto zamestnávalo obchodom, remeselníctvom a povozníctvom, ktoré v tom čase prekvitalo, lebo nebolo železnice. Bobrovskí furmani dovážali tovary až z jadranského prístavu Triestu. Na furmankách boli celý rok. Tovar privážali a odvážali. Domov prichádzali raz, dva razy do roka a keď už prišli s peniazmi, vystrojili hostinu aj s muzikou pre celé okolie.

Panstvo, ktoré sídlilo v Bobrovci, malo v meste len byty. Hospodárske budovy, zvané majer, malo na vyšnom konci, čo nasvedčuje, že vyšná časť bola poľnohospodárska.

V 17. storočí bol Bobrovec istý čas aj sídlom Liptovskej župy, ako sme sa učili v slovenskej učebnici Liptovskej stolice okolo roku 1898.

Bobrovec mal i svoju mestskú sporiteľňu, založenú roku 1875. Sídlila na námestí v Petríkovie dome. Jej funkcionármi boli: Martin Belány, predseda, Groma, podpredseda, Jozef Arvay, učiteľ-pokladník a učiteľ Jozef Repa, zapisovateľ. Hoci sporiteľňa dobre prosperovala, nemala dlhý život, lebo r. 1895 zbankrotovala pre ľahkomyseľné poskytovanie úveru. Vedenie sporiteľne povolilo totiž úver židovskému žiadateľovi, istému Ungerovi z Trnovca, bez ručiteľov a k tomu nemajetnému. Tento

špekulant pred vyzdvihnutím pôžičky majetok prepísal na ženu. Pre podvod Unger bol vo väzení, ale veritelia prišli o úspory. S predstavenstvom sporiteľne bol aj súd, ale zachovalo sa len toľko, že pokladníkovi predali majetok, ale to už sporiteľňu nevzkriesilo. Toľko o mestskej časti Bobrovca.

Rovnakú pozornosť si zasluhuje aj poľnohospodárska časť Bobrovca. Táto statkárska časť patrila likavskému panstvu. O vzťahoch majiteľov dvorov k likavským zemepánom poučuje cenné dielo Historického ústavu SAV o urbároch.²¹ Od roku 1625 je v nej zahrnutý aj Bobrovec a všetky obce od Jaloveckého potoka nadol po pravej strane Váhu. V tom čase bobrovský chotár pozostával z 30 dvorov a toľko bolo aj majiteľov. Jeden dvor vtedy obsahoval 32 hektárov.

Majiteľmi dvorov boli: Nikolaus Benušov, Andreas Kuna, Leonardus Petrovich, Michal Haan, Mathias Matoun (Matlon?), Stephanus Rak, Ambrosius Potocky, Thomas Žak, Laučo Žak, Michal Thomas Tábor, Gregorius Simeon Kapusta, Leonardus Nikolaus Tryzna, Nikolaus Pet-rus Blahunka, Mathias Uram, Thomas Pihul, Paulus Andreas Mašurka, Leonardus Nadaši, Nikolaus Debnár, Georgius Mathias Kral, Joanes Ada-mus Spily, Gregorius Rusin, Franciskus Joannes Kral, Blasius Georgius Muran, Georgius Paulik, Stanislaus Mathias Monko, Andreas Valentinus Monček, Nikolas Dianiš, Mathias Paulik, Mathias Georgius Rak, Gregorius Benediktus Rak, Paulus Andreas Friar, Martinus Franciscus Šandor, Andreas Leonardus Rusko, Christophus Baltazár Plachý, Joanes Benedic-tus Kronfrater. Spolu 30 majiteľov dvorov.

Majitelia dvorov mali svojich komorníkov a z týchto mali svoje domy: Mathias Kováč, Joannes Mlynár, Joanes Opar, Nikolaus Muška, Michal Grajko, Mathias Drnkač, Gregor Hnilý. Komorníci bez vlastných domov boli: Franciskus Javorčík, Petrus Matul, vdova Petra Kováča, Stephanus Ištván, Andreas Murár, Kubán Pažitný, Georgius Sipka.

Povinnosti týchto majiteľov dvorov boli nasledujúce: Na sv. Jura platiť 10 Fl, na Martina 10 Fl, na Vianoce 10 Fl. Za nevozenie dreva, okrem richtára, každý dvor po jednom Fl. Miesto nedodaného vína a piva v čase pôstnom spolu od 26 dvorov 116 Fl. Od paše za ovce 8 Fl. Za nevozenie klátov na pílu majú zaplatiť 21 Fl. Ďalej mali dodať 500 kusov sušených lipňov, raky a ryby. Z potrieb do zemepanskej kuchyne musia odovzdať všetky dvory okrem richtára: 29 slielok, 58 husí a 580 vajec. Komorníci bývajúci vo vlastných domoch majú dodať 8 slielok a tí, ktorí bývajú v panskom 7 slielok. Spolu komorníci majú odovzdať 64 vajec.

Užívatelia dvorov musia odovzdať 6 teliec, 8 jarabíc, 38 drozdov, 4 zajace a 6 prasiec. Ďalej boli povinní dodať každý rok 10 plťí dreva.

Mimo richtára majú dvory odovzdať: 58 mier pšenice, 58 mier jač-

²¹ Urbár Likavy

mena, 67 mier ovsa a 3 korce konopného semena. Mimo toho boli povinní vykonávať rozmanité práce okolo hradu: lúku skosiť, trávu usušiť a doviesť. Pri hradných stavbách materiál dovážať, ploty na záhradách opravovať. Mlynár bol povinný dva bravy vychovať a odovzdať a poddaní boli povinní pomáhať pri poľovačke.²²

Taký stav trval až do panovania Márie Terézie, potom už bol zavedený urbár. Sprvu patrila všetka pôda kráľovi a kráľ z nej udeľoval za verné služby majetky svojim bojovníkom. Neskoršie, keď chudobného ľudu pribúdalo a nebolo príjmov, ľud sa dožadoval zeme, na ktorej chcel pracovať. Tu je aj koreň poddanských búrok, ktorými si vynútili vydanie urbárov. Ale postupom času sa pomery zase zmenili natoľko, že dodá-vacia povinnosť bola zrušená a ostala len ručná a záprahová povinnosť poddaných. Títo podľa výmeru pôdy museli odpracovať určitý počet dní mužských a ženských.

V Bobrovci k takémuto vývoju nedošlo, lebo panstvo vymrelo a pôdu odkúpila obec.

Po roku 1849 rakúska vláda zase urobila zmeny v držbe zeme. Staré dvory zrušili a utvorili tzv. urbárske sesie, a tak z jedného bývalého dvora vznikli dve urbárske sesie. Až do roku 1895 v Bobrovci všetky polia i hora patrili obci. Richtár rozhodoval o poli i o hore a vtedy vznikli aj tzv. „žlebíky“, aby sa spoločné práce dali ľahšie zvládnuť. To je však spotvorený názov, lebo správne sa má povedať „žrebík“, lebo sa „žrebovalo“ (losovalo) a lós sa správne volal „žreb“. Pole žrebovali preto, aby sa ľudia nevyhovárali, že im nadelili planý diel. Takto si každý sám diel vytiahol.

Keď roku 1895 vyšiel zákon o odluke urbáru od obce, na urbár prešli aj žrebíky. Pri týchto zmenách ostala obci len Trstica, povodie Jalovca a kus hory zvanej Teplice. Tak sa stalo na základe dohovoru medzi urbárom a obcou, ktorej patrili Brezovec a Pastovník. Celá hora, mimo spomenutých Teplíc, patrila urbáru a urbár zase s horou podliehal lesnej správe a sám musel viesť lesné práce. Hora bola rozdelená do troch tried: pasienková, kultúrna a ochranná. Výrub mohol urbár robiť iba s povolením lesnej správy. Rúbalo sa každoročne v triede kultúrnej i pasienkovej. Pasienková sa sama siala a len v kultúrnej každoročne vysadili toľkú plochu, koľkú vyrúbali. Rúbalo sa vedľa častí. Aký kto mal podiel v urbáre, toľko zrúbal, ale toľko aj vysadil. Ochranná hora sa nerúhala, len čistila od vývratov a suchárov.

Týmto sa končí časť historických dejov Bobrovca, obdobie doložené písomnými dokladmi. Nasledujúca časť obsahuje pamäti najstarších ľudí z Bobrovca a moje rozpomienky siahajúce až do roku 1892.

V.

Bobrovec pred dvoma storočiami

V tejto kapitole bude reč o budovách a o najstaršej časti Bobrovca. Ide o časť od Spilých ulice dole, pozdĺž tamojšieho jarku. Miestami ešte i dnes vidieť, že za dávna stáli domy po oboch stranách jarku až tam, kde sa oba jarky, tečúce cez Bobrovec, zlievajú v jeden potok. Je to pri Pasterve, blízko Hlaučovie (Paško) domu. To je tzv. starý Bobrovec. Aby sa spojil s novšou časťou, ktorá sa považovala za mesto, boli prístupové ulice, ktoré sú až dodnes viditeľné a využívali ich ako spojnice s hlavnou cestou mesta. Sú to uličky: Kelovie, Kusých, Vavrečko-vie, Volajovie a Ruskovie. Cez ne prechodia aj vozy. Mimo týchto ulíc sú tu aj užšie priechody, ktoré slúžia len jednotlivým domom.

Najstaršou budovou v Bobrovci je niekdajšia prvá škola, v ktorej je teraz predajňa mäsa a ovocia a zeleniny. Je to bývalý kantorsko-učiteľský byt v prednej časti a v zadnej časti bola učebňa jednotriednej školy. Školu vari stavali vtedy, keď aj starý kostol a starú faru, ktorú teraz vlastní JRD. Starú farskú budovu postavili v rokoch 1895-96. Poniže starej školy, tam kde bývajú Šulmanovci, býval školník. V tom čase sa vyučovala aj nemčina, a preto školníka po nemecky volali „Schul-mann“ a podľa toho aj dom prezývajú Šulman.

Tam, kde je dnes materská škola a jedáleň, stál zemiansky kaštieľ Ladislava Okoličányiho, toho, čo odsúdil Jánošíka. Kaštieľ dostal od Illésházyho. Ku kaštieľu patrili i majer, ale ten bol na vyšnom konci medzi statkármi, lebo v meste nemohol byť. Majer sa rozprestieral na východnej strane medzi Belanovcami a bývalým Backovým domom, dnes Kolek. Mal všetky hospodárske staviská: maštale, ovčiarne, sýpky, skladištia a sluhovské byty. Až dosiaľ sa tamojší obyvatelia volajú „Na majeri“. Keď Bobrovec odkúpil panstvo, majer zlikvidovali a premenili na ornú pôdu a pasienky. Pôda bývala v prenájme, oddeľovala Rakovicu od Bobrovca, a práve tomu možno ďakovať, že nezastavaná plocha zachránila Rakovicu od vyhorenia počas veľkého požiaru. Po katastrofálnom ohni celý pozemok rozparcelovali a na stavebné pozemky rozpredali.

Budova terajšej materskej školy a jedálne bola pôvodne 6-triednou ľudovou školou a postavili ju roku 1911. Predtým na jej mieste stál spomínaný kaštieľ, ktorý potom prestavali na školy a na obecnú kanceláriu. Škola mala dve triedy a škôlku, alebo ako ju vtedy volali „Ovoda“ (z maďarského ÓVODA). V tejto sa deti už od tretieho roku učili len po maďarsky, lebo aj učiteľka bola írečítá Maďarka. Jediné slovenské slovo nevedela, preto mala pri sebe tlmočičku, ktorá deťom vysvetľovala, čo majú robiť. Zo spomenutých dvoch tried ľudovej školy jednu volali s t a r o u školou, lebo učil v nej starý učiteľ, kým druhú nazývali u h o r s k o u, lebo sa v nej vyučovalo po maďarsky.

Na mieste, kde dnes stojí budova Miestneho národného výboru,

bol obecný drevený hostinec a maštale pre obecných býkov. Všetko to však zhorelo počas veľkého požiaru. Na tomto mieste neskôr postavili murovaný hostinec aj s bytom. Postavil ho istý Žid, menom Reiss, s podmienkou, že obecný výčap, ktorý mu obec dala do prenájmu, bude bezplatne užívať desať rokov. Po uplynutí tejto lehoty obec zasa disponovala výčapom a prenajímala ho tak, že v dome vyčlenili jednu izbu na krčmu. V ďalšej časti budovy zriadili notársky byt. Taký stav trval až do roku 1945.

V tom roku budovu zrúcali a obec začala so stavbou terajšej budovy MNV. Začali ju stavať svojpomocou, ale po februárových udalostiach stavbu dokončili z finančných prostriedkov Okresného národného výboru v Liptovskom Mikuláši.

Na mieste, kde je dnešné pohostinstvo, stála v rokoch 1882—1895 drevená hasičská strážnica so strážnou vežou. Tieto potom v rokoch 1929-30 nahradili murovanou budovou. Novšie budovy sú postavené až po druhej svetovej vojne. Tam, kde je dnes obchod Potraviny, stála pôvodne mohutná vrbá. Pod ňou uskladňovali zhabané urbárske drevo a mali tam svoje stanovište aj barany, keď ich v nedeľu zohnali na soľ. Podobne na mieste terajšej garáže mali solisko zase jahňatá.

Poniže kostola, smerom od mosta nadol, po pravej strane hradскеj, stáli v rade pivnice na uskladňovanie zemiakov. Bolo ich asi šesť a zemiakom veľmi vyhovovali, ale po druhej svetovej vojne všetky tieto pivnice zlikvidovali. Pri prvej z nich na veľké sviatky horel oheň, v ktorom zhavili hrubý drôt, nasadený do drevenej rúčky, pomocou ktorého odpaľovali mažiare. Z mažiarov na počesť sviatku strieľali salvy. Strelbu z mažiarov obstarávali obecní sluhovia pod vedením obecného kapitána. Počas strelby, ktorá vo veľké sviatky trvala dopoludnia, bola tu aj kopa detí, ktoré robili veľký hurhaj a z toho je potom aj názov H u r a j pre celé toto okolie.

Z nižnej strany hradскеj, kde stojí dom Táborych, ležal neužitočný mokrý kút, kde stáli mláky a liahli sa žaby. Žaby, pravda, v jarných i letných večeroch koncertovali. Kfkanie sa ozývalo po celom okolí. Toto miesto sa volalo Hliniská alebo Žabokreký. Na mieste, kde dnes stojí Krásničanov dom, bolo skladište požiarnikov, v ktorom opatrovali ručné striekačky.

Na dnešnej Spilý ulici, pri zadnom jarku, voľakedy dávno stála vodná píla a ľudom, čo pri nej bývali, hovorili, že sú „z píly“, z čoho potom vznikol názov „Spilý“. P a s t o v n í k pred odvodnením bol mokrou lúkou. Ženy, keď hrabali seno, museli byť bosé a trávu potom vynášali na suché miesta.

Spod brehu, na ktorom vedie hradská, vyvieralo viac prameňov s dobrou pitnou vodou. Pri obci najbližší prameň sa volal „Rybník“. Ako chlapca ma starí rodičia pravidelne posielali, aby som práve z Rybníka nosieval vodu, lebo na okolí bola najlepšia. Tento Rybník dodával vodu i do panského rybníka, ktorého stopy ešte aj dnes vidieť vedľa trakto-

rovej stanice a na jeho konci je postavený Jurášov dom. K rybníku sa viaže aj miestna ľudová pieseň: „V Pastovníčku, na rybníčku, je studnička hlboká...”

Na Rakovici až do roku 1961 bol vršok zvaný Trávník. Bol historickou lokalitou, lebo stála na ňom stará drevená zvonica zo 16. storočia. Naposledy ju opravovali v rokoch 1896/97. Zvonicu údajne postavili po reformácii, keďže protestanti katolíkom nedovolili používať zvony. Pod zvonicom stál drevený kríž a po jeho bokoch obrovské jasene, ktoré mali objem asi dva metre. Zasadili ich vraj hneď, ako postavili zvonicu. Celý vršok zarástol trávou, a preto sa aj volal Trávník a celý bol akoby posiaty drevenými búdkami. Boli to vchody do jám, v ktorých si ľudia skladovali zemiaky. Takéto jamy si ľudia hlbili na kopcovitých miestach, kde voda nedosahovala, a tak to bolo i v tomto prípade. Po stáročiach spomenuté jasene zmohutneli, zapustili korene do celého vršku, a pravda aj do zemiakových jám, takže sa po nich ako po rebríku dalo vchádzať do nich.

Ku krížu chodievala mládež všetkých generácií v čase veľkého pôstu spievať vo stredu, v piatok a v nedeľu. Podobne chodievala mládež zo stredu obce spievať ku kaplnke a mládež nižnianska ku kostolu. Tento zvyk sa zachoval do druhej svetovej vojny.

Z východnej strany Trávníka stáli sypárne, zo západnej strany, tesne pod jeho úpäťm, objímala ho cesta aj z južnej strany a viedla na obecnú cestu. Cestu na západnej strane pretínal jarok, ktorý naproti zvonici tvoril vodopád. Odtiaľ hlbokým korytom pomedzi trávnaté vysoké brehy vtekal ďalej do potoka tečúceho obcou. Západný breh jarku lemovalo stromoradie, ktoré okrášľovalo Trávník. Bol to ozaj romantický kút, ktorý turisti radi navštevovali. Nečudo, že si ho obľubovala aj mlad' každej generácie a svoj voľný čas tam trávil, až ho takrečeno zodrala. Práve na starých jasenocho bolo vidieť, ako bol Trávník zodratý. Vyše metra nad zemou trčali holé korene, čím sa aj životnosť jaseňov končila a súčasne i celého Trávníka. K jeho koncu pomohla ešte aj druhá svetová vojna. Front tu stál deväť týždňov. Jasene boli vystavené paľbe granátov a šrapnelov. Boli také dokaličené, že ohrozovali životy detí, hrajúcich sa pod nimi. Aj zvonicu už len tieto jasene držali medzi sebou. Jeden z jaseňov bol už celkom vyžratý, dutý. Ktosi za suchého leta hodil dnu zápalku alebo cigaretu, jaseň začal tlieť, potom sa vznietil plameň. Oheň museli uhasiť požiarnici, lebo ohrozoval okolité humná.

Za takých okolností rozhodol národný výbor Trávník zlikvidovať. Stromy a zvonicu predali na dražbe a sám vršok ešte do roku 1965 stál opustený a zodratý. Pravdaže sa vyskytli aj výčitky, že sa také vzácna pamiatka a starožitnosť predsa len mala zachrániť. No nestalo sa tak, lebo na čele obce neboli ľudia z Bobrovca. Trávník sa už v jeho pôvodnom stave nedal ani zachrániť, ani udržať, dal sa však vytvoriť nový podobný kopec navozením zeminy, postaviť kópiu pôvodnej zvonice a vysadiť nové stromy. Za to som sa prihováral teraz, keď sa zrodila

myšlienka na reštaurovanie pamätnej zvonice. Zeminy by bolo dost'. Aj pamiatka po Trávníku ostala, ale iba na Husičkových obrazoch. Bol to maliar, ktorý maľoval kostol a na objednávku — zvyčajne za 100—200 korún — zvečnil na obrazoch starý Trávník. Mám ho na šťastie aj ja. Posledný zbytok tohto romantického zákutia zlikvidovali roku 1965. Buldozér celý terén zrovnal. Jarok zachytili do rúrok a hĺbočinu, ktorou jarok pretekal, zasypali. Bývalý križ premiestili poniže Trávníka, kde sa križujú cesty, jedna na Jalovec a druhá do hôr k rekreačným chatám. Celá zarovnaná plocha je vysiatá trávou a vysadená krikmi a stromami. Má byť z nej park a aj naďalej sa bude volať Trávníkom.

Roku 1861 odkúpil Bobrovec Okoličányiovský grunt. Kaštieľ, ako už bolo spomenuté, prebudovali na školy a na čelnej strane bola obecná kancelária, na ktorej bol až do roku 1911 tento nápis: „Privilegiatum opidium Nagy Bobrócz" (Výsadné mestečko Veľký Bobrovec). Teda už bolo iba mestečko, lebo zákon ho zmenil. Kúpnopredajné zmluvy zo spomenutej kúpy sú opatrené pečatou „Szabadalmas város" (Výsadné mesto). Tento titul platil do roku 1888, potom sa stal mestečkom a napokon za prvej republiky už iba obcou.

Majetok odkúpili od Okoličányiho detí, ktorých bolo sedem, za 35 000 zlatých. Koľko však bolo v skutočnosti zaplatené, môj otec si už nepamätal.

R o z l o h a Bobrovca pred sto rokmi bola nasledujúca: Východná strana z vyšného konca siahala od Jozefa Guláša, kde stál drevený dom, až po Hlauču (paška). Západná strana od Hlauču (fijama) po Pastovník, kde býva Jozef Žila. Tak ako jestvuje starý Bobrovec, aj Ra-kovica má svoju starú časť vedľa zadného jarku. Od krajného domu je záhrada, ďalej nadol nasleduje Kuna (farárík). Povyše neho boli dva domy. Posledný v tomto rade bol dom Gaukov a na jeho mieste teraz stojí dom mladého Seligu. Potom nasledoval majer. Majerom bola oddelená východná časť Rakovice, kým časť západná Ohradím, čo bol prázdny priestor. Posledný dom, od ktorého Rakovicu oddeľovalo Ohradie, bol bývalý dom Kyšový (Guláš) a dnes na jeho mieste stojí dom Jaroslava Lissého. Poniže neho, na úpätí svahu, bola šmikňa. Jej majiteľom bol hluchonemý kováč Válek, ktorý mal aj ženu hluchonemú.

Na brehu jarku Potovnej, konca Fijamových záhrady, až do roku 1800 bývali Cigáni. Zato sa tiež role od Ohradia až po Háj volajú Cigánkami.

V časoch, keď Liptovu vládli páni Likavského hradu Illésházyovci,²³ viedla hradska cesta od križa v Pastovníku smerom na Pavlovu Ves — Beharovce — Sielnicu, až na Likavský hrad. Vtedy všetky cesty smerovali na hrady a vari preto volali sa hradskými. Hradská na Ondrašovú nejestvovala, lebo tam boli mokrade vozom neschodné. Do Liptovského

23 Od roku 1598—1709

Mikuláša chodili aj vozom cez vrch Háj, kde ešte vidieť stopy starej cesty. Keď bol Štefan Illésházy v 17. storočí županom Liptova i Bobrovec bol načas sídlom župy a na susednom Trstenom bol okresný súd v budove kaštieľa zvaného Portartúr. Kaštieľ stál na nižšom konci Trsteného a zvalali ho za prvej republiky. Boli na ňom latinské nápisy „Pravda a spravodlivosť“. Starí pamätníci spomínali, že v kaštieli bolo aj väzenie. Trstenô bolo sídlom okresného súdu preto, lebo zeman Baán de Nádaš mal tam svoje panstvo, bol okresným vládcom a spolu aj sudcom.

Vtedy asi postavili hradskú do Ondrašovej a keď sa likavské panstvo pominulo,²⁴ začali stavať hradskú povedľa Váhu, v roku 1870 aj železnicu, a tak vznikla trojaká dopravná sieť: hradská, Košicko-bohušínska železnica a pltenie po Váhu. Obce, ktoré ležali pri týchto dopravných cestách, získali veľa, ako to dokazujú najmä Liptovský Mikuláš a Ružomberok. Podniky sa mohli predsa stavať len tam, kde boli dopravné spoje a obchody zase rozkvitli len v miestach podnikov. Zato sa i Liptovský Mikuláš preslávil svojím kožiarskym priemyslom, vyvíjal sa ďalej, pribudli nové podniky, Židia rozvíjali obchod a postavili celý rínek. Takto sa Mikuláš vzťahoval aj na úkor Bobrovca, ktorý zaostal, lebo sa ocitol ďaleko od dopravných ciest. Ako hlavný zdroj príjmov ostalo Bobrovcu iba poľnohospodárstvo a murárstvo.

Obecné predstavenstvo Bobrovca v tých časoch predstavoval richtár, dvaja prísažní a obecný pokladník. Jeden z prísažných vykonával funkciu podrichtára a druhý obecného kapitána. Notári boli okresní. V obecnom zastupiteľstve bolo 12 výborníkov, a to 6 volených a 6 úradom vymenovaných z občanov platiacich najviac daní.

Obecné predstavenstvo malo aj čestné funkcie pri cirkevných sprievodoch (procesióch). Tak richtár niesol pri slávnosti veľkonočného vzkriesenia kríž, podrichtár sochu zmŕtvychvstalého Krista a pokladník paškál (hrubú sviecu). Baldachýn niesli členovia obecného výboru, oblečení v červených plášťoch, ozdobených žltou stuhou.

Na týchto sprievodoch sa zúčastňovali aj cechy. Murári so zažatými sviecami, tesári s veľkou zástavou sv. Jozefa, ktorú niesli piati mužovia, jeden v strede a štyria po bokoch. Napokon nemohla chýbať ani dychová hudba.

Administratíva obce vtedy úradovala takto: Stránky na obecný dom predvolávali prostredníctvom drevenej ruky. Túto predvolanej osobe priniesol obecný sluha a tá ju zasa musela osobne odovzdať na obecnom úrade. Úradné vyhlásenia sa zverejňovali b u b n o m a miestne p o - k r i k o m . Podobne povolávali aj na schôdzky.

Bobrovec mal š t y r o c h obecných sluhov, zvaných b o ť e n í c i . Títo boli súčasne aj nočnými strážnikmi (hlásnici) a boli vyzbrojení

²⁴ Roku 1707

halapartňami, lampášmi a rohovými trúbami. Mzdu dostávali v naturáliách. Treba ešte spomenúť m e n d í k o v , ktorí plnili funkciu zvonárov. Zvonievali za stravu tak, že sa stravovali po obci z dom do domu. Takýto systém bol do prvej svetovej vojny. Za prvej Československej republiky už zvonára volili, ale aj potom sa stravoval z dom do domu. Neskoršie sa zvonilo už za plat a dnes sú už zvony elektrifikované. Dvaja z nočných strážnikov vystupovali na vežu, odkiaľ sa dalo bezpečnejšie pozorovať nebezpečenstvo ohňa, kým druhí dvaja strážili vnútro obce. Od deviatej do druhej hodiny ránejšej každú hodinu odtrú-bili. Systém hlásenia bol nasledujúci. Najprv sa po uplynutí hodiny ozval cengot z veže z tzv. „bachtárky“ — čiže malého zvonca. Bachtár-ka sa volala preto, lebo nočných strážnikov nazývali aj „bachtári“. Po zacengani hlásnik na veži zaspieval: „Chváľ každý duch Hospodina ...“ a potom zatrúbil. Hlásnici v obci sa hneď k nemu pripojili.

V roku 1880 bolo v Bobrovci spolu 280 domov, z toho asi 20 tzv. „múraníc“. Tieto však boli stavané z kameňa-pieskovca, ktorý ale v múre vlhol. Bolo to nezdravé a ľudia v týchto domoch chorľaveli. Ani obloky na týchto domoch neboli vyhovujúce. Boli malé a celý rámik obloka mal až osem sklenených štvorcíkov, takže na rámiku bolo viac dreva ako skla.

V tom čase nebola ešte na okolí tehelňa. V Bobrovci začali tehly páliť v rokoch 1896/97. S výrobou tehál začal prvý Štefan Blahunka [oponda). Iba potom založili tehliarsku spoločnosť podnikateľa Jozef Basúr, Jozef Blahunka (paučo), Gregor Blahunka, Jozef Pažitný a Ján Blahunka (kuchárík), stavebný podnikateľ. Tehelne boli tri a stáli na hone zvanom Husacie. Majstri-tehliari boli Moraváci a na zimu odchádzali domov. Tisíc kusov tehál predávali za 18 zlatých. Od tých čias domy stavali už len z tehál.

Drevené domy stavali v h r o m a d á c h , v jednom rade štyri, najmenej však dva mali spoločné steny. Jeden rad domov stál celom na juh, druhý na sever. Mali spoločnú ulicu. Sám jeden dom na čiare bol zriedkavosťou. Prvé domy týchto radov, ktoré mali čelnú stranu do obce, štítový mali vkusne zdobené, zväčša vyrezávané a nad štítom stála drevená vyrezávaná figúrka, či krížik, polmesiac, prípadne v štíte bolo malé okienko zvané „kuklica“. Ozdoby boli aj okolo okien, niekedy aj zafarbené.

Drevené steny neboli omietnuté, ale niektoré boli obité hobľovanými doskami.

Spodná základná časť domu, zvaná „múrik“, na ktorej boli postavené drevené trámy stien, bola zo skál, obhodená hlinou farbenou na čierne. Strechy boli prikryté šindľami a niekedy aj slamou zviazanou do „snopkov“.

Na domoch neboli komíny. Dym z ohnišťa unikal dreveným „lievikom“ rovno na pôjd, ktorý bol celý začadený, a tak bol súčasne i udiarňou.

V izbách drevené povaly boli vkusne urobené z hobľovaných dosák. Aj trámy boli hobľované. Na strednom tráme bolo vyrezané meno majiteľa domu a dátum výstavby asi v tomto znení: „V mene božom tento dom zbudoval N. N. v tom a v tom roku.“

Ku každému domu patrilo aj humno s maštalou takej veľkosti, koľko mal majiteľ poľa. Málo poľa, malé humno. Humná stavali ďalej od domov a stavali ich tak, aby do každého mohol vojsť voz.

Aj sypárne stavali osobitne na vzdialenom mieste, zvyčajne pri vode, aby boli chránené od ohňa. Sypárne boli zrubené z nekresaného dreva, omazané (opackané) 6—7 centimetrovou hlinenou vrstvou. Hlina bývala zmiešaná s rezanou slamou a aby neodpadala, povbíjali do zrubu drevené klíny a na týchto sa uschnutá hlina (výmazovka) držala. Do zrubu robili aj klenbu (povál) sypárne. Túto najprv tiež obhádzali hlinou a až potom sypáreň zastrešili šindľom alebo slamou. Robili tak z protipožiarnych opatrení. V prípade ohňa, ak horela strecha sypárne, hákmi strechu strhli a zrub zachránili. Tieto opatrenia neboli náhodné, veď v sypárňach bývala uložená celá zásoba pokrmov i šatstva, okrem zemiakov, a ak sypáreň zhorela, domáci nemali ani čo jesť, ani si čo obliecť.

Vnútro vtedajších domov vyzeralo nasledovne:

V starých domoch (dreveniciach) bola dlážka udupaná z hliny a iba v majetnejších domoch bola z dosák. Miesto sporákov boli najprv iba k o z u b y , neskôr kachľové pece kopytového tvaru a asi od konca 18. storočia sa používali prvé hrádocké „šporáky“.

Kachľová pec zaberala bezmála celý jeden kút izby. Medzi pecou a stenami bolo vyhradené miesto pre deti. Tam spávali a v zime, keď udreli mrazy, tam vyseďovali aj celý deň. Okolo pece boli drevené lavice. Sedávali na nich aj ženy v čase priadok, chrbty si ohrievali.

Pod povalou bola polička na ukladanie modlitebných knižiek a domácich písomností.

Steny izby boli ovešané obrazmi svätých, a to v čím väčšom počte. Obloky cez zimu neotvárali. Postele stáli pri stenách a iba detská kolíska (beľčov) bola uprostred izby. Keď gazdiná nemala beľčov, priviazali na povál plachticu s dlhými koncami a v tej sa hojдалo a spalo dieťa, kým nezačalo chodiť.

Pretože v izbách bolo málo miesta, aj postele slúžili viacerým osobám, najmenej dvom. Menších detí spávalo na jednej posteli aj štyri-päť.

Staré bobrovské domy-drevenice mali izbu, pitvor a komoru, prípadne aj dreváreň. V izbe okrem postelí bol stôl, drevená kanapa, na ktorej aj spávali, drevené stolce a lavice, kredenc alebo stojan (šteláž-ňa), na ktorú sa ukladali hlinené hrnce a misy. Keď na spanie nebolo miesta v posteli alebo na kanape, rozložili na dlážku „strožliak“ naplnený slamou a na ňom spali. V pitvore bolo „ohnisko“, na ktorom gazdiná varila. V jeho spodnej časti bola pec na pečenie chleba. Pitvorova

dlážka bola hlinená. Zariadenie v dome bolo drevené, najviac doma vyrobené.

Do prvej svetovej vojny žilo v Bobrovci šesť židovských rodín. Z nich bola najbohatšia rodina Neumannova, ktorá vlastnila pálenicu a árendovala farské polia. Neumannovci bývali v dome, ktorý dnes vlastní rodina Mikulášova. Žigmund bol obchodník, kým Bér, Berger, Lipscher a Reiss boli krčmármi. Po prvej svetovej vojne sa tieto rodiny vysťahovali do Budapešti a Ameriky.

Životná úroveň v Bobrovci pred sto rokmi

V tejto časti opisujem charakter čias, (keď cez Liptov ešte nepremával vlak. Doma nebolo zárobkových možností, lebo nebolo fabrik ani nijakých priemyselných podnikov. V blízkosti boli len veľkostatky a pri nich pálenice čiže liehovary. Tieto poskytovali aké-také pracovné možnosti, lebo na veľkostatkoch bola rozhodujúca ručná ľudská práca. Pozrime sa však, ako bola táto práca odmeňovaná. Chlapi mali na deň 80 grajciarov, najviac 1 zlatku, ženy 50 gr, chlapci a dievčatá 30—40 grajciarov. Pracovalo sa pod dozorom šafára a kto nepracoval usilovne a kvalitne, toho jednoducho z roboty vyhodili.

Veľkostatkári ako majitelia liehovarov pridávali robotníkom, a to i mladistvým, vraj „na posilnenie“, asi deci pálenky. Kto nepil, preliat si ho do fľašky a odniesol domov. Vtedajší lieh bol zo zemiakov a bol chutnejší ako dnešný. Liter čistého liehu z pálenice stál 30 grajciarov a dali sa z neho pomocou vody urobiť tri litre pálenky. Nie div, že v biede sa alkoholizmus veľmi rozširoval.

Akou vzácnou a hľadanou bola vtedy robota, uvediem z rozprávania môjho starého otca. Cez zimu chodil mlátiť do Ondrašovej k pánom, lebo v Bobrovci už veľkostatok nebol. Mlátiieval cepami za obilie. Z celého množstva namláteného obilia dostal starý otec každú dvanástu mieru. Jedna miera predstavovala 50—60 litrov. Aby sám jeden mlatec zarobil jednu mieru obilia, musel celé tri dni mlátiť. Okrem toho v lete odrábal istý počet dní pánovi zdarma, len aby si u neho zabezpečil mlátenie na budúcu zimu.

Peniaze mali veľkú cenu, lebo ich nebolo. Úrok za pôžičku sa platil 10—12 %, a tak požičaný kapitál, ak ho dlžník dlhšie splácal, bol dvojnásobne vrátený.

Také pomery mali, pravda, vplyv aj na životnú úroveň našich ľudí. Máme na myslí stravovanie a odievanie.

Ak bol rok úrodný, nebol hlad — bola len núdza. Ale ak bol neúrodný, tak bol aj hlad aj bieda. Za neúrodný rok sa považoval suchý, vtedy sa menej urodilo a aj to myši ničili. Vtedy si ľudia varili všetko, čo sa dalo zjesť (aj kadejaké zeliny). Jedli tzv. ú k r o p. Bola to zovretá voda, mliekom podliata bez akejkoľvek prílohy. Túto chlíпали, že im

až bruchá navreli a dostali vodnatieľku. Poživeň nebolo za čo kúpiť a ľudia si preto pomáhali tak, že si dali namlieť múky na konto novej úrody, ktorá ešte bola iba na poli. Vtedy sa najlepšie mali mlynári. Ženy si často samé chodievali mlieť cez noc. Vtedy nemuseli mlynárovi platiť veľké mýto. Také mletie sa volalo „d ô n o v“, lebo staré zásoby sa už minuli a nové boli ešte na poli.

Najviac trpeli podvýživou rodiny, ktoré mali málo poľa, ale zato veľa detí. Vtedy zomieralo mnoho detí. Nebolo peňazí ani na lekára, ani na lieky. Celá jedna strana cintorína bola zaplnená hrobmi detí. Keď už dorástli jedlé zeliny, ako púpava, kozia brada, šťava, nuž deti si nimi hlad zahánali. A keď už dozreli lesné plodiny a na hrachu struky, potom už bolo po hlade. Chlapci boli vrtkejší. V potoku nachytali hláčov, rakov, vyberali mladé vrany a vrabce a piekli si ich na pahrebe v poli.

Chlieb vtedy bol veľkou vzácnosťou a našiel sa len u veľkých gazdov. Pre deti chudobných bol veľkým darom aj ovsený posúšik.

Maslo, vajcia, tvaroh sa predávali, práve tak aj hydina, a príjmy z nich sa použili na bežné domáce výdaje: soľ, cukor, mydlo, petrolej, odev a obuv. Do školy si deti miesto chleba nosievali surový hrach vo vreckách alebo sušené trnky.

Bieda bola aj v zaodievaní. Len čo sneh „skapal“, už deti chodili bosé. Obúvali sa iba v nedeľu, pravda, ak sa mali do čoho. Niektoré dostali topánky iba vtedy, keď už chodili do školy. Odevom detí boli v i g a n á a tie nosili chlapci i dievčatá ešte aj v prvom ročníku ľudovej školy. Aby sa od seba rozlišovali, chlapci mali aj v škole na hlave okrúhle klobúčky.

Bosé deti si často zráňali nohy. Najviac mali poobtíkané palce na nohách. Šikovné ženy vedeli trne z nôh vyberať. Ak sa trn nevybral, prst alebo noha sa zozbierala a následky zostali na celý život. Rany sa veru museli hojiť bez lekára a bolo šťastie, že sa aj medzi občanmi našli ženy i chlapi, ktorí poznali liečivú moc rozličných zelínok. Pomocou nich pomáhali chorým. Ale boli aj zaklínačky, ktoré kadejakými „babonárskymi“ podvodmi podvádzali dôverčivých ľudí, najmä ženy, často na veľkú škodu postihnutých.

V spomínaných časoch ľudia nepoznali š p a j z n e (komory), veď nebolo v nich ani čo uskladňovať. Vtedajšie zásoby v domácnosti boli zvyčajne švábka, kapusta, nasolené baranie mäso, bryndza, topené maslo vo vedre, slanina, ak mal kto čím vykŕmiť prasa. Sadlo netopili, ale údili a ním potom zaprážali kapustu.

Zemiaky — švábku — ale aj riedku múku jedávali aj tri razy do dňa. Halušky sa varili len raz týždenne.

Najväčšia bieda bola v takej rodine, kde otec pil. Tam bol večne hlad. Poznám skutočný prípad: Istá rodina ostala bez matky a otec bol veľký lump. Detí bolo šesť a bieda taká, že na Štedrý večer nemali ani soli, aby si posolili švábku.

Starý ľudový odev v Bobrovci

Viac ako pred sto rokmi si Bobrovčania, práve tak ako obyvatelia okolitých dedín, šili odevy z látok, ktoré si doma vyrobili. Základnou surovinou boli ľan, konope a ovčia vlna. Z nich priadli a tkali plátno i súkno.

Muži nosili spodnú bielizeň z domáceho ľanového plátna. Košele mali široké rukávy bez zavretých „obalčekov“ a pod hrdlom si ich zaväzovali šnúrkou, či „pentlicou“. Vrchný odev bol z čierneho súkna. Pozostával z nohavíc, ktoré cez rázporky v drieku držal navlečený širší dlhý remeň, ktorého koniec býval dosť dlhý, visel vzadu do poloblúka ako ozdoba. Z tenkého súkna bola aj vesta a namiesto kabáta nosili chlapi krátku „gurtku“ a v zime dlhú „kabanicu“. Klobúky boli čierne, s užšou strieškou vyhrnutou nahor. V zime nosili súkenné kapce a čiapku — baranicu.

Ženy nosili okolo domu a do poľa sukne z domáceho belavého plátna. Najprv si ho farbili doma a neskôr u farbiara. Blúzky si šili z mod-rotlačce. Na sviatok z tmavej tlačenej a na sukňu si zaväzovali širokú fertuchu, zvanú „šata“. Staršie ženy nosili na hlave tmavé šatky a mladé zasa svetlé. Pod nimi nosili biele čepce z paličkovaných čipiek, to bol aj symbol ženskosti. Na koseliach mali krátke rukávce stiahnuté nad laktom a nariasené. Na košeľu si staršie ženy obliekali teplejšiu „jupku“ a dievčatá i mladšie ženy nosili pestro vyšívané oplecká. Staršie ženy nosili do kostola a medzi svet cez plecia prehodené ručníky, zvané „plecniaky“. Dievčence mali svetlé sukne, v páse zviazané dlhou pestrofarebnou stužkou. Voľakedy dávno bola to iba širšia tkanica, ktorej konce splývali dolu. Vo vlasoch nosili stužky vpletené do vrkoča na mašľu a konce tiež viseli dolu chrbtom.

V zime nosili ženy biele dlhé kožuchy poniže kolien, predné konce boli zahnuté do uhlov. Ku kožuchom si obúvali biele súkenné kapce. Dievky a mladé ženy nosievali čižmy. Ale do poľa a do hory chodievali muži aj ženy v krpcoch.

Neskoršie sa zmenil odev i obuv, keď začali murári chodiť na práce do Pešti a s nimi dievky a mladé ženy. Tam si chlapi kúpili už šaty „cajgové“ a dievky „barchety a kartúny“. Aj obuv sa zmenila. Chlapi nosili ľahké baganče a ženy topánky.

VI.

Ľudia a práca

Obyvateľov starého Bobrovca zo stránky pracovno-sociálnej možno rozdeliť do dvoch skupín: na roľníkov, murárov a tesárov.

Výlučne roľníctvu sa venovali tí, ktorí vlastnili viac poľnohospodár-

skej pôdy, ktorú získali alebo dedením alebo prikupovaním, ale len v obmedzenej miere. Najväčší gazdovia vlastnili najviac 10—12 hektárov, strední 5—6 a najmenší 1—2 hektáre. Títo poslední sami ani ne-gazdovali, lebo boli nútení zarábať na sezónnych prácach. Preto si pole dali obrábať tým, čo mali vlastné záprahy. Takú najnižšiu výmeru polí mal skoro každý murár, tesár i lešenár. Na poli väčšinou žena a deti porobili všetko. Muž chodieval pracovať na stavby (murárka).

Kto vlastnil jeden hektár poľa, choval kravu, ošípanú a aspoň dve ovce. Na dvoch hektároch mohol už chovať po dva kusy. Za poľahové práce, ktoré porobil tzv. „rátaj“ na poli, boli obapolne dohodnuté určité ceny. Tak napríklad za obrobienie dvoch hektárov poľa sa platilo 30 zlatých. Komu sa to nevyplácalo, alebo ak nepretržite pracoval niekde inde, dal pole do prenájmu za naturálie, ktoré tiež mali svoje zvykové normy.

Chov rožného statku a oviec bol veľmi rozšírený, veď mal na Liptove veľmi výhodné podmienky. Vtedy sa mohla vypásť celá hora, ale bolo aj inej paše, takže dobytok krmili len cez zimu. Okrem toho vykášali trávu na svahoch, kam nemal dobytok prístup, čím tiež získavali kvalitné krmivo. Skosenú trávu naviazali do batohov a dolu svahom spúšťali do doliny, kde ju usušili a potom odviezli domov.

Lúky, okrem vyšných, boli mokré, neodvodnené. Zato seno z vyšných lúk bolo najkvalitnejším krmivom a odkladali ho na jar, ako prilepšenie pre voly počas oračky.

Starí bobrovskí gazdovia venovali chovu dobytku veľkú pozornosť, lebo práve z neho mali dobrý prameň príjmov. Taký majiteľ 10—12 hektárov poľa choval 8—10 kusov kráv, okrem volov alebo koni a oviec. Na pašu vtedy vyhánali všetko — dobytok aj husi. Preto ani nie div, že v Bobrovci bolo až 24 pastierov, ktorých si volili každú jeseň na Martina. Na pastvu vyhánali o Jure a na Martina sa končila.

Iný druh pastvy bol na h o l i a c h . Sem vychádzal dobytok začiatkom júna a vracal sa začiatkom septembra, (Mena panny Márie.) Záprahový dobytok zišiel hneď, len čo sa začali „zbierky“, čiže kosba, žatva.

Ovce, ktorých bývalo pravidelne 600, ostávali na salaši do Gala, potom sa „rozrádovali“ (odlúčili) po gazdoch podľa znakov, ktoré mali ovce na ušiach. Ovce si potom gazdovia ešte pásli až do prvého stáleho snehu.

Pastieri pásli za naturálie, len v posledných rokoch po vojne za peniaze. Keď bol úrodný rok — a za taký sa považoval každý vlhký — bolo dobre i pre chovateľov aj pre dobytok. Zato, keď nastal rok suchý, neúrodný, cena dobytky klesla, lebo málokto ho kupoval, nebolo čím kŕmiť. Boli prípady, ako rozprával nebohý otec, že keď mali novou slamou pokryté humno a keď bol rok suchý, kŕmili s ňou voly.

V spomínaných časoch bol chov volov veľmi rozšírený, lebo ich bolo možno všestranne využiť. Boli ťahúne pomalé, ale zato mocné a vy-

trvalé. Kým boli pri plnej sile, dali sa využiť na rovine i po brehoch a keď už dosiahli svoj vek, predali ich do pálenie na výkrm. Gazdovia si vždy vedľa starých volov dochovávali aj mladých juncov a keď predali staré, mali čerstvý záprah a ostal im aj celý obnos. Neskoršie sa však tento pomer zmenil, lebo bobrovskí gazdovia sa preorientovali na chov koni. Kone sú totiž rýchlejšie, prácu skôr skončia a možno s nimi aj na zárobky (vývažku) ísť.

O b i l n i n y v tom čase neboli dajako výnosné. Umelých hnojív nebolo. Hnojilo sa len maštalným hnojom a toho bolo málo. Pestovalo sa veľa hrachu, lebo bol výživným jedlom ľudí a hrachovina zasa bola výdatným krmivom pre dobytok a hlavne pre ovce. Ďatelinu podľa podania po prvý raz vysiali okolo roku 1890 a pšenicu po prvej svetovej vojne. V dôsledku klimatických i pôdnych podmienok pestovalo sa viac žito. Zo žitnej múky piekli výživný chlieb, slamu využívali na povriesla a ako krytinu na maštale a humná.

Stroje, rezačky a parné mláťačky používali iba na veľkostatkoch. Prvé rezačky sa začali objavovať asi od roku 1895. Do tých čias gazdovia slamu rezali primitívnou rezačkou. Bola to obdĺžniková drevená truhlica, dlhá 150—200 centimetrov, široká 25 centimetrov a vysoká 20—25 cm. Na jednom konci vrch bol prekrytý priečnou doštičkou, ktorá slamu do istej miery urovnávala, stláčala. Tu bola pripevnená z kopy urobená rezačka, poháňaná nožným stúpadlom. Ražný dobytok i kone krmili „sečkou“, t. j. rezanou slamou, miešanou so senom alebo trojkou.

Keďže obilnín nebolo nazvyš, ani ošípané nebolo čím vykrmieť. Cez leto ich vyhánali na pašu, ale do konca zimy sa už nevykrmili. Preto ošípané, ktoré zakáľali, mali len 60—70 kíl. Zaklať metrákového krmni-ka bolo už zriedkavosťou. Bravčové mäso si ľudia nahrádzali ovčím. V jeseni si každý gazda, i ten najchudobnejší, zarezal dve i viac oviec, mäso nasolili alebo zaúdili, hlavne zo stehna miesto šunky. Omastu nahrádzalo maslo alebo bryndza.

Dozreté a zvezené obilie gazdovia mlátili cepami len tam, kde bola väčšia familia. Kde nemal kto mlátiť, najímali si mlatcov z povolania, ktorí mlátili za obilie. Na dávkach sa vopred dohodli s majiteľom. Bežná odmena sa pohybovala od 7 do 8 mečí, to znamenalo, že každá siedma alebo ôsma meča patrila mlatcom. Starý otec rozprával, že do Ondrašo-vej chodili mlátiť za dvanásť meču a ešte v lete chodievali odrábať, len aby si zabezpečili zimnú mlatbu. Také časy vtedy boli.

Po prvej svetovej vojne už aj gazdovia začali mlátiť strojovými mláťačkami na naftový a elektrický pohon a platilo sa od hodiny.

A teraz niečo aj o s t a v e b n ý c h pracovníkoch, ktorých bolo v Bobrovci viac ako roľníkov. Medzi stavebnými pracovníkmi najviac bolo murárov — až 150 — ale po druhej svetovej vojne ich počet poklesol na štvrtinu. Medzi nimi bol istý počet palierov i majstrov a istá časť lešenárov. Títo všetci pred prvou svetovou vojnou chodievali na stavby do Pešti. Ako pomocné robotníčky odchodili s nimi mladé ženy i dievea-

tá. Mládenci — robotníci — zase nosili tehly alebo robili lešenia. Začiatkom nášho storočia odchádzalo do Pešti ročne okolo 100 osôb, lenže nie razom, ani nie rovnako každý rok, ale ako komu vyhovovalo. Z nich veľká väčšina sa na zimu vracala domov. Tí však, čo mali robotu aj cez zimu, ostávali v Pešti zimovať.

Lenže nie všetky bobrovské dievčatá robili len pri murároch. Pretože zárobky mali slabé, museli si hľadať aj iné roboty. Bývali v neplatených „kvartieloch“, čo boli zvyčajne pivničné miestnosti. Za takéto bývanie pomáhali domovníkovi pri zametaní a umývaní chodieb, a to alebo zavčas ráno alebo aj po skončení svojej roboty na stavbách.

V Pešti to vtedy bolo tak, že vo veľkých domoch, predovšetkým na peštianskych hlavných uliciach, kde domovník sám nevládal udržiavať čistotu v troch-štyroch poschodových domoch, pribral si na pomoc tzv. „fichauzmajstra“ čiže poddomovníka, ktorý za pomoc domovníkovi mal zadarmo skromný byt. Jeho práca bola: zametať a umývať schodištia, znášať smeti, zametať chodník, ale v zime z neho aj sneh odpratávať. Poddomovník mal však svoje riadne zamestnanie, preto domovnícke povinnosti musela vykonávať jeho žena. A keďže na všetko nestačila, poddomovník si na pomoc pribral spomínané dievčatá. Ubytovanie im vymohol v prázdnych pivničných miestnostiach, ktoré si dievčatá vedeli dosť slušne upraviť. Hľa, chudák vykorisťoval chudáka. Na funkcie pomocných domovníkov sa podujímali v Pešti najviac mladé manželské páry i z Bobrovca. Tieto si v niektorých prípadoch zasa pomáhali tak, že si prenajali byt, jednu veľkú izbu a kuchyňu. Izbu zariadili pričnami a na byt si pribrali známych ľudí z Bobrovca alebo z iných liptovských dedín. Títo mimo nocľahu dostali tu aj večere, v nedeľu celodennú stravu a keď to boli chlapi, domáca im aj oprala. Keď mali na byte 3—4 osoby, z poplatkov od nich zaokryli si pre seba byt a stravu a čo manžel zarobil, to bola ich čistá úspora.

Ale naši ľudia si pomáhali ešte aj inak. Mali aj vedľajšie zamestnanie. Mladoženáč sa podujal na službu nočného strážnika na stavbe, tzv. „vachtárstvo“, za čo mal provizórny byt. Pritom cez deň na stavbe riadne pracoval a mal vlastne dvojitý plat. Ba ešte i mladá žena privyrábala tak, že viedla „kantínu“, čo bol tretí príjem. Bol to veru život ťažký, ale mladí manželia si za pár rokov zgazdovali toľko, že si v rodnej obci postavili dom a kus poľa prikúpili, a tak sa zabezpečili na starobu.

Časť Bobrovčanov chodievala do Pešti len po jarných prácach. To boli takí, čo si chceli privyrobiť počas niekoľkých týždňov, kým sa nezačali sená a žatva.

Z prác sa nevymkli ani odrastlejšie deti. Tí, čo mali doma viac poľa, len čo skončili školskú dochádzku, ostali pomáhať rodičom, iných zasa dali za učňov, aj na stavby do Pešti chodievali, chudobní za pahalčekov a za pastierikov a dievčatá do služby.

Vyššie školenie bolo len pre deti takých rodičov, čo mali stále príj-

my, ako boli štátni úradníci, krčmári, obchodníci, statkári. Pre chudobnejších neboli štipendia.

Pre našich murárov najlepšia konjunktúra v Pešti bola v období rokov 1867—70. Po maďarsko-rakúskom vyrovnaní Maďari rozvinuli v Budapešti veľký stavebný ruch, aby dohnali všetko, čo sa zameškalo od roku 1848. Práce bolo teda v Pešti i pre našich ľudí dost'. Stavali sa nové stavby pre ministerstvá, úrady, múzeá, bazilika, parlament atď. Naši ľudia boli na tieto stavby hľadani, lebo ich statočná a odborná robota bola známa. Preto aj Maďari hovorievali, že Liptáci postavili Budapešť.

Kým nebolo železnice, putovali naši do Pešti na vozoch. Cesta trvala tri dni. Chodievali na Šturec, Banskú Bystricu, Zvolen, Šahy, Vacov a zhromažďovali sa v Pešti na Kerepešskej ulici v hostinci u Bieleho koňa. Furmanovi platili za ženu jednu zlatku a za chlapa 80 grajciarov, lebo chlapi hore vrchom šli peši, ba aj furmanovi pomohli. Furmani ich pred jarou odvážali a zasa prišli pre nich pred zimou, keď viezli nakúpené víno alebo iné tovary. Keď vystavali železničnú trať, jeden cestovný lístok do Pešti stál 5 zlatých, ale keď sa nazbieralo 30 ľudí, t. j. na jeden vagón, dostali polovičnú zľavu.

V rokoch 1900—1905 začal sa v Pešti medzi Slovákmi rozvíjať veľký živý kultúrny život. Bolo to najmä v VIII. okrese — Jozefove (Józsefváros-Josefstadt), ktorý bol najslovenskejším okresom. Tam, na Práter ulici, bol Slovenský katolícky robotnícky kruh a navštevovali ho i Bobrovčania, ktorí tam hrávali slovenské divadelné hry. Slovenská inteligencia založila v Budapešti Slovenský národný spolok, do ktorého priťahli aj slovenskú mládež študujúcu v Pešti. Naši uvedomelí murári založili Odborovú organizáciu murárov, ktorej členmi boli aj Bobrovčania.

Medzi murárskymi divadelnými ochotníkmi začínal i náš rodák, jeden z prvých členov slovenskej činohry Slovenského národného divadla v Bratislave — národný umelec Jozef Kello.

V roku 1905 založil bobrovsiký rodák, dnes neprávom zabudnutý slovenský osvetovo-kultúrny pracovník a vlastenec Július Kustra, vzdeľovací spolok pre slovenskú mládež „Kriváň", za účinnej pomoci Mateja Šuňavca. Jeho členmi boli i Bobrovčania a medzi nimi aj autor.

Taký bol život Bobrovčanov chodiacich na stavby do Pešti. Pešť im bola vraj druhým domovom, lebo veď strávili v nej 9—10 mesiacov do roka a v Bobrovcích len zvyšok. Keď sa na zimu vrátili domov, dievčatá organizovali priadky s hrami, zábavami a spevmi. Na posledné fašiangy usporiadali hostinu zvanú „kochačka". Každá dievka doniesla z domu čo-to, mládenci prispeli zase dajakým grošom a touto zábavou sa skončili priadky. Potom opäť nastala príprava na cestu do Pešti.

Naši robotní ľudia, hlavne murári, sa sveta nebáli. Keď sa začiatkom tohto storočia zhoršili pracovné podmienky, veľa ich odišlo do Ameriky, kde sa v tvrdej konkurencii osvedčili ako ľudia statočnej práce, rúk i umu. Ich práca bude teda ocenená aj na inom mieste.

V Bobrovci sa rozvíjala aj d o m á c a v ý r o b a . Okrem tkania plátna a ovčieho súkna previtalo aj č i p k á r s t v o . Čipky paličkovali na tzv. „babách". Z nich viseli malé „rukoviatky" (klepčeky), ktorými žena prepletala a vytvárala rozmanité nádherné čipky.

Chlapi vo voľných chvíľach do zásoby vyrábali šindle a slamené dielce zvané „snopky" na pokrývanie striech. Po domácky šili papuče, krpce, kapce. Z prútia plietli košíky i filfasy. Z domácich remeselníkov treba spomenúť krajčirov (ševcov), obuvníkov, kolárov, stolárov a kuš-nierov.

Bobrovec mal aj svoje jarmoky, a to štyrikrát do roka: v pondelok po prvej nedeli pôstnej, 16. mája, 1. septembra a 19. novembra.

Okolo roku 1900 sa začali v Bobrovci stavať už modernejšie murované domy. Ved' vtedy už boli tehelne i vápno, ktoré pálili bratia Rač-kovci najprv pri potoku Jalovec a potom v Tokarinách pri Lipovci.

Začala sa nová výstavba Bobrovca. Ľudia si stavali dvojizbové tehlové domy s kuchyňou a špajzou. Ako krytinu používali škridlu, a to aj na vonkajšie pivnice a sypárne. Nová výstavba Bobrovca sa predlžovala nahor od Fijamovcov. Náš dom postavili roku 1907.

VIL

Roky skúšok a nešťastí

Vo vývoji Bobrovca neboli všetky obdobia slnečné. Stretávame aj roky skúšok a nežičlivosti osudu. Z týchto ťažkostí na prvom mieste spomeniem dlhý nezmyselný súdny spor Bobrovca so susednými obcami — Pavlovou Vsou a s Bobrovčekom. Roky a roky trval tento spor, ale kedy sa začal, to nikto nevie. Spor sa viedol o horu zvanú Š t i a v n o a došlo k nemu len pre nedbalosť a ľahostajnosť samých Bobrovčanov.

Štiavno je zalesnený vrch a jeho hrebeňom viedla spoločná hranica a po jeho úpätí zasa viedla z bobrovskej strany vozová cesta zvaná Závoz. Po tejto ceste vozievali drevo aj susedné obce a za každú fúru Bobrovcu platili vraj 2 groše. No susedia ako susedia. Časom susedné obce nebadane posúvali hraničné znaky do bobrovskej časti. Hraničným znakom bola aj osamote stojaca skala, podobná ľudskej postave, nazvaná „Pachola". Túto už nebolo možno presadiť, ale aj tak si s ňou poradili. Jednoducho skalu postupne skresávali a to tak, že kto bol v Pavlovej Vsi alebo v Bobrovčeku pre nejaký priestupok odsúdený, jednoducho mu uložili ako trest, aby okresával skalu. Robili tak do tých čias, kým zo skaliska neostala iba pamiatka. Spomenuté obce na Štiavne pásli dobytok i ovce, pretože si boli istí, že ich Bobrovčania nevidia. Tak si čím ďalej tým viac dovoľovali na úkor Bobrovca, kým zo všetkého neskrsol súdny spor, ktorý trval podľa jedných 80 rokov, podľa iného

podania menej. Podľa druhej verzie celý spor vznikol po roku 1861, ale z celkom iných príčin.

V uvedenom roku sa totiž uskutočnila kúpa Okoličányiovského majetku. Peňazí v hotovosti nebolo, a preto rozdelili celú sumu na nových majiteľov a každý z nich si mal svoj podiel vyplatiť. Ľudia, ktorí peniaze mali, podiely vyplatili, ale tí, čo peniaze nemali, dali výkupné pozemky do zálohy uvedeným obciam za určitú sumu. Keď začali občania Pavlovej Vsi i Bobrovčeka založené polia užívať, robili si nárok aj na tú časť hory, ktorá k tým poliam patrila. Začali teda ťažiť zo Štiavna, lebo susedilo s ich horou. Tak si nadobudli nárok na úžitok z tejto hory. Ale keď si bobrovskí občania polia vymenili, susedia sa nároku na horu nevzdali.

To mal byť dôvod na pravotu, ktorá sa potom pretiahla do nekonečna, lebo ktorá strana spor prehrala, hneď prehru aj zapelovala. Napokon úrady vyslali do Bobrovca štátneho lesného inžiniera, ktorý podľa mapy zistil, že medze nie sú na správnom mieste. Zvolal svedkov, pod prisahou ich vypočul a napokon vraj vyhlásil: „Bobrovčani, čo vám Matej kráľ zanechal, je vaše, aj vaše bude. Len ma zavolajte na posledné pokonávanie“. No obecné predstavenstvo inžiniera nezavolovalo. Na poslednom súdnom pokonávaní navrhoval súd sporné územie rozdeliť. Bobrovčania však na to nepristúpili. Vraj všetko alebo nič. A tak im aj ostalo nič. Rozhodli sa proti rozsudku apelovať, ale prišiel do toho spomínaný veľký požiar, na obec sa navarili ukrutné starosti, takže na pravotu nebolo ani chuti myslieť. Hneď nato nastala horúčka sťahovania sa do Ameriky, výstavba zhorených 130 domov, potom prvá svetová vojna a kým to všetko prešlo, uplynula i lehota na apeláciu.

Inou takou lokálnou nepríjemnosťou bola nevydarená oprava vežových hodín. Bolo to roku 1895, keď predstavenstvo obce Bobrovca zverilo opravu vežových hodín istému potulnému dobrodruhovi, ktorý sa vydával za hodinára. Nevedno už, za akých podmienok prevzal opravu, viem len toľko, že ho vyplácali každý týždeň. Do roboty sa pustil s chuťou. Celý hodinový stroj rozobral, štyri ciferníky rozobral, všetko vyčistil, vymastil, iba hodiny nechceli ísť a ani biť. Ale klamár si pomohol. Najal si seberovného pomocníka, ten hodiny potískal, takže aj išli i bili. Sám zatiaľ kutral vo veži, kým len dojednaný obnos ne vyinkasoval. Milý hodinár v jednu noc i s pomocníkom zmizol a bolo po radosti z hodín. Predstavení obce sa od hanby červenali, že sa dali oklamať. Hodiny stáli a stáli až do konca druhej svetovej vojny. Bolo to ozajstné kocúrkovo. Hodinára vyplatili a hodiny stáli. Celý tento špás stál Bobrovec 80 zlatých a na ich úhradu museli predať vrbu vysadené povedľa hradskej.

Ako som už spomenul, vežové hodiny opravili až po druhej svetovej vojne, keď obnovili porúchanú vežu.

Dobre bude, keď spomeniem aj to, ako prišiel Bobrovec o mlyn.

Začiatkom prvej Československej republiky istý občan ponúkol Bob-

rovcu, že postaví nový mlyn. Kládol si však podmienku, že desať rokov nebude platiť nájomné a že mu obec pri stavbe prispeje ručnými prácami. Pretože starý kamenný mlyn už nevyhovoval a ponuka bola pre obec prijateľná, aj zmluvu podľa ponuky urobili.

Spomenutý občan sa aj do stavby pustil, lenže nie s vlastným kapitálom. Našiel si veriteľov, ktorí mu pomohli. Do stavby sa pustil s tým, že ak mu budú peniaze chýbať, stavbu dokončí obec, lebo veď bez mlyna nebude môcť byť. Ibaže sa celá vec zvrhla. Občan staval, kým mal peniaze, ale keď úver vyčerpal, vyzval obec, aby stavbu dokončila, alebo aby mu uhradila doterajšie náklady. Obec odmietla a podujímatel podal na obec žalobu. Pravota sa vliekla asi tri roky, Bobrovčania museli s obilím chodiť do mlynov v okolitých obciach a stavba stála. Spor konečne vyhral Bobrovec. Ale na vine bolo vedenie obce. Priečilo sa stavbu mlyna dokončiť, a tak prišiel Bobrovec o mlyn.

Zbor požiarnikov založili v Bobrovci roku 1882. Vládlo v ňom maďarské velenie, aj na rovnošate boli odznaky „OT-Onkintes tuzoltó“, čiže „Dobrovoľný hasič“.

Osobitnú pozornosť si zasluhuje katastrofálny požiar v Bobrovci 31. januára 1899.

Tomuto požiaru predchádzala veľká hasičská slávnosť. Bola to vlastne posviacka zástavy hasičského spolku a zatlačenie zlatých klincov do nej. Krstnými rodičmi zástavy bol zeman Vítališ s manželkou z Liptovského Hrádku. Po posviacke bola zábava a hrala na nej hudba najchýr-nejšieho muzikanta tých čias Jozefa P i t' u z Liptovského Mikuláša. Na zábave sa zúčastnila okresná stoličná a zemianska spoločnosť a aby sa mali kde baviť, spomedzi dvoch učebných miestností školy vybrali stenu, takže bolo kde tancovať. Zábava sa začala v nedeľu popoludní a trvala do pondelka rána. V pondelok boli zase svadby, preto nie div, že ľudia, ktorí už dve noci nespali, na tretiu noc pospali ako drevo. A v noci na utorok vypukol požiar.

Ľudia sa pobudili, iba keď im už nad hlavami horelo a ani sa len nemali kedy obliecť. Oheň vypukol o polnoci v humne na pozemku, kde teraz býva Pardel. V tú noc dul náramný vietor, a pretože strechy boli vysušené, oheň sa rýchle rozšíril a čoskoro horeli všetky tri strany obce. Ľudia pobybehúvali z domov polooblečení. Záchranu nebolo. Na Konopiská sa nemohli dostať, lebo tam horeli humná. Ešte aj sypárne popri jarku horeli. Napokon si ľudia zachraňovali už iba holé životy. Na západnej strane sa dal zachrániť aspoň dobytok, ale na strane východnej a v strede zhorelo všetko. Veľkým nešťastím bolo, že zhoreli sypárne a práve v nich mali ľudia uskladnené všetky zásoby potravy, ale aj šatstvo. Drevené domy horeli ako suchá slama.

Požiarnici z okolitých obcí prišli dosť neskoro, keď už bolo v ohni všetko. Záchrana bola možná iba tam, kde bol prázdny priestor, ako bola Spilý ulica. Tam sa zastavili striekačky zo Smrečian, Žiaru a Trsteného. V strede obce — pri škole — boli požiarnici z Ondrašovej, Tr-

novca, Palúdzky a Liptovského Mikuláša. Títo chránili pravú stranu nižného konca a čiastočne aj faru, lebo táto bola chránená vysokými topoľmi. Nebyť tých, bola by zhorela aj fara. Obce Žiar, Smrečany a Trstené chránili zasa ľavú stranu nižného konca. Vyšný koniec západnej strany zachránili Jalovčania a východnú — Majer, na ktorom nebolo domov a bol taký široký, že oheň vôbec neohrozil ľavú stranu. Na pravej strane posledný zhorel dom Kapitánov a na ľavej Bockov a Komov. Cez Zapustínske nedalo sa vôbec prejsť, lebo šľahal tam plameň s vetrom tak, že aj Pavlova Ves bola ohrozená.

V nasledujúce ráno šiel som sa pozrieť na spustošenú časť obce. Bol to obraz veru na zaplakanie. Videl som miesta, kde stáli sypárne. Ležalo tam zhorené šatstvo, plátno poskladané do štvorcov, na ktorom boli iba okraje obhorené, lebo oheň sa do stredu nedostal, obilie, mäso a masť nebolo vidieť, lebo to všetko zhorelo. V každej sypárni ostala stáť zakvasená kapusta. Sudy zhoreli. A obhorená kapusta stála tam cez celú zimu ako vysoké pne.

Na miestach bývalých maštali ležali obhorené voly, kravy, ovce, hydina, ktoré rozobrali potulní Cigáni.

Bol to stav naozaj zúfalý. Samý plač a nárek. Veď každému ostalo len to, čo mal na sebe. Ľudia nemali čo jesť, ani si čo obliecť, ani kde bývať. Najkrutejšie však boli postihnutí tí, ktorým v pivniciach zahynuli manželky a deti. V požiari zahynulo 14 žien a detí.

V Bobrovci bol vtedy kaplánom národovec Ignác Kojda. Tento sa prvý pustil informovať svet o katastrofe, ktorá postihla občanov Bobrovca. Písal do všetkých časopisov, slovenských i maďarských a jeho obetavosť skoro priniesla prvé ovocie. Najprv treba spomenúť prvý dar, ktorý prišiel hneď ráno po požiari. Bol to čerstvý chlieb, ktorý dal na piecť pre pohorelcov mikulášsky ľudomil — lekár dr. Ján Bella. Čosko ro začali z rozličných miest prichádzať prvé milodary: šatstvo, obuv, potraviny i peňažné dary. Obecné predstavenstvo malo veru plné ruky práce s ich rozdeľovaním.

K dobru kaplána Ignáca Kojdu treba prirátat' aj jeho šľachetnú črtu vlastenectva. Medzi školskou mládežou rozširoval český obrázkovo-po-učný detský časopis Kvety mládeže redigovaný Boženou Nemcovou.

Druhou naliehavou starosťou bolo, kde v zimnom čase umiestiť toľkých ľudí bez prístrešia. Veď okrem humien a sypárni zhorelo 130 domov, čo bolo skoro polovica všetkých domov v Bobrovci. Nuž i tu sa pomoc našla. Pohorelcov si rozobrali príbuzní v Bobrovci a v okolitých obciach.

Po Hromniciach v prvú nedeľu konal sa pohreb štrnástim obetiam požiariu. Vari je aj zbytočné písať, aký to bol otrasný obraz, keď štrnásť rakví stálo v rade na námestí a pri nich sedeli užialení manželia-otco-via, ktorí nielenže stratili majetok, ale prišli o to najcennejšie — o životy manželiek a detí. Na pohreb sa zišli ľudia z celého okresu a pohrebné obrady vykonal vtedajší farár Jozef Krásnec. Mŕtvych pochovali

do spoločného hrobu. Život však nezastal, ale išiel ďalej a postihnutí sa vžili do životnej tvrdze. Prišli hromničné fujavice, sneh zavial celé po-horenisko, iba zápach sa šírila okolím. Najviac sa pohoreniska báli deti, ktoré museli chodiť z Rakovice do školy. Najmä sa báli čo aj len pozrieť na pivnice, kde sa tí ľudia podusili. Z nich ešte doteraz zostala jedna u Hánov, kde býva Zlatoš, druhá, kde býva Anton Lisy, tretia, ikde býval Ondrej Slaninka a štvrtá u Ruda Buntu.

Nastala jar. Kto mal možnosť, staval. Drevo dala obec. Kto nemal za čo stavať, odišiel na zárobky do Pešti alebo do Ameriky.

Aká bola vlastne príčina toho katastrofálneho požiaru?

Prvé podozrenie padlo na ľudí celkom nevinných. Podľa svedectva ľudí oheň bol schválne založený v cudzom humne a potom boli aj reči, že gazdiná, z ktorej humna oheň vyšľahol, mala v humne skrytý špirit-tus a keď ho vrazil s lampášom hľadala, špiritus prevrhla, ten sa vznal a zapálila sa slama. Týchto nevinných ľudí boli by postihnutí občania ukameňovali, keby ich neboli chránili žandári. Preto sa museli čo v najkratšom čase z Bobrovca odsťahovať do Pešti, kde ich potomstvo ešte dnes žije. Zaujímavé je, že ich drevenica, ako zázrakom, nezhořela. Pravá príčina sa odhalila iba neskôr. Istá občanica na smrteľnej posteli sa po čase priznala, že požiar zavinila.

VIII.

Školstvo — Kultúra — Národné uvedomenie

Predovšetkým je potrebné hovoriť o školstve a o školskom vyučovaní v Bobrovci v rokoch 1895—1901.

Ako som už spomenul, najstaršou školou v Bobrovci je budova bývalého kantorsko-učiteľského bytu, v ktorom bola pôvodne jednotriedna škola pre celý Bobrovec. Do tej chodili ešte aj moji starí rodičia v rokoch 1830—1840. Školská dochádzka v tých časoch ešte nebola povinná, iba dobrovoľná. Preto bolo medzi starými ľuďmi toľko analfabetov alebo len pologramotných, ktorí vedeli čítať, no písať nie.

Táto škola sa asi roku 1865 presťahovala do novozriadenej školy v bývalom kaštieli Okoličányiho, ktorý stál na mieste, kde je teraz materská škôlka. Škola bola už dvojtriedna. Boli teda dve učebné miestnosti a jedna škôlka [óvoda). Do jednej triedy chodili dva ročníky (I.—II.) a učil ich starý učiteľ Ā r v a y . Preto ju volali „stará" škola. Do druhej učebne chodili štyri ročníky [III.—VI.]. V tejto sa už vyučovalo „po uhorsky" (po maďarsky], zato ju volali „uhorskou" a učiteľom bol mladý Ārvay.

Školské zariadenie bolo veľmi primitívne. Lavice pre žiakov boli jednoduché, pozbíjané na mieste do jedného celku, takže sa nedali

z miesta pohnúť. Siahali po celej šírke izby, iba od steny ich delil asi metrový priestor a odo dverí asi dva metre.

Do jednej lavice sa vmestilo 14—16 žiakov, a preto sa z lavice von bolo ťažko dostať tým, čo sedeli v prostriedku. Vešiakov nebolo. Na zimných kabátikoch žiaci sedeli, polica bola len na knižky. Atrament si nosieval každý so sebou vo fľaštičke a kupovali ho v obchode, asi štvrt' deci za grajciar. Vyučovanie bolo pre chlapcov i dievčatá spoločné. Dievčatá sedeli v predných laviciach, chlapci v zadných. Zasadací poriadok bol podľa ročníkov. V predných laviciach sedeli najmladší, za nimi starší a v zadných najstarší.

Známky z prospechu sa nedávali. Na to boli tresty písomné i telesné: úder lieskovicou alebo trstenicou na dlaň alebo na prsty — tzv. štipku. Žiak musel dovedna stiahnuť všetkých päť prstov, kľáčanie v kúte, zatvorenie v učebni cez obedňajšiu prestávku alebo po vyučovaní a v ťažších prípadoch palicovanie na zadnú časť tela. Palicovalo sa na prednej lavici, ktorú nazývali d e r e š .

Ale aj naša stará škola mala svoje pekné stránky. Medzi tieto sa na prvom mieste rátali školské m a j á l e s y , ktoré boli každoročne v máji alebo v júni, a to v háji alebo na lúke pri mlyne. V deň zasvätený majálesu sa žiaci zhromaždili na školskom dvore, odkiaľ v dvojstupoch a za sprievodu hudby vypochoďovali s učiteľmi na miesto majálesu. Zvyčajne si spievali:

Dnes je deň veselý,
nejdeme do školy,
budeme sa hrati, veselé
skákati.

Na poludnie prišli za žiakmi matky a doniesli im obed. Takto školskému drobizgu patrilo celé predobedie. Poobede majáles dostal iný ráz. Prišli členovia obecného predstavenstva, kňazi, rodičia i dospelá mládež a všetko sa spolu tešilo a bavilo. Bol aj istý bezdetný občan, ktorý mal veľmi rád deti. Práve preto chodieval na všetky majálesy, s deťmi sa vykrúcal a pritom vraj vykrikoval: „Radujme sa, veselme sa, kresťania!"

Majáles sa skončil až večer a domov sa pochodovalo s hudbou a spevom:

Podme, verní priatele,
z hája domov veselé.
Užili sme si radosti
i koláčov do sýtosti.
Podmeže, priatele,
z hája domov veselé!

V súvislosti s vyučovaním musím sa zmieniť aj o školských p o - m ô c k a c h.

Žiaci prvého a druhého ročníka mali šlabikáre, a to v prvom slovenské a v druhom aj maďarské. Na cvičenie písma mali bridlicové tabuľky, orámované drevom, na ktoré písali g r í f l o m. Bol to podlhovastý okrúhly kamienok podobný ceruze. Písmo napísané na bridlicovej tabuľke bolo biele a bolo ho možno vlhkou handričkou alebo hubkou — špongiou — zotrieť.

Na stenách boli vyvesené veľké čítacie tabule pre začiatočníkov, na ktorých boli jednotlivé písmená. Žiaci sa ich spoločne učili čítať a to tak, že učiteľ ukázal na písmeno dlhou dvojmetrovou palicou a sám písmeno najprv vyslovil. Žiaci opakovali po ňom abecedu do tých čias, kým sa ju nenaučili. Tá dlhá palica však slúžila učiteľovi ešte aj na iný cieľ. Mohol ňou šibnúť nezbedníka šantiaceho aj uprostred dlhej lavice.

Písať sa žiaci učili tiež spoločne. Učiteľ písal litery na tabuľu kriedou, pričom slovne sprevádzal postup písania. Napríklad: „Nasleduje písmeno ‚t‘, píšeme hore tenko, dolu ním hrubo a vykrútime napravo bruško.“ Z počtov sa učili poznávať čísllice, spočítat' a odčítat'. Kreslenie v tých časoch nebolo. Dôraz sa kladol na vyučovanie náboženstva a to vyučoval kaplán.

V druhej učebni, ako som už spomenul, boli štyri ročníky, a to tretí až šiesty. Čítanky boli slovenské i maďarské; z maďarskej sa učili aj konverzovať. V treťom ročníku žiaci sa začali učiť zemepis Liptovskej stolice po slovensky a poruke mali aj mapu. Z počtov sa učili násobilku. V 4. ročníku bol zemepis Uhorska v reči slovenskej a v 5. ten istý, ale v maďarčine. Zemepis bol zostavený podľa žúp (stolíc) a tých bolo 64. O každej stolici sa učilo zvlášť. Žiaci odpovedali pri mape a paličkou museli ukazovať, kde sa tá-ktorá stolica nachádza, kde a ktoré je jej sídelné mesto, ako aj ďalšie významné miesta v nej. Žiaci museli povedať, čo sa významné v stolici nachádza, aké historické udalosti sa v nej udiali, čo sa v stolici urodí a aké má spracovateľské podniky. V 5. a 6. ročníku pribudol prírodopis, dejepis a „silozpyt“ (fyzika) a občianska náuka. V posledných ročníkoch bolo i kreslenie, ale iba na vybodko-vanom papieri. Na hodinách počtov sa učili žiaci v oboch ročníkoch deliť. Spievať a recitovať museli po maďarsky. V prvých dvoch ročníkoch sa žiaci modlili po slovensky a v ďalších už po maďarsky.

Jestvovala aj tzv. p o k r a č u j ú c a škola pre žiakov, ktorí skončili povinných šesť ročníkov ľudovej školy. Vyučovalo sa vo štvrtok predpoludním, keď bol feriálny deň, účasť bola dobrovoľná. Opakovalo sa v nej učivo z vyšších ročníkov, ale učili sa aj praktické predmety zo základov poľnohospodárstva a sadovníctva.

Po Árwayovcoch boli učiteľmi bratia Bachratí, Martiniová, Tomku-liak, Zvadovci, Tholtová Mária i Justína, Hegyi, Straserová, Bednárová, Král, Edo Rusina, Rudolf Sajták, Mačiri, Neubauerová.

Každý školský rok sa končil „ekzámenom“ — skúškami — v prítomnosti členov školskej stolice, rodičov a občanov. Boli teda verejné.

Pred touto skúškou každý žiak musel napísať tzv. „kalakter“, čiže určitý text na osobitnom tlačive krasopisne. Tieto písomné skúšky písma boli slovenské i maďarské.

Záverečné ústne skúšky sa konali po slovensky, len čítanie a reci-tovanie básní bolo v slovenčine i maďarčine. Na konci skúšky dostávali žiaci peňažité odmeny. Najlepší dostali po dvadsiatich grajciarochoch, slabší po desiatich a najslabší po piatich grajciarochoch.

V roku 1910 maďarské školské úrady školu v Bobrovci poštátnili, a to zásluhou bobrovského notára-odrodilca a s tichým súhlasom de-kana-farára Jozefa Krásneca. Potom neskoršie starý kaštieľ zrúcali a na jeho mieste maďarský štát postavil novú školu. Od tých čias povolili v starej cirkevnej škole popri maďarčine vyučovať aj po slovensky, ale v štátnej škole len po maďarsky. Pravdu povediac, Bobrovčania sa ani štátnej škole veľmi nevzpierali, lebo boli vraj odbremenení od dodávok paliva škole a údržby budovy. No aj tak museli na novú štátnu školu určitým dielom prispievať.

Kultúrna činnosť v obci

Možno povedať, že o konkrétnej osvetovo-kultúrnej činnosti v Bobrovci dá sa hovoriť už v rokoch 1880-90. Bol to v prvom rade záujem o čítanie širších máš. A v tých časoch čitatelia siahali tak po náboženskej tematike (Život Ježiša Krista, životopisy svätých, biblia a náboženské ľudové časopisy), ako aj po rozprávkach. Boli to české ľudové jarmarocne tlače o Jenovéve, Sedem múdrych majstrov, Rinaldo Rinaldini, Gróf Róžmberk, ako aj jarmarocné čítanie v slovenčine, donášané zväčša z Pešti a zo Skalice. Do Bobrovca prichádzali aj noviny Vlast' a svet a Slovenské noviny, predávali ich za jeden grajciar alebo rozdávali zdarma. Tieto noviny vydávala maďarská vláda zo zhabaných peňazí Matice slovenskej a nimi sa usilovala odnárodňovať slovenský ľud. Naproti tomu bobrovskí občania horlivo čítali v slovenskom duchu písané časopisy, ako bol Lichardov Obzor redigovaný bobrovským rodákom Ambrózom Pietrom, Národný hlásnik a najmä slovenské ľudové kalendáre.

Modliace knižky katolíckych veriacich boli najprv české a až do roku 1895 sa u nás spievali aj české náboženské piesne. Len po tomto roku začal vydávať slovenské náboženské spevníky Spolok svätovojteš-ský v Trnave. V roku 1905 začal v Pešti vychádzať Slovenský týždenník. Preto, že bol písaný v slovenskom národnom duchu, objednávali si ho naši ľudia a posielali ho domov aj naši murári z Budapešti. Do rúk ľudí sa dostali aj martinské Národné noviny.

V tých rokoch sa začala do našej obce dostávať už aj vážna slovenská spisba. jarmarocné čítanie začali vytisťkať romány zo sloven-

ského dedinského života, ako bol Jánošík, Sirota Podhradských, Rodina Rovešných, diela Kukučina, Tolstého a i.

Členovia hasičského spolku v Bobrovci zahrali roku 1895 prvé slovenské divadlo *Šenk pálcený*, ktorý napísal bardejovský farár Ján Andraščík. Bola to veselohra a predstavenie bolo v obecnej kancelárii.

V roku 1909 založili v Bobrovci Katolícky kruh. Prvé svoje sídlo mal v miestnosti zvanej ílová, pri kaplnke. Predsedom kruhu sa stal farár Jozef Krásnec. Pretože miestnosť pre spolok nevyhovovala, rozhodli sa členovia, ktorí boli zväčša tesári a murári, že si svojpomocou postavia vyhovujúcu miestnosť na voľnom „placi“ powyše kaplnky. Práca sa rýchle začala a murári už aj základy do polovice vytiahli. A tu naraz prišlo úradné oznámenie, že stavbu nepovoľujú a ďalšie práce zastavujú s odôvodnením, že v novej budove by sa pestoval pänslavizmus. Odvolanie nebolo. Len neskôr sme sa dozvedeli, že všetko to bolo dielom vtedajšieho bobrovskeho notára-odrodilca, ktorý si chcel takouto cestou získať „vlastenecké“ zásluhy. Nepekne sa zachoval aj farár J. Krásnec, ktorý ako predseda kruhu mlčal. Inak na zákaz reagovali už národne prebudení členovia kruhu. Na Katolícky kruh zanevreli a odhlásili z neho svoje členstvo už aj preto, že predseda Krásnec (rodák z Nemeckej Lupče) nedovolil národne pokrokovým novinám, ako bol Slovenský týždenník, Slovenské robotnícke noviny a Ľudové noviny prístup do čítárne kruhu. Potom spolok iba živoril.

Každý kultúrny počin je vždy dielom ľudí. Ani v Bobrovci nemožno odlučovať kultúrne dianie od tvorivých ľudí, preto tiež venujem miesto aspoň hlavným predstaviteľom kultúrneho života v Bobrovci.

Za najstarších literárnych tvorcov pochádzajúcich z Bobrovca, podľa literárneho historika Ruda Brtáňa,²⁵ treba považovať Adama Holéciu-sa, Zachariáša Klemensa, Jána Matesiusa a ďalších.

V rokoch 1790—1813 v Bobrovci pôsobil hudobný skladateľ Potocký, ktorý napísal a zhudobnil 26 nábožných piesní. Väčšina piesní je určená obdobiu pôstu, ostatné sú omšové a mariánske. Tieto piesne²⁶ do všeobecného cirkevného kantorského spevníka zaradil Mikuláš Schneider-Trnavský pod osobitným názvom *Piesne z Bobrovca*.

Adam M o y š, bobrovský farár, napísal cirkevný spevník pod názvom *Zebrané písne pod obeti rn.se svätej* v českej reči a švabachom vytlačené v Banskej Bystrici roku 1829.

Peter Ä r v a y pôsobil v Bobrovci ako farár 58 rokov (1834—1892). Založil Spolok striezlivosti a bol neúprosným nepriateľom opilstva ako najväčšej plíagy ochudobňovania ľudu. Bol veľkým ľudomilom a podporovateľom chudoby. Spomeniem jednu príhodu z jeho života. Aby čím viac opilcov odpudil od krčmy, zadovážil nový zvon, ktorý nazval „zvon striezlivosti“, na ktorom zvonili pri pohrebe iba tomu, kto nepil. V roku

²⁵ Zborník Liptovský Mikuláš. Banská Bystrica 1968

²⁶ Rukopis v Slov. nár. múzeu v Martine, č. M 121

1851 zúrila cholera, ktorá si u nás vyžiadala 158 životov. Árvay s nasadením vlastného života sa pričínal o jej zlikvidovanie, za čo ho odmenili cisárskym Zlatým krížom.

Do kultúrnych dejín slovenského pracujúceho ľudu hlboko sa zapísal národný buditeľ, novinár, rodák z Bobrovca — Ambróz P i e t o r (Pieter), narodený roku 1843. Človek širokého rozhľadu. Pôsobil v Martine a v Budapešti ako redaktor Národných novín a bol aj vydavateľom a spoluredaktorom Národného hlásnika. Osobitnú pozornosť venoval príčinám sociálnej biedy slovenského ľudu a najmä murárskych robotníkov v Pešti. Ostro bojoval proti násilnej maďarizácii slovenského ľudu v knihe Nápor-odpor, ktorá bola spolu s kritickými novinovými článkami proti sociálnemu a národnému útlaku v Uhorsku príčinou, že ho odsúdili na rok do väzenia. Keď sa z väzenia vrátil, prišli ho na stanicu v Martine slávnostne uvítať priatelia a národovci. Z toho bol zase proces a viacerí z účastníkov boli odsúdení do väzenia.

Spomínaný farár Jozef Krásnec pôsobil v Bobrovci 23 rokov a roku 1895 založil Potravné družstvo, ktorého predsedom bol až do smrti.

Rudolf S a j t á k, učiteľ-kantor, pôsobil v Bobrovci 30 rokov. Známy bol ako vynikajúci hudobník i učiteľ spevu. Za svojho účinkovania založil spevokol, ktorý však zanikol po jeho odchode do dôchodku.

Slovenská verejnosť nevdáčne zabudla na nášho rodáka Júliusa K u s t r u. Ako trinásťročný odišiel Kustra za učňa do Pešti, kde sa vyučil zámočníctvu. Neostal však pri remese. V Pešti neobyčajne priľnul ku kultúrnej a národnobuditeľskej práci. Bol členom viacerých slovenských kultúrnych spolkov, v ktorých nacvičoval a hrával slovenské divadelné hry. Keď sa v Pešti utvoril slovenský vydavateľský spolok a v ňom začali vychádzať slovenské národné časopisy, Kustra sa stal jeho zamestnancom a kolportérom *Slovenského týždenníka* a neskôršie aj *Slovenských robotníckych novín*. Noviny roznášal po tých krajoch, ktoré boli najviac ohrozené sociálnym a národným útlakom. Mladého Kustru pre túto jeho činnosť maďarské miestne úrady prenasledovali a z obcí i miest ho vykazovali. Kým bol slobodný, v Pešti nacvičoval slovenský spevokol, slovenské ľudové tance, ba nacvičil s nami i Besedu. Bol spoluzakladateľom slovenskej vzdelávacej spoločnosti *Kriváň*, ktorej členmi boli i Bobrovčania a medzi nich som patril aj ja. Schádzali sme sa dva razy týždenne na prednášky, ktoré usporadúvali slovenskí vysokoškooláci a slovenskí politici.

Po návrate z Pešti sa Kustra oženil, venoval sa kníhkupectvu a ako kníhkupec usadil sa v Košiciach. V tomto zmaďarizovanom meste šíril slovenskú knihu, slovenskú kultúru. Bol vo veľmi úzkom styku so slovenským pracujúcim ľudom, čo bolo proti vôli maďarskej vládnucej šľachty. Kustru označili za pansláva a po vypuknutí prvej svetovej vojny ho poslali na front do Talianska. Tam však prešiel na stranu Talianov, vstúpil do légii a bojoval proti Rakúsko-Uhorsku.

Po vojne sa vrátil do Košíc, kde sa opäť venoval kníhkupectvu a slo-

venskej národnej práci. Bol spoluzakladateľom Slovenského klubu, Slovenskej ligy a Matice slovenskej v Košiciach. Vychoval početnú, národne uvedomelú rodinu.

Na jeho vlastnú žiadosť pochovali ho roku 1943 v Bobrovci po boku jeho manželky.

Jozef Včela založil Občiansku besedu a bol jej dlhoročným predsedom ako aj neúnavným organizátorom kultúrneho života v obci.

Peter P i k a l a bol knihovníkom Občianskej besedy a dopisoval do rôznych časopisov. Je autorom satirickej brožúrky *Bedárová*, v ktorej kreslí a šľahá bývalých bobrovských odrodilcov, menovite maďarón-skeho kňaza Smižára.

Štefan Š k o r u p a starší, aktívny člen Občianskej besedy, nacvičoval divadlá a slovenské spevy. Nacvičil i prvé rozprávkové divadlo *Radúz a Mahuliena* v Bobrovci.

Štefan Š k o r u p a mladší, člen a funkcionár besedy, ktorej sa mnohostranne venoval. Jeho zásluhou sa zdvihla činnosť Potravného družstva, ktorého bol účtovníkom a neskôr predsedom. Jeho pričinením sa družstvo natoľko zveľadilo, že si postavilo samostatnú budovu, v ktorej je teraz pohostinstvo.

Karol B u n t a bol tiež aktívnym členom besedy, nacvičoval a hral divadlá. Okrem toho bol majstrom železných branie na kostolných objektoch.

Jozef K e l l o, bobrovský rodák, ako chlapec odišiel za učňa do Pešti pred prvou svetovou vojnou. Tam sa vyučil za murára. Vynikol mimoriadnym hereckým nadaním. Bol členom slovenských spolkov v Pešti, kde hrával ako obľúbený ochotník. Herecké nadanie a húževnatá vôľa sebazvedávania boli výsledkom, že sa Jozef Kello stal jedným z prvých zakladateľov a vynikajúcich členov slovenskej činohry Slovenského národného divadla v Bratislave. Za jeho záslužnú činnosť bol mu napokon udelený aj čestný titul — národný umelec.

Jozef K u b a l a, profesor-učiteľ hudby, v roku 1945 od základu zorganizoval hudobný dychový súbor v Bobrovci, ktorý mal 30 členov, zväčša mladých, čím nadviazal na starodávnu tradíciu Bobrovca. Nacvičil aj hudobnú operetu. Kubala so súborom usporadúval v okrese koncerty a z ich výnosu si súbor zadovážil hudobné nástroje.

Peter M á c h a j, hudobník, bývalý kantor, nacvičoval divadlá a slovenské ľudové piesne.

Marta L o n g a u e r o v á-Mašurová je autorka viacerých veselohier, z ktorých niektoré mali premiéru v Bobrovci.

Rudolf T h o l l bol ako bývalý notár hybnou silou kultúrnej práce v obci. Mal mimoriadny dar humoru a jeho humoristické vložky v kultúrnych podujatiach našich občanov rozveselovali mnohé roky. Vernou pomocníčkou mu bola manželka Mária, miestna učiteľka, ktorá sa do pamäti občanov zapísala sólovými spevmi.

Valér Š i m k o sa zaslúžil svojimi elektrotechnickými znalosťami.

Nielenže zelektrifikoval nové zvony, organ a kostol, ale remeslu vyučil aj viacerých mladých rodákov.

Ján G a l i c a a Anton U h r í n boli nielen obetaví spolkoví funkcionári, ale aj herci.

Zo súčasníkov veľmi rád uvádzam nášho rodáka, spisovateľa Štefana Ivana G u l á š a , ktorý sa slovenskej verejnosti predstavil dielom *Do okola všade more*.

František G r o m a patrí medzi našich obetavých kultúrnych pracovníkov. Láska k ľudovému spevu a k hudbe ho priviedla k tomu, že si ako samouk osvojil teoretické základy spevu a hudby. Nacvičuje spev a hudbu a už dvadsať rokov je miestny organista.

Juraj T r i z n a , člen besedy, zaslúžil sa o spolok aj ako funkcionár, ale predovšetkým ako aktívny herec.

Emília K r i ž k o v á venuje sa ochotníckemu divadlu, čím nadväzuje na činnosť bývalých bobrovských divadelných ochotníkov. Osvedčila sa ako talentovaná herečka. Je aj funkcionárkou výboru Zväzu slovenských žien.

Anna O k o l i č á n y i o v á , rodená Rusinová, dnes bytom v Liptovskom Mikulási, robotníčka, zapísala sa do bobrovskeho divadelníctva natrvalo, lebo už ako žiačka hrávala v rozprávkových hrách. Neskôr sa 30 rokov venovala ochotníckemu divadlu.

Justína U h r í n o v á , rod. Hrdková, teraz bytom v Liptovskom Mikulási, od svojho 12. roku začala účinkovať v bobrovskom ochotníckom divadle v rámci Občianskej besedy. Aktívne účinkovala v štyridsiatich divadelných hrách.

Z najstarších bobrovských ochotníkov treba ešte spomenúť Jozefa Krásničana (88-ročný), Emíliu Triznovú (89-ročnú) a A. Žembovú (89-ročnú).

Božena S e m a n o v á , rod. Fašiangová, dopisovateľka do rozličných časopisov. Koná záslužnú prácu glosátorky drobnej kultúrnej práce našich ľudí nielen v obci, ale aj v okresnom meste — Liptovskom Mikulási.

Vladimír Holub, učiteľ základnej deväťročnej školy, sa zaslúžil o založenie miestneho odboru Matice slovenskej, ktorého je aj predsedom. Venuje sa kultúrnemu rastu žiakov, s ktorými vystupuje na všetkých miestnych oslavách. Je aj miestnym kronikárom.

Albín Rak, vedúci tlačiarne v Liptovskom Mikulási, aktívne sa zapája do kultúrnej práce, je hudobníkom a aj vedúcim súboru Mladosť.

Peter M a c k o , absolvent dramatickej akadémie, rodák z Bobrovca, je členom Štátneho divadla a rozhlasového súboru v Košiciach.

Elena P i k a l o v á , absolventka hudobného konzervatória, bývalá sólistka Slovenského národného divadla v Bratislave. V súčasnosti nacvičuje umelecký súbor SLUK v Bratislave.

Učiteľky H o m o l k o v á a V o j t k o v á -Šablatúrová v rámci mimoškolskej činnosti sa venujú kultúrnej práci so školskou mládežou.

Nacvičujú so žiakmi ľudové tance, s ktorými veľmi úspešne vystupovali na slávnostiach spevu a tancov vo Východnej.

Blahomír R u s i n a, ľudový umelec-rezbár. Z jeho rúk vyšli sakrálne figúry, ale aj tradičné betlehemy s jasličkami, pastiermi a ovečkami. Jeho práce na výstavách vzbudili veľkú pozornosť. Okrem toho zozbieral aj okolo 300 ľudových piesní.

Ján P i k a l a, bývalý dlhoročný predseda urbárskeho spoločenstva, zaslúžil sa o reorganizáciu tohto spoločenstva hlavne v prospech chudobnejších gazdov. Na základe jeho návrhu a pričinenia sa upravili bobrovské poľné cesty, odvodnili celý chotár a z Bobrovca až po dolinu vybudovali dobrú cestu.

V. Šimko, bývalý predseda MNV, venuje mimoriadnu pozornosť skrášleniu obce. Uskutočňuje sa výsadba okrasných stromov. Jeho pričinením postavili modernú protipožiarnu strážnicu.

M. K o r n a l s k ý, riaditeľ ZDŠ, svoj voľný čas venuje činnosti v miestnom dychovom súbore. Súčasne nacvičuje nový školský hudobný súbor a aktívne spolupracuje pri miestnych kultúrnych podujatiach.

Elena D u n a j o v á, absolventka hudobnej akadémie, ako profesorka hudby a koncertná majsterka pôsobí v Bratislave.

Albert R u s i n a sa od mladosti venoval kultúrno-osvetovej práci a v nej predovšetkým ochotníckemu divadlu. Je funkcionárom miestneho Klubu turistov, členom a pokladníkom miestneho odboru Matice slovenskej.

Anton a Alfonz R u s i n o v c i boli veľa rokov aktívnymi členmi ochotníckeho divadla v Občianskej besede. Najmä Anton vynikol ako autor humorných kupletov, v ktorých zobrazoval život v Bobrovci.

Podobným humorným skladbám sa venovala aj Mária Fašiangová-Triznová.

Z Bobrovca nielen v minulosti, ale aj v dnešnej socialistickej spoločnosti pochádza veľa inteligencie, ktorá sa svojmu ľudu neodcudzila. Jej rozvrstvenie je nasledovné:

vysokoškolákov	70 z toho žien	15
kandidátov vied	13 z toho žien	3
inžinierov	25 z toho žien	4
lekárov	13 z toho žien	5
profesorov	14 z toho žien	4
učiteľov	33 z toho žien	22

V Bobrovci sa narodili dvaja výtvarní umelci a 7 dôstojníkov našej ľudovej armády rôznych hodností.

Aj päť kľazov-ľudomilov sa narodilo v Bobrovci: J. Mašura, V. Bla-hunka, J. Kapitán, J. Zajac a Št. Vrabec.

Národné povedomie v Bobrovci

Ruka v ruke s kultúrnym rastom obyvateľstva Bobrovca šírilo sa aj slovenské národné povedomie medzi obyvateľstvom. Výraznejšie sa začalo črtat' okolo roku 1900, keď sa utvorila Slovenská národná strana a táto delegovala svojich prvých kandidátov vo voľbách do maďarského parlamentu. Vo voľbách väčšia časť voličov z Bobrovca hlasovala za slovenských kandidátov, lebo ani maďarská vláda ešte nevyvíjala taký teror na voličov ako neskoršie. Hybnou zložkou národného povedomia bola mladšia generácia bobrovských murárov, ktorí chodievali do Pešti. Nadarmo sa nehovorilo, že Budapešť je najväčším slovenským mestom. Tu bol slovenský kultúrny život v tých rokoch oveľa intenzívnejší ako v malých slovenských mestách, kde mali moc renegáti. A na procese národného uvedomenia u nás je cenné práve to, že jeho priekopníci boli jednoduchí robotní ľudia. Ich mená aj uvádzam na pamäť budúcich pokolení.

Zo starej generácie to boli: Ján a Jozef Rak (račko), Ján, Jozef a Ondrej Pikula, Jozef Ondrejka, Peter Kubala, Štefan Blahunka (opon-da), Jozef a Ján Trizna (krevan), Štefan Kusý st, Štefan Táborný, Ján Pieter, Štefan Kuna (dobyna), Karol Bunta, Štefan Mašura a syn (ko-nevčiak), Michal Varečka, Štefan Ogári, Peter Rusina (kanás), František Včela, Jozef Hlaučo (paško), Jozef Škorupa, Ján Guláš a Peter Balo.

Z nich treba vyzdvihnúť Jána Raka, ktorý bol počas prvých parlamentných volieb do peštianskeho snemu organizátorom slovenských voličov v Bobrovci. Kandidátom za slovenskú stranu bol dr. Stodola. Vtedy ženy nemali hlasovacie právo, ale ani všetci muži ho nemali. Hlasovať mohol iba muž, ktorý platil určitú výšku daní. Volilo sa verejne v Liptovskom Mikulási a na voľby išli voliči pohromade. Ale Slováci osobitne a maďaróni tiež zvlášť. Slováci mali ako odznaky jedličkové snitky a Maďari zase maľované husacie perá. Kto z maďarských voličov nevládal ísť, po toho prišli na koči, koho nevedeli získať pijatikou, toho podplatili peniazmi.

Takto sa usilovali získať aj spomínaného Jána Raka, ale márne. Jedného dňa sa im ho podarilo nájsť v Mikulási samého. Zlákali ho do krčmy, aby si ho pijatikou získali. Rak však žiadal, aby mu najprv dali najesť. Dali sa oklamať a objednali mu guláš, koľko len stačil zjesť. Potom ho už nemohli opit', a tak mu dali 20 korún, aby ostal aspoň neutrálny. Rak naoko súhlasil, ale za tieto peniaze sa mu potom podarilo z maďarskej strany pretiahnuť niekoľko voličov. Keď sa potom v lete voľby opakovali, Ján Rak prišiel z Pešti, aby odovzdal svoj hlas za slovenského kandidáta.

Mladšia generácia našich národovcov sa zase zoskupila z robotných ľudí, ako boli: Július Kustra, Jozef Krásničan, Karol Fašiang, Jozef Kuna (farár), Jozef Kuna (mucha), Jozef Trizna, Jozef Žila, Silvester Mašura, Štefan Kapitán, Jozef Hlaučo (paško), bratia Peter, Martin a Štefan

Škorupovci, Anton Rak, Jozef Fašiang, Štefan Guláš, Jozef Žila (zingra), Peter Pažitný, Jozef Jalovecký, Jozef Kello, Peter a Ondrej Pikalovci, Ján Rusko, Ladislav Pieter, Jozef Beluš, Peter Trizna, František Žemba, Jozef a Karol Tábory.

Mnohých núdza vyhnala za chlebom do Ameriky a veľa z nich bojovalo v amerických légiách za utvorenie prvej ČSR. Boli to Karol Fašiang, Jozef Krásničan, Jozef Jalovecký, Jozef Jób, Štefan Mašura (šúl-man), Jozef Stanek, Jozef Škorupa, Matej Kostolný, Jozef Pietor (kolček), Ján Trizna (krevan), Jozef Rak (gauko).

Po skončení prvej svetovej vojny väčšina z nich sa vrátila na práce späť do Ameriky, lebo doma nebol výhľad na prácu.

IX.

Za chlebom do sveta

Po katastrofálnom požiari ocitol sa Bobrovec vo veľkej biede. Hodnoty, ktoré oheň zničil, pestianske zárobky nestačili uhradiť. Chlapi teda hľadali zárobky v iných krajinách sveta. Pred prvou svetovou vojnou mladší chlapi začali na pasy i bez nich odchádzať do Ameriky. Odvodom a vojenskou službou povinní pasy nedostali, ale bieda je vynachádzavá. Do Ameriky nastalo vtedy húfne sťahovanie, najmä robotníkov. Získavali ich zvláštni agenti, ktorí boli v službách lodiarskych spoločností, lebo tieto sa usilovali zvýšiť počet cestovateľov na lodiach. Agenti pracovali na hraniciach i v prístavoch. Brali si za osobitný poplatok na starosť mladých robotníkov, ktorí utekali z domu bez pasu.

Aj naši bobrovskí mladí murári utekali bez pasov. Najťažšie bolo dostať cez maďarské hranice, potom už nebezpečenstvo nehrozilo. V Bobrovci bolo usadených pár Poliakov, a pretože dobre poznali priechody cez slovensko-poľské hranice, podujali sa našich previesť tajnými chodníkmi. Za jednu osobu brali poplatok 2 zlatky.

Odchody do sveta sa diali nocou a tajne. Často ani najbližšia rodina nebola informovaná. Na utečencov striehli maďarskí žandári. Chlapi sa preto vytrácali z domov po jednom, ten s kosou, iný s hrablami, ďalší zase so sekerou, akoby za robotou. Miesto stretnutia mali vopred dohodované pod horou. Pohli sa, keď už boli všetci pohromade. Bolo dobre, ak bola jasná noc. Ak ale bola osuheľ, vtedy aj blúdili.

Takým agentom v Bobrovci bol Poliak Mulica a Zych. Prvý z nich na svoju činnosť doplatil. Žandári ho totiž usvedčili z pašovania ľudí a musel sa z Bobrovca vystáhnovať.

Ilegálne odchody do Ameriky sa čím ďalej tým viac stupňovali. Najmä mladí chlapi mizli zo dňa na deň. Keď už nestačila žandárska kontrola, maďarská vláda zriadila pohraničnú políciu. Jej príslušníci boli stále na pohraničných staniciach a kontrolovali vo vlakoch. Aj keď

mnohých utečencov polapili, ľudská bieda bola vynaliezavá. Úteky pokračovali ďalej napriek všetkým prekážkam. Ľudia sa dostávali do prístavu v Hamburgu. Cesta do Ameriky vtedy stála 200 zlatých, ktoré si každý utečenec požičal. Najviac chlapov z Bobrovca do Ameriky odišlo v rokoch pred prvou svetovou vojnou. Murárske firmy v Budapešti znížili stav robotníkov, doma na Slovensku roboty nebolo a žiť sa ľuďom chcelo. Veľa mládencov ušlo, čo už boli k vojsku odobratí. Ba boli prípady, že niektorí prezenčne slúžiaci vojaci vyžiadali si dovolenku, z ktorej sa viac k útvaru nevrátili. No boli zase takí, čo sa z Ameriky vrátili a prišli práve do vojny. Taký bol Jozef Táborný, Anton Rusina (neško) a Ondrej Miko. Prvá svetová vojna potom cestu do Ameriky uzavrela.

Do vypuknutia prvej svetovej vojny sa z Bobrovca vystaňovalo vyše 200 ľudí. Hneď po vojne odišlo 300 ľudí, z toho sa vrátilo okolo 90. Ostatní sa tam usadili. Zo starých vystaňovalcov v Amerike ešte žije asi 30, ale pomaly vymierajú.

Najstaršími vystaňovalcami boli Jozef Škorupa (evin), otec staviteľa J. Škorupu, ktorý sa vlastnou usilovnosťou vyšvihol na úspešného podnikateľa v Amerike. Druhý bol Štefan Zajac (pika). Jozef Škorupa sa po roku vrátil, ale Zajac ostal a dal sa ku zlatokopom. Zlato ho zlákalo na krivé chodníky. Nosieval ho vo fľaške v čiernej káve. Mal stálych odberateľov. Keď Zajac pobádal, že ho stopujú, ušiel nazad do kraja a objavil sa v Bobrovci. To bolo ešte pred prvou svetovou vojnou. Amerika vydala na Zajaca zatykač, ale maďarské úrady chlapa zatajili. Veď sa im pri ňom dobre vodilo, peňazí mal a vedel úradníkov podplatiť. Potom kúpil v Palúdzke panský majetok a pritom kupčil s koňmi. Pánov, čo ho zachránili, vozil na štvorke a hostil. Takto pobudol doma asi dva roky, kým sa na jeho vec zabudlo. Potom si prišla pre Zajaca jeho milienka. Osvojil si jej meno a odišiel nazad do Ameriky už ako manželia.

Ďalšími najstaršími vystaňovalcami sú: Ján Máchaj (odar), Jozef Fašiang (čagan), Karol Hlaučo (fijam), Štefan Fáber (gróf), Jozef Rusko (muráň), Alexander Kusý, Jozef Matlón (kalvín), sestry Ovosky, Jozef Škorupa s manželkou Annou, Gasenica s manželkou Borkou, Štefan Uhrín s manželkou Annou, bratia Mašurovci (botko) — Jozef a Štefan, Emília Blahunková, Mária Gajanová, Martin Mašura s manželkou Zuzanou a dcérami Johanou a Borkou, Matej Ambrózy s manželkou Cecíliou, Jozef Mašura (chomutár), Cyril a Berta Gajanovci, Jozef a Ludvik Varečka (vlha), Ján a Peter Matlón (jasný) s dcérami Bertou a Annou, Jozef Ambrózy, Ján Rusko (hrmoš) a manželka Mária, Jozef Škovrán, Jozef, Štefan a Emília Pirončiakovci, Ján, Štefan a Zuzana Tábornýovci, Vinco Kuna, Jozef Kuna (granát), bratia Jozef, Michal a Ferdinand Vrabec s manželkou Terezou a dcérou Emíliou, sestry Juliana a Mária Vrabcové, Peter Garžík, Michal a Jozef Jalovecký s manželkou Máriou, Karol a Ján Pišút s manželkou Annou, Anna Gulášová (koša), Ambróz Kapitán (kňaz), Jozef Mašura (spilovec) a sestra Anna, Vilma Žilová

(zingra), František Potocký s manželkou Máriou, Peter Rusina (rendzek] s manželkou Annou, Karol Tábory s manželkou Máriou, Peter Garba s manželkou Andelou, František Stopka, Edo Kustra, Ján Blahunka (šma-ťo) s manželkou Martou, Ján Máchaj (anco), Jozef Stanek, sestry Anna, Berta a Klementína Valové, Jozef Lojdl so sestrami Annou a Magdou, Jozef a Karol Blahunka (paučo), Karol Beluš, Gašpar Fašiang, Jozef Kapitán s manželkou Máriou, Rudolf Kapitán s manželkou Johanou, Štefan Volaj, Jozef Stanek a manželka Mária, Ján Lisy a manželka Anna, Jozef Válek a manželka Zuzana, Štefan Tábory, Jozef Jalovecký s manželkou Máriou, Matej Gajan, Jozef Valo, František Hrdko, učiteľ, J. Petrovič, Peter Kuna (gero) s manželkou Annou, Pavel Blahunka, Štefan Daubner, Anna Ambrózyová, Emília Tábory o vá, Jozef Rak (máčik), František Guláš a manželka Mária, Matúš Haan a Matúš Kuna.

Najviac Bobrovčanov sa usadilo v štáte Pennsylvánia, menovite v Pittsburghu, potom v štáte Indiána vo Wittingu, v Illinois, v Chicagu, ďalej v mestách Cleveland, Buffalo, Detroit, Michigan, Mineapolis.

Po prvej svetovej vojne vystáhovalectvo do Ameriky veľmi obmedzili, čím prestala pritekať do tamojšieho slovenského života nová krv. To malo za následok, že sa začal urýchľovať proces prispôbovania sa americkým pomerom, odnárodňovanie. Na chválu našich rodákov treba priznať, že hoci sú Bobrovčania roztratení po viacerých štátoch, predsa udržujú spolupatričnosť a takto aspoň duchovne tvoria americký Bob-rovec, bez ktorého by sa v nedávnej minulosti nebola rozmohla rodná obec. Rodáci v Amerike nielenže pomáhali svojim rodinám doma, ale aj celej obci. Napríklad keď sa kupovali zvony, na stavbu kultúrneho domu či postavenie nového organu atď. Z Bobrovčanov boli desiaty v československo-amerických légiách, a to Karol Fašiang, Ján Krásničan, J. Škorupa, Jalovecký, Kostolný, Joob, Kusý, Mašura, P. Škorupa a Stanek.

X.

Prvá svetová vojna a udalosti po nej

Dňa 28. júla 1914 vypukla prvá svetová vojna. Aj u nás vyhlásili úrady najprv mobilizáciu čiastočnú, ktorá sa vzťahovala aj na mňa, a už 1. augusta bola mobilizácia všeobecná. Maďarské i slovenské vládne noviny boli preplnené správami o veľkých víťazstvách rakúsko-uhor-ských vojsk. Lenže pravda začala prenikať aj k nám do Liptova už v jeseni. Domov prichádzali prví ranení a tí hovorili pravdu. Slovenskí vojaci nechceli bojovať proti bratom Srbom ani Rusom. Novinovým správam ľudia už celkom prestali veriť, keď sa začali pri Štrbe kopať prvé zákopy a keď dediny Liptova zaplavili prví evakuanti z východného Slovenska. Tovar z obchodov začal miznúť a ceny stúpali. Rok čo rok

bolo horšie. Nebolo ani potravín, lebo na nešťastie prišli aj neúrodné roky. Maďarské úrady vypísali núdzovú vojnovú pôžičku, na vojnu brali od 17 do 55 rokov. Všeobecná núdza vyvrcholila v nespokojnosti obyvateľov, najmä ženy sa začali búriť proti nedostatku potravín a proti ďalšej vojne. Vojaci utekali alebo na ruskú alebo na taliansku stranu. Doma sa z vojenských zbehov tvorili tzv. Zelené kádre, ktoré sa ukrývali v horách. Na vagónoch, ktoré prevážali vojsko, boli nápisy: „Vojaci, nebojujte, obráťte zbrane proti veliteľom!“ atď. Napokon Rakúsko-Uhor-sko i Nemecko kapitulovalo, monarchia sa rozpadla. Prvá svetová vojna si z Bobrovca vyžiadala životy 70 chlapov.

Keď som sa koncom októbra 1918 vrátil z talianskeho frontu, v Bobrovci už fungovala národná rada. Predsedom bol Ján Pikala a podpredsedom Štefan Guláš. Myslenie ľudí sa zrevolucionizovalo, najmä pod vplyvom vojakov, ktorí prišli z Ruska. Frontoví vojaci sa obrátili proti vojnovým vykorisťovateľom — miestnym židovským obchodníkom a krčmárom. Ale zlosť sa obrátila aj proti maďarónskemu kňazovi Smižá-rovi. Lenže pomýlený hnev narobil aj národné škody. Z pomsty proti maďarónom revoltujúci poškodili v obecnej kancelárii cenné obrazy od nášho umelca J. B. Klemensa. Bodákmi poprepichovali osoby na obrazoch v domnienke, že sú to maďarskí hodnostári. Boli to však portréty rakúskych komisárov z revolučných rokov 1848/49, ktorí spravovali Liptov. Pretože Židia zutekali, obyvateľstvo sa uspokojilo.

Národná rada odzbrojila maďarských žandárov. Išlo to ľahko, lebo veliteľ bol Slovák a zložil sľub vernosti novej ČSR. Ostatní žandári odišli do Maďarska. Členovia národnej rady hneď čelili hladu a z južného Slovenska nakúpili obilie, ktoré rozdeľovali podľa potrieb rodín.

Bolo sa treba obzrieť aj po robote, lebo žiť sa chcelo. Prišla zima a veru pracovných príležitostí nebolo. Doma bolo všetko a najmä mládež, ktorá zvyčajne chodievala do Pešti. Každý sa pomaly uchytil v robote, aká sa mu naskytla. V prvom rade to boli murári a tesári.

Na chválu našej mládeže treba povedať, že hneď v prvých povojnových časoch začala pomýšľať na obnovenie kultúrnej činnosti v obci. Rozhodla sa založiť kultúrny spolok. Starý Katolícky kruh ešte počas vojny zanikol. S jeho obnovením sa nerátalo, lebo jeho stanovy boli zastarané, mal maďarónsky duch, a ani miestnosť nevyhovovala. Mládež a s ňou aj uvedomelí občania sa uzniesli, že založia spolok nový, pokrokový, pod menom Občianska beseda ako celoobecný. Ale už pri podaní žiadosti o schválenie stanov spolku narazili sme na prvú prekážku. Na Okresnom úrade v Liptovskom Mikuláši nám zdôvodňovali, že v Bobrovci už predsa je kultúrny spolok (Katolícky kruh) a nový povolia len pod podmienkou, ak si ho väčšina obyvateľstva svojimi podpismi vyžiada. Tak sme aj urobili. Podpisy sme zozbierali a nový spolok nám schválili.

Žiada sa spomenúť, že v Bobrovci ešte za maďarského režimu boli dva politické smery. Národne pokrokový a konzervatívne maďarónsky,

ktorý sa aj na nový československý štát díval nevraživo. Predstaviteľom tohto smeru bol už spomínaný farár Smižár, zaťatý renegát, ktorý sa smutne zapísal svojím protiľudovým a protislovenským postojom v Liptovských Lúčkach, kde ho veriaci tri roky bojkotovali. V Bobrovci nastúpil po Krásnecovi r. 1916 a po vojne sa stal hamovkou konsolidácie. Časť občanov ovplyvnená Smižárom nechcela pristúpiť na celoobecný kultúrny spolok, iba pod podmienkou, že sa bude volať Katolícka beseda. Medzi národovcami už boli aj ľudia komunistického presvedčenia, preto túto požiadavku odmietli. Pre protištátny postoj Smižára aj internovali.

V tých časoch sa začal utvárať spolok Orol. Svoj domov mal na Morave, ale práve konzervatívci ho pomáhali udomáčniť i na Slovensku. Jeho založenie v Bobrovci podporoval najmä Smižár.

Najprv sa však rozprúdila kultúrno-osvetová činnosť Občianskej besedy. Prenajala si dom, v ktorom je teraz kino. Bolo dvojité členské. Zakladajúce 20 Kčs a riadne 1,20 Kčs mesačne. Členstva rýchle pribúdalo, lebo mládež držala pokope, a preto sa aj činnosť besedy rýchle rozprúdila. Hrávali sa divadlá, najmenej štyri razy do roka, predvádzali rôzne kabarety, estrády, čajové večierky, spevy, prednášky a, pravdaže, aj tanečné zábavy.

Žiada sa uviesť aspoň vážne divadelné hry, ktoré sme ako ochotníci v Občianskej besede s úspechom zahráli. Boli to: Radúz a Mahuliena, Bludár, Rozmájrin, Kamenný chodníček, Hrob lásky, Slobodní manželja, Statky-zmätky, Trikrát svadba, Vrahyňa, Bacúchovie dvor, Sirota Marienka, Kubo, Slovenská sirota, Drotár, Čaj u pána senátora, Náš pán minister, Kozie mlieko, Sen Štedrého večera, Maryša, Vojnárka, Auto, Prevrátená slanička, Charleyho teta, Mlynárovo dieťa, Tvrdohlavec, Ján Krstiteľ, Lampáš, Záveje, Škriatok, Diablik, Geľo Sebechlebský, Jožko Púčik a jeho kariéra, Ženba, Dráma na gazdovstve, Sedliak u zlatého dvora, Bačova žena, Svedomie, Po predstavení, Pobehlca, Kríž pod lipami.

Náš divadelný ochotnícky súbor sa zúčastňoval súťaží na divadelných pretekoch, ktoré sa vtedy konali každoročne v Liptovskom Hrádku a v Liptovskom Mikuláši a získal aj niekoľko cien. Pri besede bola pekná knižnica, ktorá mala veľa čitateľov. Divadlá a s nimi spojené zábavy svojou dobrou úrovňou priťahovali aj cezpoľných hostí, takže sála bola vždy preplnená. Zo ziskov z kultúrnych podujatí beseda prenajatý dom po niekoľkých rokoch odkúpila za 20 000 korún. Prvým predsedom Občianskej besedy bol Jozef Včela.

V roku 1921 si časť konzervatívnej mládeže v Bobrovci založila kultúrno-vzdelávací spolok Orol. Zaujímavé je, že v Oriu boli zväčša z horného konca obce, z Rakovice a besedári boli zase z nižného konca.

Ale ani spolok *Orol* nezaháľal. Mal svojho mecenáša v cirkevných kruhoch, preto si postavil novú budovu aj s galériou. Stavbu viedol staviteľ Groma z Trsteného. Novostavbu pomenovali na truh Občianskej

besede *Katolícky dom*. Novou modernou budovou katolícky Orol predstihol besedu, ale v kultúrnom súperení sa besede vyrovnáť nemohol, lebo táto mala veľa vyspelých hercov, z ktorých väčšina hrávala ešte v Budapešti.

Kvôli historickej skutočnosti treba uviesť — vynechajúc náboženské spory — že aj spolok Orol mal u nás v kultúrnom súťažení kladné stránky. Iniciátorom osvetovo-kultúrnej práce Orola bol Peter M á c h a j (kóma) a od roku 1921 ochotníci divadelného súboru Orola hrali pravidelne najmenej štyri razy do roka divadelné hry od Ferka Urbánka, Jozefa Gregora-Tajovského, Moliera, Ivana Barča, Ivana Stodolu a Petra Zvona. Režisérmi hier boli Jozef Rusina (nečko), Peter Máchaj (kóma) a Jozef Máchaj (praboh). Horlivou ochotníčkou, okrem mnohých ďalších, bola aj Anna Zacharová, rod. Machajová.

Neskoršie sa kultúrne pomery konsolidovali, oba spolky medzi sebou zdravo súperili a možno povedať, že obdobie prvej republiky znamenalo pre Bobrovec obdobie kultúrneho rozkvetu, veď vtedy mal Bobrovec dva kultúrne spolky, dva hudobné súbory, a to husľový a dychový, spevokol mužský a ženský.

V roku 1920 došlo k prvým voľbám v novej CSR. Volilo sa podľa politických strán, t. j. voliči odovzdávali hlasy na kandidátky politických strán a z tej, ktorá získala najviac hlasov, bol richtár čiže starosta obce. Vtedy tiež zrušili richtárstvo a na čele obcí boli starostovia. Novozvolený výbor urobil prvý zásah do zvyškov polofeudalizmu. Zrušil totiž do tej doby odovzdávaný „zôsyp“ obilia a povinné pílenie dreva farárovi Smižárovi ako feudálny prežitok, ktorý už bol v skutočnosti zrušený v roku 1848, ale ako v mnohých liptovských obciach, tak aj v Bobrovci ostal v platnosti hlavne zásluhou vtedajšieho farára Ārvaya. Spomínaný zôsyp činil ročne 60 mier žita (1 miera sa rovnala 50 kg) a museli naň prispievať všetci občania. Keďže farár užíval farské pole, ktoré malo do 80 hektárov, bola to vyložená krivda na chudákov, ktorý vlastnil 1—2 hektáre a musel aj z toho mala prikladať bohatému farárovi. Na uznesenie obecného výboru ostro zareagoval farár Smižár. Uznesenie vyhlásil za nezákonné a v prípade, že nebude zrušené, bude si svoje vymáhať súdom. To aj urobil. Spor najprv riešil administratívny súd a ten — podľa starých uhorských paragrafov — dal za pravdu Smižárovi. Obec sa však nedala a spor odovzdala okresnému súdu. Spor trval dlhší čas. Obec totiž nemala vlastného poľa, a tak žaloba prešla na urbár. Tento sa však proti Smižárovi ostro postavil. Keď Smižár videl, že mu výhra nekynie, začal vo funkcii bobrovského farára štrajkovať. Nechcel sobášiť a bohoslužby odbavoval v Trstenom. Ba dokonca ľuďom, v ktorých videl svojich odporcov, odoprel sviatosti a pohreby.

Tento nekňazský postoj pobúrili Bobrovčanov, preto vyslali do spišskej kapituly v Spišskom Podhradí deputáciu, ktorá predniesla na Smižára sťažnosti. Biskupský úrad spor vyšetril a výsledok bol, že Smižár sa fary vzdal, svoje hnutelnosti rozpredal a odsťahoval sa do Maďar-

ska, kam ho srdce tiahlo. V tejto súvislosti musím spomenúť príhodu, na ktorú sa dodnes spomína.

Ešte počas Smižárovho sporu s Bobrovcom prišiel z Ameriky prípis od tamojších Bobrovčanov, ktorí žiadali, aby odrodilec Smižár, nepriateľ Slovákov i ČSR, bol zo svojho miesta ihneď odstránený. Prípis verejne prečítali na obecnom zhromaždení, kde boli i prívrženci Smižárovi, menovite ženy. Keď tieto počuli čítať podpisy svojich vlastných mužov, vo svojom fanatizme začali ich preklínať, hoci sa oni v cudzine trápili, aby domácim urobili poľahobu.

Spor sa vyriešil príchodom nového farára. Zôšyp zrušili a prerátali na peniaze, ktoré v sume 6000 korún ročne zahrnuli do obecného rozpočtu. Drevo sa dávalo po starom. Tak to bolo až do skončenia druhej svetovej vojny.

V rokoch 1928-29 začala sa meliorácia celého chotára. Na výdavky prispel štát 70 % a ostatok si každý odpracoval podľa majetkového po dielu.

Ale odvodnením vykapala aj dobrá pitná voda, ktorá sa nachádzala po celom chotári a v každom hone. Každý prameň bol obložený doskami, aby sa zem nezosýpala. Pramene mal na starosti jeden človek-údrž-bár, ktorý ich pred začatím poľných jarných prác vyčistil a opravil. Zato užíval jednu parcelu zeme v hone Trstica.

Ďalej vybudovali tvrdú cestu cez Potovnú, počnúc od Rakovice po Korcovo a aj pred dolinou jeden úsek.

Po roku 1930 založili sme si svojpomocnú poisťovňu dobytká. Jej členom mohol byť každý chovateľ, ak zaplatil zápisné a členské podľa počtu dobytká. Výšku poistného určovala na to zvolená komisia a odškodné sa vyplácalo vo výške 70 % z poistnej sumy. Mäso z nútenej porážky sa rozpredalo medzi členov a každý bol povinný prevziať svoju čiastku. Poisťovňa prosperovala a trvala do druhej svetovej vojny.

V spomínanom období bola postavená terajšia poštová budova. Až do jej výstavby poštový úrad bol v privátnom dome a poštu na chrbte donášala z Liptovského Mikuláša žena aj pre okolité obce Trstené, Ja-lovec, Bobrovček a Pavlovu Ves. Tieto si pre poštu chodili do Bobrovca. Pre balíky si musel každý ísť osobne do Mikuláša. Po roku 1930 nastala zmena. Za poštára bol ustanovený muž, ktorý mal konský povoz, takže potom dovážal aj balíky. Prvým bobrovským poštárom bol invalid Štefan Mašura.

V tom čase vznikla podobne osada Škorupovo, nazvaná po mene prvého osadníka. Postupne pribúdali ďalšie staviská, najmä po druhej svetovej vojne.

V roku 1895 v Bobrovci založili Potravné družstvo z iniciatívy vtedajšieho farára J. Krásneca, ktorý bol aj prvým predsedom. Spoluzakla-dateľmi boli Jozef Bacúr, Štefan Kusý st, Štefan Blahunka (oponda), Štefan Mašura a Peter Rusina. Posledným, ale aj najzáslužnejším funkcionárom, bol Štefan Škorupa ml. Najprv bol pokladníkom, a potom

predsedom. Za jeho účinkovania si družstvo postavilo novú budovu roku 1936 s príľahlou požiarou strážnicou. Po roku 1948 sa družstvo premenilo na Jednotu. V bývalej družstvom postavenej budove je teraz pohostinstvo; ďalšie priliehajúce budovy postavila už Jednota.

V roku 1930 Bobrovec elektrifikovali. Sieť financoval štát a prípojky si zaplatili majitelia.

XI.

Druhá svetová vojna

Zradou západných spojencov a agresiou nacionálno-fašistického hitlerovského Nemecka v marci 1939 bola rozbitá Československá republika. Hitler okupoval Čechy a Moravu, kým Slovensko sa dostalo, pod rúškom tzv. samostatnosti, tiež do úplnej závislosti nacistického Nemecka. Hitlerovské armády likvidovali Poľsko a napadli i zvrchované územie Sovietskeho zväzu, ktorého vojská i civilné obyvateľstvo priniesli najväčšie obete na životoch i majetkoch v druhej svetovej vojne. Tu sa obmedzím iba na vylíčené toho, ako sa hrôzy druhej svetovej vojny dotkli Bobrovca.

Porážka hitlerovcov pri Stalingrade bola začiatkom konca hitlerovského Nemecka a porazené nacistické armády rýchle ustupovali. Keď sa front priblížil ku Karpatom, umiestili do Bobrovca nemecký konský lazaret. Došikovali toľko koni, že zaplnili všetky dvory a humná. Kone boli také vyhľadované, že aj drevo obžrali.

Do Bobrovca prišlo aj 300 evakuantov. Umiestili ich po domoch, kde ich aj živil. Po domoch bývali aj nemeckí vojaci. Dňa 1. februára 1945 prišlo do dediny frontové vojsko a na druhý deň zmobilizovali hitlerovci všetkých chlapov od 18—60 rokov kopat' zákopy nad Trsteným a nad Jalovcom. O niekoľko dní bol pri dedine bojový front. Konečne sa priblížili prvé vojská II. ukrajinského frontu, začala sa strel'ba. Strely padali na Bobrovec. Potom chlapi museli chodiť zákopy opravovať a nové kopat' už iba v noci. Ľudia sa stiahli do pivníc. Z nich bolo možno vyjsť iba keď strel'ba utíchla. Len vtedy bolo možno porobiť najnutnejšie práce, nanosiť vody a nakrmiť dobytok. Chlapov, ktorí chodili kopat' zákopy, nepúšťali domov a ak neprišla výmena, veru aj nasledujúci deň museli kopat'. Chlapov to nahnevalo. Aby nemuseli ísť kopat' zákopy, ukrývali sa. Hitlerovci si však rýchle poradili. Vyhlásili, aby si každý prišiel na veliteľstvo po legitimáciu, lebo koho bez nej pristihnú, bude považovaný za partizána a odstrelia ho. Chlapi sa voľky-nevoľky znova museli hlásiť.

V pivniciach ľudia bývali deväť týždňov a za ten čas prišlo o život 40 civilov. Boje sa preniesli už do obce. Bolo to v jedno ráno, keď do Bobrovca vtrhli prvé oddiely I. československého armádneho zboru gen.

Ludvíka Svobodu, lebo mali správy, že hitlerovci odtiahli. My sme našich upozorňovali, že sa Nemci môžu vrátiť. Napriek tomu sa naši vojaci porozchádzali po domoch, kde ich naši veľmi vítali a uhostili. Skoro sa naša predpoveď splnila, lebo zrazu bolo vidieť, ako Nemci postupujú hore dedinou a strieľajú na všetky strany. Naši vojaci sa s pomocou občanov stiahli do stodôl a rôznych úkrytov. Z hitlerovského obkľúčenia sa im podarilo dostať iba pri ďalšom útoku čs. vojsk.

U istej ženy ležal ťažko ranený vojak, ktorého druhovia nemohli zachrániť. Keď prišli Nemci a dotazovali sa na chorého, dobrá žena im nahovorila, že to je chorý evakuant, a tak zachránila vojakovi život.

Stal sa však aj iný prípad. Dvaja bobrovskí mládenci na voze viezli našich ranených vojakov do nemocnice v Palúdzke. Mládencov hitlerovci zastavili na Huraji. Obvinili ich, že sú partizáni, preto ich aj jednoducho odviekli do Ogárovho dvora a zastrelili. Na potupu mŕtvoly do hnoja zahrabali. Boli to Rudolf Tkáč a Karol Máchaj.

Podobný osud stihol aj ďalších deväť Bobrovčanov, ktorí pred frontom ušli do hory s ďalšími našimi, lebo sa nazdávali, že sa už front čoskoro od nás pohne. Prerátali sa, lebo ten ostal stáť deväť týždňov. Utečenci mali stravu iba na pár dní a keď Nemci aj dolinu obsadili, viacerým sa podarilo v noci preplaziť sa cez strážu domov. Spomínaní deväť sa ľahkomyseľne pustili dolinou domov. Cestou narazili na hitlerovskú hliadku, tá ich zajala a označila za partizánov. Zajatých odviekli do Ružomberka a tam ich pri Likavke zastrelili. Boli to dvaja Joobovci, Rusina, Kapitán, Švachula, Kozák, Moravčík, Ogári a Balco. Poslední traja boli ženatí a ostali po nich drobné deti.

Najťažšie boje sa odohrali tesne pred veľkonočnými sviatkami. Československé vojsko sa okľukou cez hory dostalo do Bobrovčeka, a tak sa Bobrovec dostal medzi dva ohne. Naši boli na Trstian vrchu a hitlerovci v Bobrovských hájoch. Vtedy sa už z pivníc vôbec nedalo vyjsť. Všetko sa triaslo od vybuchujúcich granátov, v maštaliach pobili dobytok a keď granát trafil pivnicu, pobilo i ľudí. Boje vyvrcholili na Veľký piatok. Vtedy hitlerovci začali ustupovať a zapáľovať stodoly i domy. Horela celá Rakovica a pohynul i dobytok, lebo ho nemal kto vypustiť. Z toho pekla sme sa konečne vyslobodili v sobotu večer. Poškodená bola aj kostolná veža, z ktorej si hitlerovci urobili pozorovateľňu.

Len čo sa front vzdialil od Bobrovca, odhadli sa vojnové škody a začalo sa so znovuvýstavbou Bobrovca. Ako zálohu dostal každý polovicu z odhadnutej sumy. Druhú polovicu dostal po dokončení stavby. Našťastie v Liptovskom Hrádku bolo dosť stavebného materiálu, takže po dvoch rokoch v Bobrovci boli odstránené všetky stopy po vojnových útrapách. Občania opravili poškodený kostol i vežu, obnovená bola aj kostolná maľba, ktorú reštauroval český maliar Husička. Ba konečne sa opravili aj kostolné hodiny, ktoré už 60 rokov stáli. Na tie obetovala naša mládež na čele so svojím predsedom Štefanom Matlónom 43 000 korún v starej mene. Pri dobrom skutku však urobili škodu stavbári,

lebo zrúcali architektonickú pamiatku — Rotundu — ktorou sa vchádzalo do veže. Bola to pamiatka z 15. storočia v románskom slohu a bola posledným zvyškom zo starého pôvodného kostola.

XII.

Povojnové udalosti — Február — združstevňovanie

V oslobodenej vlasti náš pracujúci ľud odstránil najprv vojnové škody a pousiloval sa položiť základy novému životu. Normalizoval sa aj štátnopolitický život. Prvá čs. vláda vypísala voľby do Národného zhromaždenia, do Slovenskej národnej rady a do obcí i okresov. Pri voľbách rozhodujúcu úlohu zohrali Komunistická strana Československa a Demokratická strana.

V Bobrovci v týchto voľbách bol zvolený za prvého predsedu národného výboru Jaroslav Homolka, pôvodom z Moravy, ale príznený do Bobrovca. Tak sa stalo prvý raz, že sa na čelo obce dostal človek cudzí. Keď mám hodnotiť jeho účinkovanie, opieram sa o posudok občanov. Homolka viac dbal o svoj osobný zisk než o dobro obce a občanov. Má však zásluhu na tom, že začal so stavbou budovy Miestneho národného výboru, na ktorú občania mali prispieť iba ručnou prácou. Stavba rástla pomaly a po februári 1948 stála iba do polovice, takže potom ju dokončili z rozpočtových prostriedkov Okresného národného výboru v Lipovskom Mikuláši.

Košický vládny program dal definitívnu tvár oslobodenej Československej republike ako ľudodemokratickému štátu nového typu a Slovensku sa tu dostávala celkom nová úloha. Sociálna bieda, ktorá bola doma v neúrodných a horských krajoch Slovenska, nemala už viac vyháňať robotný ľud z domovov, ale ľudia mali dostať prácu v novom priemysle. Hospodársky zaostalé Slovensko malo nadobudnúť tvár vyspelej priemyselnej krajiny. Pravda, tu sa stretli politicko-mocenské záujmy Demokratickej strany so záujmami ľudu, ktoré reprezentovala Komunistická strana Československa. Tento boj sa skončil 24. februára 1948 víťazstvom pracujúceho ľudu.

Tieto udalosti spomeniem z hľadiska Bobrovca. Hneď po Víťaznom februári rozpadla sa Demokratická strana a rozpustili všetky spolky. Vznikol Národný front, mládež sa zoskupila do Zväzu slovenskej mládeže, ktorý prevzal budovu Orla a v Občianskej besede zriadili kino.

V rokoch 1957-58 aj u nás došlo k založeniu jednotného roľníckeho družstva. Bol to veľký zlom v konzervatívnom systéme poľnohospodárstva na Slovensku. Tu bol roľník odjakživa životne spätý so zemou, preto bolo treba vari voliť vhodnejšie spôsoby, presvedčiť našich malých gazdov o výhodách kolektívneho hospodárenia. Ako pri každej novej a nevyskúšanej veci, aj pri kolektivizácii sa narobili nežiadúce prehmaty.

Treba sa vrátiť trochu dozadu. Predchodcom JRD bolo v Bobrovci Roľnícke družstvo, ktoré založili roku 1951 Štefan Škorupa ml. (železničiar), Jozef Hlaučo (paško), murár, Pavol Slaninka, stolár a Jozef Kuna (farár), murár. Boli to teda štyria kovoroľníci, ikým roľníci iba traja, a to Jozef Horvát, Štefan Vavrek a Bartlem Máčaj. Z týchto troch sa menili predsedovia, lebo len roľník mohol byť predsedom družstva. Vtedy však jestvoval zákon, že členom družstva môže byť každý dospelý občan, aj štátny zamestnanec, ktorý je svojím povoláním viazaný na dedinu. Ale nemusel mať ani kúsok poľa. Takto sa v Bobrovci nazbieralo 170 členov družstva, ale osohu z nich nebolo, lebo len asi pätina z nich bola produktívna. Družstvo prevzalo od urbára všetok inventár: 3 mláťačky, triér (čistič), štyri býky, peňažnú hotovosť, hospodárske budovy aj pastiersky byt. Družstvo spravoval národný výbor a veru nemal závideniahodnú situáciu. O pracovnej morálke členov družstva nebolo ani reči. Družstvu museli pomáhať brigády zo závodov a školské deti. Gazdovanie bolo také, že hodnota pracovnej jednotky klesla zo 16 na 5—4 Kčs.

Situácia sa zmenila založením JRD, ktoré si postupne získavalo dôveru, ale pretože nebolo dosť pracovných síl, neobrobenú a skonfiškovanú pôdu prevzali Štátne majetky na Močiari.

JRD sa postupom času prebojovalo cez ťažkosti, len veľká škoda, že veľmi mnoho ľudí z poľnohospodárstva odišlo do blízkych fabrík. V roku 1961 sa JRD zlúčilo s družstevnými roľníkmi v Trstenom a v Jalovci a usiluje sa zmodernizovať poľnohospodársku výrobu dôkladnou mechanizáciou, ako aj hmotnou zainteresovanosťou pracovníkov na JRD.

V roku 1959 došlo k dohode medzi JRD a cirkevníkmi ohľadom držby farských budov. Farská budova bola vojnou poškodená a bola len provizórne opravená, lebo finančných prostriedkov nebolo. Fara už ani nevyhovovala svojmu účelu, lebo bola stavaná pre viac kňazov a pre početnú čel'ad', keďže jej patrilo aj farské pole. Teraz pre jedného kňaza bola zbytočne veľká. Medzitým JRD adaptovalo farské hospodárske budovy na svoje účely. Do nich sústredili dobytok a dvor bol zaplnený poľnohospodárskymi mechanizmami. Na základe vyššie spomenutej dohody JRD prevzalo celý komplex farských budov a ako náhradu malo postaviť novú faru. To sa aj uskutočnilo. Družstvu ručnými prácami prispeli aj občania, a tak sa koncom roku 1960 fara presťahovala do novej budovy.

Spravodlivosť a pravda si žiadajú, aby som poukázal, s akými sociálnymi výdobytkami sa nám predstavil Február.

Na prvom mieste sú to „sociálne zákony“, ktoré zaručovali každému človeku právo na prácu, po statočne odpracovaných rokoch právo na starobný dôchodok, ako aj na dôchodok sociálny, nároky na bezplatnú lekársku a nemocničnú pomoc a ošetrovanie. Tieto veľmi ľudské zákony urobili konečne koniec tradičnej žobrote. Žobráci sa stali už iba spomienkou na bývalý nesociálny režim. Dnes opustení a nemajetní starci

nie sú odkázaní na milosť a nemilosť ľudí. Naše socialistické zriadenie sa o nich postaralo tak, že stavia domy dôchodcov, v ktorých majú dobré zaopatrenie. Nechcem na tomto mieste vyratúvať, koľko starších ľudí v Bobrovci dostáva starobný a invalidný dôchodok. Len pre budúce pokolenie zaznamenávam, že nebyť Februára 1948, nebolo by ani týchto výdobytkov.

Ďalšie pamätné udalosti Bobrovca

Dňa 26. novembra 1966 bola v Bobrovci pietna slávnosť 60. výročia smrti nášho slávneho rodáka, redaktora Ambra Pietra, národného buditeľa, pochovaného v Martine. Treba poznamenať, že v roku 1936 vinou nevypelosti občanov odhalili Ambrovi Pietrovi iba pamätnú tabuľu na Kultúrnom dome. Dlh odčinila teraz Matica slovenská peknou spomienkovou slávnosťou, na ktorej sa zúčastnila výprava Matice slovenskej a Divadlo Slovenského národného povstania z Martina. Prišli i jeho vnuci a pravnci. Na slávnosti boli ďalej zástupcovia ONV z Mikuláša a okresných kultúrnych ustanovizní. V kultúrnom programe účinkoval divadelný súbor a žiacky súbor miestnej ZDŠ, ktorý zožal pekný úspech. Po slávnosti bola spoločná zábava a pohostenie, pri ktorom sa podávali aj povestné bobrovské „droby“.

V roku 1950 založili Spolok drobnochovateľov, ktorého účelom je: zveľadiť chov drobného domáceho zvieratstva a vtáctva, kôz, oviec, králikov, holubov a hydiny.

Roku 1958 sme si založili Spolok záhradkárov, ktorého úlohou bolo šľachtiť ovocné stromy a skrášľovanie záhrad.

V rokoch 1955-56 vznikla nová štvrť Bobrovca na hone Sklady, počnúc od cesty vedúcej na Trstené smerom na Mlynskú ulicu a odtiaľ až po Luhy. Podobne aj na Potovnej až po Krôšovie.

Štátne majetky vznikli roku 1956 na hone Močiar z poľa, ktorého majitelia nebyvajú v Bobrovci a súčasne bol zastavaný hon Za kostolné a Huraj, podobne aj východná časť vedľa jarku po Kapustiská.

V roku 1958 bola veľká povodeň. Práve vtedy sa stavala hradská na úseku od Kustriných mosta po Jalovecký most. Potok Jalovec už odrazený tiekol mimo koryta. Vedľa mosta nemohol pretekať, lebo mu stavaná hradská prekážala. Jeho voda sa odrazila na ornú pôdu honu Bu-dovie, z ktorého zničila viac hektárov. Voda totiž zobrala všetku ornú pôdu a nechala iba skaly. Podobne bola poškodená aj Dolina a od tých čias nie je vôbec vozmi schodná.

V rokoch 1962-63 postavili štátnu deväťročnú školu na hone Sklady. Pozemky na školu vyvlastnili z veľmi dobrej ornej pôdy. Školu na tom mieste stavali napriek tomu, že vedúci stavby vedeli, že na tom mieste vody niet. Teraz sa škola musí zásobovať vodou z potoka Jalovec.

V roku 1963 vyasfaltovali hradskú cez Bobrovec a elektrifikovali zvony, čo si vyžiadalo náklad 4600 korún.

Roku 1965 odhalili v Bobrovci pomník padlým v druhej svetovej vojne.

Roku 1966 začali stavať protipožiarnu strážnicu a dokončili ju r. 1969. Obchod s potravinami zriadili na Rakovici r. 1966.

V roku 1968 zaviedli v obci nové neónové osvetlenie. V tom istom roku obnovili omietku na kostole a na veži. Hornú časť veže pomohli omietnuť miestni horolezci, lebo lešenie tak vysoko nedosiahlo. Pri práci si pomohli povrazmi, ktoré boli pripevnené v dutine veže. Práce si vyžiadali 33 000 korún.

Dňa 6. novembra 1968 usporiadali v Bobrovci okresný Festival dychových súborov. Zúčastnilo sa ho päť hudobných dychových súborov, a to dva z Liptovského Mikuláša a po jednom z Bobrovca, z Ružomberka a z Hubovej. Festival usporiadali na počesť 201. výročia založenia „muzikantského cechu“ v Bobrovci.

Dejiny muzikantského cechu

Muzikantský cech v Bobrovci založili 25. apríla 1767. Jeho zakladateľmi boli Andrej Válek, Tomáš Matlón, Michal Haan, Martin Zajac a Ján Mašura. Členské určili pre starých členov 1 zl. 10 gr. a 1 zl. 30 gr. pre členov nových. Okrem toho z každej zábavy každý člen vložil do cechovej pokladnice po 10 grajciarov na sviece do kostola. Tieto príspevky tvorili istinu, z ktorej poskytovali pôžičky členom na 7 % úrok, kým nečlenom na 8 %. Hneď pri vzniku cechu bola založená základina na postavenie trvalej pamiatky muzikantského cechu. A v duchu vtedajších zvyklostí postavili na námestí v Bobrovci kaplnku. Pozemok na ňu darovala obec a kaplnku postavili v tom istom roku. Vysvätil ju vtedajší farár Ignác Stupecký a dostala meno *Svätý kríž*.

Posledným cechmajstrom bol Ján Blahunka (kuchárnik). Tento sa stal členom cechu roku 1859 ako 18-ročný. V roku 1868 zvolili ho za cechmajstra a v tej funkcii zotrval nepretržite 40 rokov, až do úplnej staroby. Veľmi sa zaslúžil o rozvoj cechu.

Funkciu cechmajstra po ňom prevzal v roku 1912 Jozef Ogári, lenže roku 1914 musel narukovať na front a viac sa nevrátil. Celý inventár s úschovnou cechovou skrinkou prevzal Michal Žila, ktorý hrával na klarinete, ale u toho sa všetok materiál stratil. Našla sa jedine skrinka a drevená ruka, ktorou sa zvolávali členovia na „sesiu“ čiže „sedenie“. Oba predmety sa našli na povale Kultúrneho domu, ale inventár a ani žiadne písomnosti sa nenašli. Že sa nám predsa len zachovali skutočné udalosti zo života cechu možno ďakovať iba tomu, že cechmajster Blahunka si viedol súkromný denník o cechu a tiež bývalý člen cechu kan-

tor-učiteľ František Včela opísal dejiny muzikantského cechu. Tieto dva doklady sa zachovali až doteraz.

Muzikantský cech nechal po sebe pamiatku v nadaných hudobníkoch, ktorí boli chýrni aj za hranicami okresu.

V Bobrovci účinkoval člen cechu, hudobný skladateľ Potocký, o ktorom už bola reč.

V období rokov 1890—1910 v Bobrovci jestvovali dva hudobné súbory. Jeden tvorili starí hudobníci ako pokračovatelia bývalého cechu. Druhý pozostával z príslušníkov mladej generácie, a to z murárov. Títo však odchádzali za prácou na sezónu do Pešti, preto ich nahrádzal na majálesoch a na svadbách starý súbor.

Bude dobre zvečniť mená členov týchto súborov: Ján Blahunka, posledný cechmajster, Jozef a Peter Pikalovci, Štefan Hiko, Kurička, Michal Varečka, Jozef Friar a Jozef Pastor.

Súbor mladých murárov pozostával z týchto členov: Jozef Matlón, Jozef Ogári, Július Makovický, Jozef Kusý. Neskoršie pribudli Štefan Makovický, Jozef Mašura [kanevčiak], Michal Žila, Jozef Blahunka (labo).

Súbor starých hudobníkov účinkoval iba do prvej svetovej vojny. Po jej skončení hrávali už len mladí. Pretože sa po druhej svetovej vojne mnohí z Bobrovca odsťahovali, na miesto nich nastúpili do súboru Rudolf Žila, Jozef Mašura (sova), hrával fagot, Jozef Hlavaj, Hlaučo (fijam), basista, Štefan Mašura (kanevčiak), cimbalista, ktorý na okresnej súťaži cimbalistov získal prvú cenu. K nim pribudol Mišo Cigán a tým súbor aj skončil, lebo z celého súboru ostali len traja členovia, a to: R. Žila, Štefan Mašura a Mišo Cigán. Husľový súbor nemal veru kto doplniť, lebo mládež sa zamerala na šport a motorizmus, a tak sa pominula aj 200-ročná muzikantská tradícia Bobrovca.

V roku 1888 vznikol tretí súbor a to d y c h o v ý , ktorý zriadil a nacvičoval istý kapelník, ktorého si zavolali z Poľska. Členmi tohto súboru boli t e s á r i (crmomani), ktorí si aj sami obstarali hudobné nástroje. Boli to: Vincent Hlaučo — druhá krídlovka, Karol Hjlaučo (fijam) — prvá krídlovka, Ján Komár — bas krídlovka, Jozef Uhrin — prvý klarinet, Anton Komár — druhý klarinet, Jozef Bálo — prvá kontra, Jozef Galica — druhý klarinet, Kobylic — kontrabas, Ján Ambrózy — flauta, Ján Trizna — pikola, Štefan Kello — bas, Štefan Kello ml. — činely, Label — bubník, Labaška — bubon, Pastor — náhradný bubon.

Dychový súbor si vydobyl pekné meno a všade ho volali. Obnovil aj starú cechovú tradíciu. Chodil vyhrávať v predvečer menín: Jozefa, Jána, Márie, Anny, Alžbety a Evy. Táto dychovka trvala do vypuknutia druhej svetovej vojny, lebo sa vždy našli mladí, ktorí vymenili odcho-diacich starých.

Po druhej svetovej vojne súbor od základu zorganizoval hudobník, prof. Kubala. Nový súbor začal s 30 členmi. Kubala zadovážil nové hudobné nástroje, na ktoré nejakou čiastkou prispel MNV, ďalej finančné

prostriedky súbor získaval zo svojich vystúpení a z darov, z ktorých treba vyzdvihnúť dar bobrovského rodáka v Amerike Jozefa Mašuru, ktorý súboru poslal 1000 dolárov. Tento nový súbor pod vedením prof. Kubalu nacvičil prvú operetu v Bobrovci, ktorá mala veľký úspech. Takto sa prof. Kubala zaslúžil o opätovné obnovenie starej hudobnej tradície v Bobrovci.

V jeho šľapajach pokračuje riaditeľ ZDŠ Kornalský, ktorý zo žiakov ZDŠ v Bobrovci zostavil celkom mladé hudobné teleso, z ktorého sa budú postupne zaplňovať medzery v súbore dospelých.

Miesto bývalého husľového súboru jestvuje dnes súbor džezový „MLADOST“ a vedie ho Albín Rak.

21. januára 1969 založili Miestny odbor Matice slovenskej v Bobrovci. Tu sa ale žiada povedať, že Bobrovec ako obec bol členom MS už za prvej republiky.

11. mája 1969 bola spomienková slávnosť na počesť 120. výročia narodenia slovenského klasika Jána Hollého.

V roku 1969 dokončili úpravu miestnych parkov na Rakovici a na nižnom konci. Sú v nich sedadlá a chodníky, len vyrastene stromy ešte chýbajú. Zásluhu o tieto sady si získal terajší predseda MNV Valerián Šimko, ktorý všetko úsilie venuje zveľadeniu obce a skrášleniu jej prostredia.

19. októbra 1969 konali sa slávnosti 1100-ročného jubilea príchodu bratov vierozvestov Cyrila a Metoda na Slovensko. U nás slávnosť trvala dve hodiny.

Na záver tejto časti našej kroniky ešte uvediem najstaršie mená, ktoré sa vyskytovali v Bobrovci už roku 1625: Kuna, Rak, Trizna, Bla-hunka, Uram, Špilý, Frian, Rusko, Konfráter, Grajko, Lissý, Pažitný, Pie-ter, Táborny, Haan. Ďalšie mená sú už mladšie: Matlón, Vavrek, Kusý, Včela, Volaj, Vrabec, Bunta, Hrdko, Škorupa, Škovran, Hiko, Zajac, Va-rečka, Kustra, Kapitán, Mašura, Máchaj, Gaján, Bacúr, Ogári, Dunaj, Fašiang, Guláš, Beláni, Kubala. Dovedna 49. Pristáňovaných bolo 150 ľudí.

Rast nového Bobrovca možno pozorovať podľa sčítania ľudu. Pri sčítaní domov roku 1949 bolo 340 domov a k 1. júlu 1969 je už 520 domov a 17 chát. K tomu istému dňu mal Bobrovec 1990 obyvateľov.

XIII.

Ľud Bobrovca a jeho tvorba

Do duchovnej kultúry nášho ľudu zaraďujeme i jeho zvyky a obyčaje. Tieto sprevádzali človeka jeho celým životom a skrášľovali všetky ročné obdobia i jednotlivé druhy jeho práce.

Ako najzaujímavejší zvyk uvádzam z Bobrovca alegorický sprievod

bývalého murárskeho cechu. Tento zvyk trval ešte za prvej republiky a načisto už prestal po druhej svetovej vojne. Vtedy celý cechový inventár zhorel na povale posledného cechmajstra J. Bacúra.

Po zrušení cechov v Maďarsku sa murársky cech v Bobrovci zachoval, ale nie ako cech odborný, ale ako dobročinný podporný spolok. Jeho poslaním bolo podporiť rodinu zomretého člena, poctiť svojou účasťou pohreb, kde členovia spolku asistovali so zažatými sviecami a podobne sa zúčastnili na bohoslužbe za zosnulého.

Okrem náboženských úkonov cech zriaďoval každý druhý rok f a - š i a n g o v ú rodinnú zábavu spojenú s alegorickým sprievodom. Sprievod sa zoradil v dome a pred domom cechmajstra, ktorý býval na Rakovici. Sprievod pozostával zo samých mužských. V čele kráčali dvaja mládenci a niesli obraz sv. Rocha, patróna cechu. Z obrazu splývali dve dlhé stuhy, ktorých konce držali dve mladé dievčatá v bielom odeve. Za nimi kráčali zase dvaja mládenci nesúci na pleciach drevenú skrinku, zvanú „archa umluvy." Bola to vlastne cechová truhlica a boli v nej uložené všetky doklady cechového života od jeho vzniku. Tretia dvojica niesla zelenú ozdobu podobnú stromčeku, zvanú p u š a, ktorá predstavovala symbol murárskeho remesla a ovešaná bola všetkými riadmi, s akými murár pracoval. Potom nasledovala v radoch mladá murárska generácia, za nimi dychová hudba a koniec alegorického sprievodu tvorili starci-murárski veteráni. Sprievod prešiel celou obcou a napokon vošiel do pripravenej miestnosti — sály v obecnom hostinci. Potom nasledovala spoločná zábava prerušená večerou, na ktorej sa zúčastnili rodinní príslušníci každého člena. Po večeri pokračovala zábava do rána. Všetky výlohy so zábavou spojené financoval spolok.

Posledný cechmajster murárskeho cechu J. Bacúr zomrel roku 1941 a ním sa skončil život i cechu i zvyku.

Rodinné zvyky a obyčaje

S v a d b y sa u nás v minulosti odbavovali zväčša na fašiangy, keď neboli súrne roboty a najviac v pondelok ráno po omši. Preto v pondelok, lebo predchádzajúca nedeľa bola vyhradená prevázaniu „rúcha" čiže mladuchinej výbavy. Rúcho prevážali na voze, zvanom l o j t r i a k, primerane ozdobenom, aj kone mali na ohlávkach ozdoby, a práve tak aj pohonič čiže r u š n í k. Kone mali na ohlávkach kytice, z ktorých viseli biele ručníčky a ručník bol prepásaný cez pravé plece dva metre dlhým vyšívaným uterákom, na ľavom boku zviazaným na mašľu s kyticou. Aj bičisko mal obrútené farebným papierom a na vrchnom konci biča mašličky. Kone mali po bokoch a na krku pripevnené veľké hlasné spiežce, aby bolo počuť, že sa preváža rúcho. Prevážanie sa dialo v nedeľu popoludní, keď ľudia išli z nešporov, aby bolo čím viac zvedavcov. Veď podľa rúcha hodnotili aj mladuchu, aká je bohatá. Keď prišiel „ruš-

nik" s vozom pre rúcho, už boli v dome mladuchy „rušnice". Tieto si mladucha vyvolila z vydatých žien. Rušníka si však vybral mladoženích. Rušnice mali za povinnosť pripraviť do voza celú výbavu, ale hlavne periny. Pred nakladaním do voza nastala jednačka medzi rušníkom a rušnicami, ktoré požadovali „výkupné" od rušníka za výbavu. Po dlhšom jednaní dohodli sa konečne na cene a túto rušník vyplatil. Po malom občerstvení tam čakajúci družbovia naložili výbavu na voz. Periny boli položené naprostred voza na truhle, aby ich bolo dobre vidieť a pridržali ich rušnice, aby nespadli. Voz sa pohol, kone vyrazili behom a rušnice výskali. Výskaním odpovedali diváci, a tak sa to ozývalo dolu celou dedinou. Pred domom mladoženicha už čakali družbovia, aby rúcho zložili. Prvé, čo z voza vniesli do domu, bol veľký peceň chleba, zaviazaný v bielom obruse. Bol to symbolický dar, aby v novej domácnosti bolo požehnanie a nikdy nechýbal chlieb. Na uloženie perín už čakala posteľ, ale aj mládež obojeho pohlavia. A len čo na posteľ prestreli plachtu, ihneď sa pretekali dievčatá a mládenci, kto sa prvý po posteli pováľa. Keď mládenec, vtedy sa prvý narodí chlapec, ak dievča, potom prvorodené bude dievčatko. Napokon posteľ postlali, rúcho poukladali a začala sa hostina.

V nasledujúce ráno sa začala s v a d b a . Mladoženích i mladucha si pozvali družbov a družičky. Dvaja z družbov boli tzv. z v á č i. Títo chodili pozývať na svadbu vybranej osoby, ktoré označil mladoženích a súčasne určil, akú úlohu bude mať tá-ktorá pozvaná osoba. Mladoženích si vyvolil starejšieho, starejšiu, rušníka a prvého družbu. Mladucha si zase vyberala „rušnice", „oddavača" a prvú družicu.

Úlohou „starejšieho" bolo usporadúvať svadobníkov (svadobných host'ov) k odchodu na sobáš. Pri sobáši stál za chrbtom novomanželov ako svedok, potom podpísal svadobnú listinu a napokon zaplatil za sobáš. Po návrate z kostola do domu mladoženicha začínal osobitným príhovorom, zväčša s biblickými námetmi, svadobnú hostinu a uvádzal modlitbu pred jedlom. Potom už dohliadal na slušný priebeh svadby.

„Starejšia" svoju úlohu začínala vyhadzovaním „výsluhy", t. j. pečiva a koláčov medzi divákov po ceste, keď sa svadobný sprievod vracal z kostola. V rokoch 1890 a v nasledujúcich táto „výsluha" pozostávala z bieleho pečiva, ktoré bolo vzácnosťou. Neskoršie, keď začali pestovať pšenicu a bolo dosť bielej múky, tento druh výsluhy prestal a medzi divákov rozhadzovali cukríky a zákusky. Cukríky rozdávali aj mladomanželia a najvzácnejší bol vraj cukrík od mladuchy.

Svadobníci sa zhromaždili v dome mladoženicha a odišli v rade do kostola a to tak, že vpredu kráčal mladoženích s prvou družicou, za nimi družbovia a družice, potom starejší a starejšia a hudba. Mladucha s predným družbom boli za sprievodom. Z kostola sa vracali v tom istom poradí, len mladomanželia išli spolu a predný družba s prvou družicou kráčali v páre.

Úlohou prvého družbu bolo dávať pozor na mladuchu, aby sa niekde neskryla, lebo bolo zvykom, že mladucha pred „skladacom venca“ sa hľadela ďakde skryť. Ak sa jej to podarilo, a to pomocou prednej družice, mal veru predný družba hanbu.

Zo sobáša odišiel svadobný sprievod najprv do domu mladuchy. Tam našli dvere zamknuté, kým len svadobníci nezačali spievať:

Ej, otvárajte dvere, ej,
radostná novina. Zďaleka
ideme, ej, veru nám je zima!

Dvere otvoril „oddavač“, s ktorým sa starejší dohovárať o hodnote mladuchy. Potom sa usadili k hostine, na ktorej vysluhovali družbovia. Sami sa pohostili poslední. Družbovia vo svadobnom pochode mali v rukách paličky ozdobené kyticou a stužkou. Tieto paličky si potom družbovia pozapichovali v izbe za trámy na povale.

Popoludní svadobníci prešli do domu mladoženicha. Pri odchode z rodného domu bol obrad lúčenia sa — „odpytovania“ — mladuchy od rodičov, bratov a sestier.

Po príchode do domu mladoženicha najprv bol tanec, a potom večera. Po nej prišli pod obloky občania, aby sa aj im zo svadobnej hostiny ušlo. Aj im sa ušlo vypiť a potom si zatancovali.

Pred polnocou bol obrad „čepčenia“. Svadobná družina urobila veľké koleso a družice držali zažaté sviece. V prostriedku kolesa sedela mladucha a pri nej stáli predný družba a predná družica. Obrad začal piesňou:

Parta moja, parta, zelený
veniec, už ti je, Anička,
posledný koniec. Keby si ty
partu rada nosila, veru by si
o ňu družbu prosila.

Po dokončení piesne pristúpila k mladuche predná družica a začala recitovať primeraný vinš o zmene panenstva na hodnosť ženskú, medzitým odopínala veniec z vlasov. Keď už bol veniec uvoľnený, pristúpil prvý družba a mladuchy sa opýtal, či si dovoľí jej panenskú korunu z hlavy sňať. Mladucha odpovedala: „Nie.“ Po trojnásobnom opakovaní napokon predný družba povedal: „Bez dovolenia, nasilu“, a veniec odovzdal mladoženichovi. Je len prirodzené, že obrad bol veľmi dojímavý a bolo veľa slz. Nato hudba začala hrať „sólo“ pre mladomanželov, ktorí naj-

prv tancovali sami v kruhu svadobníkov a potom sa roztancovali i hostia. Len čo družba sňal mladuche veniec, pristúpila k mladuche starej-šia a na hlavu jej založila biely čepiec, ktorý potom pod šatkou nosila ako znak „ženskej hodnosti". Pritom spievali:

Tá naša starejšia ej,
ošemetná žena, ej,
ošemetná žena. Z
mladého dievčaťa ej,
urobila žieňa, ej, urobila
žieňa.

Po tomto obrade nasledoval tanec, kým celú svadobnú hostinu nezakončil starejší.

Nasledujúce ráno zišla sa do domu mladomanželov mládež na tzv. „otrusky" a kým zvyšky zo svadby trvali, veselili sa. Pri tejto hostine zvykli obdarovať mladomanželov.

Zvyky výročné

Najväčší počet zvykov sa viaže k obdobiu v i a n o č n ý c h sviatkov. Toto je obdobie odpočinku celej prírody a ani naši dedovia neboli zaťažení návalom poľnohospodárskej práce, a nadovšetko bolo to pradávne obdobie zimného slnovratu, keď si ľudia vytvorili viacero zvykov a obradov na uctievanie slnka a matky zeme — ploditeľky. I kresťanstvo si tieto sviatky opriadlo množstvom zvykov, ktoré začínali už Ondrejom. Aj u nás v predvečer O n d r e j a dievky olovo liali, aby sa prezvedeli, aký osud ich čaká. Na L u c i u pastieri trúbili po obci. To vraj strigy a čarodejnice od statku vyhánali. Mládenci začali robiť tajomný stolček, ktorý musel byť hotový do Štedrého dňa (24. 12.) a kto si naň sadol na polnočnej omši, uvidel všetky čarodejnice a strigy. Na Mikuláša chodievali pastieri po domoch a rozdávali b r e z o v c e, t. j. korbáčiky upletené z brezových prútikov i na deti i na statok. Gazdinky pastierov obdarovali potravinami alebo aj nejakým peniazom. Obdobie pred vianočnými sviatkami sa zvalo a d v e n t. Počas tohto obdobia chodili odrastlejší chlapci po domoch „s hadom". Zvyčajne chodili vo dvojiciach a spevným recitatívom prednášali veršovačku:

Išiel pán boh, šiel do raja,
našiel Evu i Adama. Vzal za
ruky a im riekol: Tu si žijte,
prebývajte, zo všetkého
ochutná j te, len zo stromu
jediného,

sladká jabloň rečeného
ovocie mi nekradnite.

Uvedený zvyk patrí medzi cirkevné, lebo znázorňoval biblický príbeh dedičného hriechu v raji. Ešte koncom minulého storočia tieto dvojice tvorili „mendíci“, ktorí ako odmenu dostávali naturálie a znášali ich učiteľovi.

Bohatstvo zvykov a povier sa viazalo k samému tzv. Dohviezdnemu čiže Štedrému večeru. Dievčatá pred spoločnou večerou uchytili prvý upečený pirôžtek, vybehli na uhol domu a pirôžtek tam zjedli. Akého mena mužského videli, tak sa bude menovať ich budúci manžel. Slobodné dievčatá triasli ploty a z ktorej strany sa ozval psi štekot, odtiaľ mohli čakať nastávajúceho. Búchali aj na stenu chlieva. Koľko ráz zakrochkala ošípaná, o toľko rokov sa dievča vydá.

Za najkrajší medzivianočný zvyk sme považovali „chodenie s Betlehemom“. Pretože sa až doteraz zachoval, hoci vo veľmi upadnutej podobe, považujem si za povinnosť ho zapísať.

Betlehemci boli skupina 5 chlapcov, obyčajne mendíkov. Oblečení boli vo valaských šatách, len anjel mal na sebe dlhú bielu košeľu. V dávnejšej minulosti nosili z dreva vyrezávaný betlehem s biblickými postavami, neskoršie už z papieru. Keď prišli chlapci do domu, najprv sa slušne opýtali, či slobodno s betlehemom. A len keď dostali dovoľenie, vstúpili. Prvý vošiel anjel s betlehemom, ktorý postavil na stôl. Ostatní štyria sa uložili na zem pri dverách. Anjel zaspieval:

Glória in exelsis deo.
Povstaňte, pastieri,
povstaňte
a ovečkám pokrm dávajte.
Bo oznamuje sa vám veselé,
že sa narodil boh v ľudskom tele!

Na anjelov spev pastieri pri dverách sa prebudili a začali spievať:

Jak sa nám začalo dobre spati,
dobre spati,
že sa nám začalo niečo zdati,
niečo zdati:
Ze vtáčky spievali,
kukučky kukali,
na salaši, na salaši.

Valasi vstali, k betlehemu podišli, akože Jezuliatku dary obetovať. Prvý pristúpil najmladší Lacko a zaspieval:

Salve nostre, domini Jezule. Ja brat
Lacko, vrtký paholek, obetujem ti
bačkôrky z lásky, aby si vedel, že som
chlap valaský.

Nasledoval Fedor, ktorý sa podobne pozdravil ako prvý a hovoril:

Ja brat Fedor obetujem ti hrudu syra, aby v
tvojom Betleheme svätá jasnosť byla.

Ozval sa Dagober:

Salve nostre, domini Jezule,
ja brat Dagober ti obetujem hrudu masla,
aby v tvojom Betleheme
svätá jasnosť nezhasla.

Naposled príde starý bača a vraví:

Pomáhaj boh, pastýri,
čo tu počuť za chýry.
V jednej dolince
zaspal som velice.
Na to nešťestí
vyskočil vlk z chrastí
a uchytí mi barana-šutáka,
ako jastrab vtáka.
A toho by som bol Ježiškovi obetoval,
keďže iného nemám, len košík slivák.
Prijmi ich odo mňa,
hoci som starý všivák.

Nakoniec chodia dokola a spoločne zaspievajú:

Už sa tedy poberajme, ešte
kozy dojiť máme. Kým na
sálaš zjídeme, novinu
oznámime: Že sa Ježiš
narodil, celý svet vyslobodil!

Betlehemcov gazdiné i gazda obdarovali alebo potravínami, ale
i pár grajciarmi.

Iný starý vianočný obradový zvyk bolo chodenie s „Trojkráiovou

hviezdou". Nosili ju traja mládenci alebo chlapci oblečení za kráľov. Jeden bol Gašpar z Grécka, druhý Melichar z Indie a tretí Baltazár z Egypta.

Na Nový rok chodia chlapci s vinšovaním po domoch.

Veľmi bujaré boli fašiangy. Bolo to jednak obdobie svadiieb, chodenie s medvedom, s maškarami a čas zábav. Deň pred Popolcovou (škaredou) stredou bola posledná zábava, tzv. „pochovávanie basy“.

V tejto súvislosti nesmieme zabudnúť na ľudové tance, ktoré sa u nás tancovali.

Na prvom mieste spomínam starý tanec r a d o v e c, ktorý som ešte ako mládenec tancoval. Je to párový tanec. Dvojice sa podľa hudby pohybujú v kole a vytvárajú rozličné figúry.

Iný starý tanec je v a n k ú š o v e c. Tancujú ho tak, že tanečníci — vedľa seba vždy dievča s mládencom — utvoria veľké kolo. Do kola vkročí tanečný pár, dievča s mládencom, každý z nich drží v rukách pekne vyzdobený vankúšik. Hudba hrá valčík alebo polku. V kole tanečný pár tancuje, ale každý si vyhliada spoločníka. Dievča mládenca a mládenec dievča z párov, ktoré stoja v kole. Keď si ho našli, zastaví sa mládenec pred vyvolenou a dievča pred vyvoleným. Každý z nich položí vankúšik na dlážku, naň si s vybratým kľakne a pobozkajú sa. Vstanú, vankúšik prevezme nový pár a obradový tanec sa opakuje často až hodinu, kým muzikanti neustanú. V kole bol položený tanier, do ktorého páry hádzali peniaze. To bolo na útratu s tanečnou zábavou.

Teraz oba staré tance obnovila mládež v rámci svojich hudobno-tanečných programov.

Za mojej mladosti mládež tancovala verbunk, čardáš, mrveničku, polku, valčík, cindrušku a strašiaka.

Na deň Blažej chodili mendíci s ražnom vyberať slaninu po domoch, aby ich vraj hrdlá neboleli a mohli dobre spievať.

Obdobie V e ľ k e j n o c i bolo tiež opradené krásnymi zvykmi, ktoré však načisto zanikli.

Na Kvetnú nedeľu v roľníckych rodinách jedli na obed varený hrach, aby v nastávajúcom roku zasiaty hrach dobre urodil. Vtedy totiž siali oveľa viac hrachu ako neskoršie.

Pôstna nedeľa bola ľuďom pomenovaná „š ú ľ k o v á“ preto, lebo ľudia jedli pôstne jedlo, tzv. „šúľky“, ktoré sú inak jedlo dobre sýte.

V túto nedeľu sa u nás po nešpore odbavoval staropohanský zvyk „vynášanie Murieny“, symbolu staroslovanskej bohyně smrti Moreny. Tento dievčenský obradový zvyk zakapal po prvej svetovej vojne.

Veľkonočný pondelok bol vyhradený „kúpaniu“ či „oblievačke“ dievok.

Dodnes trvá krásny obradový zvyk „sadenie májov“. U nás máje sadili na Turíce. Pred prvou svetovou vojnou to bol zvyk mládenčov a po druhej svetovej vojne ho prevzali hasiči, ktorí aj v ňom pokračujú, lebo z neho kynie určitý príjem pre požiarnickú pokladnicu. Sprvu sa sadili

len májové (smrekové) vetvy a borovice. Teraz sa „sadia“ vysoké mladé svrčinky, až 20-metrové, olúpané. Iba vrchovec ostane zelený a papierovými stužkami ozdobený. Sadia ich v sobotu pred Turícami a v turíčny pondelok chodia po domoch dvojice s muzikou. Mládenec a dievča nesú na ovenčenom tanieri symbol jará — holubicu. Táto má byť biblickou Noemovou holubicou, ktorú z korábu vypustil, či už skončila potopa. Mladá dvojica pri vkročení do domu hovorila tento pozdrav:

Prichádzame k vám zo zvyku,
obnoviť biblickú spomienku, na
udalosť starozákonnú, potopou
sveta menovanú.

„Ako starozákonný Noe vypustil z korába holubice na skúšku, či už zem vydala svoje plody, táto ako dôkaz priniesla zelenú ratolesť. I my vám prinášame tento pozdrav jará a prajeme vám od boha, aby aj vaše role sa zúrodnili a vydali zo seba ratolesti v podobe hojnej úrody.“

Mnoho zvykov sa spájalo s r o ľ n í c k y m životom. Sem zahrnujem i zvyky p a s t i e r s k e .

Roľník, idúc niekam so záprahom, pred nasadnutím na voz urobil znak kríža. Podobne na roli, keď dokončil sejbu, urobil znak kríža.

Keď dobytok prvý raz na pastvu vyhánali, pastieri ho obkiazali tak, že spolu s gazdami niesli hlinený hrniec so žeravým uhlím. Na uhlí tleli liečivé zeliny a vydávali voňavý dym. Obchádzali čriedu, štyri razy pokľakli smerom ku každej svetovej strane, napokon vošli medzi statok a tam rozbili hrniec. Je to zvolávanie ochrany dobytku pred nehodami a chorobou.

Gazda, keď po prvý raz vyháňa statok z maštale, pokropí ho svätenou vodou a vyšľahá trpkovými prútmí, aby bol dobytok odolný proti chorobe.

Keď príbuzný zriedka zavítal k rodine na návštevu, posypali mu nohy popolom, aby častejšie prišiel.

Keď sa gazdovia vracali z prvej oračky — alebo pastieri z prvého pasenia — poliali ich ženy vodou, aby mala úroda dosť vlahy.

Pri vyvážaní trusu pod oziminy posledný voz ozdobili kvietím, aby tak aj budúca úroda zakvitla.

Najstaršie dieťa bolo vraj obdarené mimoriadnou mocou. Keď padal ľadovec, mal si taký človek tri zrnká ľadovca pustiť za košeľu a vraj ľadovec hneď prestal. Podobne pri požiarí mal obehnúť horiaci dom a požiar zhasol.

Na svätójánsku noc si kládli pod hlavnicu tri stebľa trávy. Čo sa komu vtedy prisnilo, aj sa splnilo.

Keď niektoré dieťa trpelo chybou, že sa do postieľky pomočievalo, vyšľahali ho ženy tzv. „putom“, pričom hovorili:

A ty puto, nešti tuto, ale
semka, do válovka!

Spomínané puto bol totiž povraz, ktorým putnali kone, keď ich vyhánali na nočnú pastvu — „obnôcku“.

Na deň Vstúpenia už včas ráno chodili ľudia do poľa pozerat', kde sa „peniaze presúšajú“. Zaznamenávam tu príhodu, ktorú istý náš občan zažil.

Roku 1903 či 1904 hral sa päťročný synček L. Lysého pri dome na prázdnom pozemku. Boli jarné poľné práce, otec zapriahal do voza a pomáhala mu manželka. Hrajúci sa chlapček zbadal vraj neďaleko čosi sa ligotať. Chlapča vstalo, pribehlo na miesto a tu našlo kôpku strieborných peňazí. I začalo ich zbierať do klobúčika. Ale aby mu to šlo rýchlejšie, volalo na matku, aby mu išla pomôcť. Aj sama videla, že sa tam čosi leskne, ale kým prišla ku chlapcovi, ligot zmizol, len celá strpia, keď v chlapcovom klobúčiku našla strieborné peniaze. Boli to jeden a dvojkorunové strieborniaky. Matka sa išla poradiť k vtedajšiemu farárovi Krásnecovi. Ten jej poradil, aby z peňazí niečo obetovala na dobré skutky a s ostatkom aby naložila, ako za dobré uzná.

Dnes už vyše 70-ročný J. Lysý stále trvá na svojom, že to bol jeho poklad.

Medzi staré zvyky zaradujem aj p r i a d k y. Začínali sa v neskorú jeseň, keď dievky už boli z Pešti doma. Priadky boli v domoch na ten cieľ prenajatých, zvyčajne u bezdetných starých manželov. Odbavovali sa na dolnom i hornom konci obce. Za dávnejších čias, keď sa na odev používalo len domáce plátno, vtedy sa na priadkach naozaj priadlo. Keď však prišiel odev konfekčný, na priadkach už nepriadli, ale dievčatá plietli a háčkovali čipky. Pravda, len do tých čias, kým neprišli mládenci. Vtedy práca prestala a začali sa žarty, spevy a hry. Tieto trvali do 9. alebo do 10. hodiny večer okrem soboty, keď sa riadilo. Priadky trvali cez celú zimu, až kým mládež neodišla na prácu do Pešti.

O našej „kochačke“ som už hovoril.

Ludová pranostika

Svoje stáročné skúsenosti z pozorovania kolobehu prírody uložili si naši ľudia do „predpovedí“ počasia, čo nazývame p r a n o s t i k a. Náš ľud si predpovede o počasi a o budúročnej úrode začína zhrňovať ešte koncom starého roka, pred Vianocami. Medzi Luciou a Vianocami je 12 dní. Každý deň sa rovná mesiacu budúceho roku. Teda aké počasie panuje v tieto dni, také pripadne i na 12 mesiacov budúceho roku.

Pribúdanie dňa začiatkom roka označovali ľudia takto: Na Nový rok o kurací krok, Na Tri krále o krok ďalej, Na Hromnice o hodinu

více, Hromnice zadávajú ulice, Na obrátenie Pavla čiapky, vyhadzuje gazda na šop obzadky.

Radšej vidí bača vlka v košari, ako vo februári chlapa v košeli — Raduje sa gazda, keď na Hromnice pre zimu musí obliecť dve kabanice — Koľko ráz sa v marci hustá hmla zjavuje, toľko hrmavíc na leto prorokuje — Na svätého Víta keď sa z neba leje, nech na dobrý jačmeň gazda sa nesmeje — Teplý dážď v apríli, vzácnejší nad manu, sľubuje žeň dobrú, jeseň požehnanú — Kukučka po Jane keď už sieste kuká, do ceny vám pôjde všetko, najmä múka — Zachovaj si, gazda, že ti Magdaléna obyčajne chodí dobre pokropená — Keď je na Vavrince pek ná teplá chvíľa, nastane i jeseň sedliakovi milá — Na deň Tobiáša daž de máme radi, nielen pre osivá, i pre vinohrady — Dobré, keď v októbri list zo stromu padá, v ten rok požehnanie cestu si k nám hľadá — Ak hus o Martine už po ľade chodí, zas okolo Vianoc po blate sa brodí — Štedrý večer jasný, každému je milý; dá vraj pán boh vína, požehná v obilí.

Na deň 40 mučeníkov mráz, znamená za 40 nocí mrazy — Veľký piatok daždivý, znamená rok žízny — Suchý apríl, mokrý máj, býva žitko ako háj — Po aprílovej hrmavici, niet viac mrazov vo vinici — Studený máj, v stodole ráj — Za mokrým májom ide suchý jún — Jún studený, gazda krčí ramený — Medardova kvapka 40 dní kvapká — Aký jún, taký december — Od Jána Krstiteľa nechváľ jačmeňa — Kde je stoklasa, má chlieb i chasa — Ak je leto mokré, býva v budúci rok drahota — Za teplým a suchým septembrom ide mokrý a chladný október — Panny Márie narodenie, lastovičiek rozlúčenie — Po Matúši čiapka na uši — Za bielym októbrom nasleduje zelený február — Čím skôr padá lístie, tým skôr príde zima — Hrmavica v novembri, znamená budúci úrodný rok — Novembrový sneh keď dlhšie poleží, lepšie pohnojí pole ako hnoj — Ak kvitnú stromy v novembri, zima bude trvať do mája — Keď v decembri mrzne, sneží, úrodný rok za tým beží — Aký je december, taký je jún — Ako je na Mikuláša, taká bude zima naša.

Tradičné obrábanie lúk

Pre Bobrovec treba zaznamenať tradičné spoločné obrábanie obecných lúk. V minulosti tzv. „sená“ mali typické znaky skoro každej obce. V Bobrovci sa až do združstevnenia spoločne obrábali urbáriálne lúky „nižnie“ i „vyšnie“. Najmä dorábanie sena na vyšných lúkách malo v minulosti svoje miestne čaro. Na tieto lúky sa ľudia vyberali ako na výlet alebo na majáles, na ktorý sa tešila mládež a o deťoch už ani nehovorím.

Sená sa na obidvoch lúkách robili odjakživa v auguste pred žatvou, a to najprv „nižnie“ a po nich „vyšnie“ lúky.

Nížnie lúky neboli prítťažlivé, lebo tu sa sená robili len akoby pri

dome, t. j. pri Pastovníku. Naproti tomu na lúky vyššie sa šlo do hory na vozoch, plné rebrovce ľudí a detí, plné batohy jediva na niekoľko dní, pričom nechýbali ani fľaše a „krpky“ s pálenkou „na obveselenie“.

Práce na lúkách mali svoj systém. Celý komplex urbáriálnych lúk sa delil na 14 dielov, tzv. „žlebíkov“. Má to byť správne „žrebíkov“, lebo sa pred senami žrebovalo o dielce, aby sa práca okolo sena ľahšie zvládla. Lúky boli rozdelené na 14 dielcov-žlebíkov, ktoré mali posledné pomenovanie podľa rodových mien. Boli teda žlebiky: 1. Plachý, 2. Pažitný, 3. Hánový, 4. Triznový, 5. Ohradový, 6. Rakový, 7. Majerový, 8. Kustrínový, 9. Kunový, 10. Rusinový, 11. Momkový, 12. Varečkový, 13. Ruskový, 14. Dvorový.

K „nižným“ lúkám okrem Pastovníka patrili tieto hony: Podmočilý, Trstica a Mrávniky. Každý hon z nich sa najprv rozdelil na 14 dielcov a každý dielec označili vysokými „vieskami“, ktoré vyčnievali z trávy. Toto delenie urobili deň pred kosením, lebo chlapi už za brieždenia vyšli kosiť a ženy sa pripravili ohrabovať. Pred kosením sa o každý hon „losovalo“. A to tak, že „losy“ vhodili do klobúka predsedu urbára. Losovalo sa od prvého dielca a každý dielec vykričali s číslom a menom žlebíka. Poslednému dielcu zakričali, neviem už prečo, „opršal“. Po vyvolaní čísiel pribrali sa do kosenia trávy všetky skupiny. A bol to naozaj pekný pohľad, keď sa v kosbe pohybovalo 14 skupín chlapov v pracovnom súlade. Do každej skupiny patrilo 16 párov (kosec — hrabáčka), ale plný počet nebol nikdy.

Pokosená tráva sa tretí deň sušila. Najprv ju zo všetkých honov pozvážali do Pastovníka, každý žlebík na svoj diel. Tu ženy trávu poroz-triasali a na slnku obracali. A práve pri sušení trávy ozývali sa lúkami najkrajšie lúčne spevy diev a žien, doprevádzané melodickým výskaním.

Kým roztrasená tráva schla, mladí by neboli mladými, keby nerobili svojské žarty a figle. A v Bobrovci pri senách bolo príznačné „k o p e r-d o v a n i e“.

Bola to v prvom rade zábavka mládencov. Jeden schytil dievku-hra-báčku popod pazuchy a druhý za nohy. Dievku hojdali z boka na bok a naostatok ju obúchali zadkom o zem. Obyčajne to pokračovalo rad za radom, lebo ktorú dievku by neboli „skoperdovali“, bola by sa cítila urazená. Pravda, stalo sa, že aj mládenca „skoperdovali“ dievky. Lenže to už bol väčší kumšt, pri ktorom muselo byť viac dievok a aby sa žart vydaril, mládenec sa sám poddal.

Popoludní, keď už bolo seno suché, delili ho na časti, aké ktorý majiteľ vlastnil. Najprv seno pozhrabovali a hrabľami ubili do tzv. „ra-kášov“. To boli vlastne dva rovnako dlhé a široké pásy sena. Každý „ra-káš“ rozdelili na osem dielcov, lebo „žlebík“ obsahoval osem štvrtín. Pritom žreboval každý žlebík medzi sebou podľa majetkovej podstaty. Napokon si každý svoj diel zobral a odviezol.

Potom nasledovali „vyššie lúky“. Tu už boli sená pestrejšie a na ne vyrukovalo všetko zdravé okrem starých, nevládných a detí, ktoré potre-

bovali opateru. A kvôli bezpečnosti proti ohňu ostal doma aj istý počet chlapov.

Vyšnie lúky robili 3—4 dni a len v posledných rokoch mechanizáciou zvládli ich za dva dni. Na vyšných lúkách sa diely nelosovali, lebo tam mal každý žlebík určený svoj diel zvaný „s a m" (odvodené zo slova „samotný — sám"). Tieto sa menili každých desať rokov. Každý žlebík mal svoj vlastný znak a jeho majiteľ ho používal na svojich dieloch vyrytý do zeme a k tomu ešte i na drevených stĺpoch hraničných, vkresa-ných do dreva.

Na vyšnie lúky vyšli zvyčajne v stredu. V utorok totiž býval v Liptovskom Mikuláši trhá gazdinky chodili naň speňažiť domáce výrobky. V stredu popoludní vyšli kosci na „Lespience". Tie skosili do večera a potom zháňali drevo na nočné vaty. Každý žlebík tu mal svojho „richtára", ktorý mal na starosti „posilnenie" koscov nápojmi prinesenými z domu. Po večeri si každý kosec pokuval kosu a pripravil si lôžko. Potom zapálili 14 vatier a pri nich potúžení chlapi vtipkovali a spievali.

Nasledujúce ráno prišiel na rad druhý hon lúk zvaný „Dlhé". Už na svitaní bolo počuť ostrenie kôš a spev koscov. Okolo siedmej hodiny ráno prichádzali ženy s frúštikmi a hrablami na zhrabovanie pokosenej trávy. Výskaním dávali znak, že už sa blížia. Ktorá sa oneskorila, tej išli v ústrety s horiacou hlavňou, aby vraj nepoblúdila.

Chlapi si posadali k raňajkám spolu so ženami. Po raňajkách chlapi dokášali a ženy zhrabúvali pokosenú trávu. Po ohrabaní sa ženy vrátili domov, len chlapi ostali a pripravovali sa na ďalší hon. Potom nasledovali lúčne hony „Hrádky" a „Ludrovie". To boli najväčšie hony a práce na nich aj najdlhšie trvali. Ženy aj sem prišli s raňajkami a ohrabovať, čo trvalo do obeda. Popoludní išli všetci domov. Po dvoch dňoch sa chlapi i ženy vybrali na vozoch sušiť, čo sa zase neobišlo bez zábavy. Tu už bol aj tanec pri harmonike. Navyše mládenci zhlobili „kolotoč", na ktorom sa ženy a dievky s výskaním a spevom vozili do tých čias, kým sa len nedolámala hrada a za veľkého smiechu šantiace dievky a ženy popadali na zem. „Koperdovalo" sa ešte vo väčšej miere ako na lúkách nižných v Pastovníku. Po robote sa pohostili a po západe slnka sa „tráv-ničiari" na vozoch vrátili domov.

Porekadlá a príslovia z Bobrovca

Ako si posteľ, tak budeš ležať. Aká práca, taká pláca. Aká matka, taká Katka, také budú aj dievčatká. Aký otec, taký syn, akô drevo, taký klin. Aký človek, taká reč. Babka k babce, budú kapce. Bližšia je košeľa nežli kabát. Čo treba urobiť dnes, neodkladaj na zajtra. Čo ťa nepáli, nehas. Go nechceš, aby ti iní robili, nerob ani ty iným. Čo za groš, to na nôž.

Čo je v lete zelené, je v zime zjedené. Čo sa vlečie, neutečie.
 Dva razy meraj a raz strihaj. Dostal z koledáka dieru.
 Dostal sa z dažďa pod odkvap. Darovanému koňovi nepozerať na zuby.
 Kto neskoro chodí, sám sebe škodí. Každý nech pred vlastným domom
 zametá. Keď dávajú, ber a keď bijú, utekaj. Kto prvý raz luhal, tomu ani druhý raz
 neveria.
 Lenivý moc chodí a skúpy moc stroví. Kde omasta schádza, tam sa svornom
 zapráža. Lepší vrabec v hrsti, ako zajac v chrasti.
 Múdremu nerad' a mocnému nedvíhaj.
 Na kom starosť, na *tom* zlosť. Nech sa žaba močila nezapovie.
 Nebude zo psa slanina, ani z vlka baranina. Naraz dve muchy zabiť.
 Neskoro zatvárať klietku, keď vtáčky vyleteli. Niekomu vidí smet' v oku a
 sebe nevidí brvno.
 Ohýbaj ma, mamko, zakiaľ som ja Janko. Keď už budem Jano, ne-ohneš ma,
 mammo.
 Pomaly choď, ďalej zájdeš. Pre chodník neopúšťaj cestu. Plná škola žiakov
 (nasýtený žalúdok). Pre hladného nič planého. Povedz mi, s kým obcuješ a ja ti
 poviem, kto si. Pomáhaj si, človeče, aj boh ti pomôže. Panská láska na zajačom
 chvoste. Porodila koza Nemca a Maďara sviňa a Slováka neboráka poctivá
 dievčina.
 Rád ho má ako koza nôž. Rozumie sa ako hus do piva.
 Sýty lačnému neverí. Samosvoja chvála smrdí. Spadnúť z džbaru do
 šechtáru. Si blízko trhu, ľahko môžeš utržiť. Straka vrane oko nevykole.
 Tichá voda brehy podmýva. Tak sa zakrývaj, ako ti plachta stačí.
 To je dom, čo ľudia chodia doň. Tak rob, aby bol i vlk sýty, i baran celý.
 Trafená hus zagága.
 Už je pozde, milý drozde. Vrana k vrane sadá, rovný rovného si hľadá. Viac
 dní ako klobás. Viac očí, viac vidí. Všetci ľudia, všetko vedia.
 Zabudol vol, že teľaťom bol. Z blata by chcel bič upliet' a voš by hnal za
 grajciar. Z cudzieho nech krv tečie. Z blata do kaluže.

Typické bobrovské názvy

B r o d o k: plytčina v potoku, kadiaľ sa dá prebrodiť, čiže prejsť vozom
 alebo pešo.
B e l č o u: drevená kolíska pre nemluvnatá. Stála na podnožiach.
Č o b o l a: drevená nádoba ploskatého tvaru, zdobená, na pálenku.
D b a n k a: drevená nádoba na mútenie mlieka. Patrí k nej „masel-nica" a
 „topárka".
D o j k a: žena, ktorá svojimi prsami pridávala cudzie, zväčša v mi nulosti
 panské deti za peniaze a za stravu.

D i e ž a: drevená nádoba na zvrávanie prádla. Na boku mala otvor na vypúšťanie vody.

D ž b a r: na bývalých veľkostatkoch drevená nádoba na zber mlieka.

F l i n t á š: jednooký človek.

H á f u r i n a: čučoriedková a brusnicová vňať.

H l a v e ň: horiace poleno, či štiepa, ktoré sa používalo namiesto fakle v noci v hore.

H o n e I n í k: ovčiarsky učeň. Priháňa ovce k dojeniu. Budúci valach.

H o l b a: dutá miera na tekutiny používaná v krčme, menej ako liter.

H r n e č n í c a: plátenná šatka, v ktorej nosili hlinený hrniec s horúcim jedlom do poľa.

J a n č i a r k y: remenná obuv pracovná, rozdielna od krpcov tým, že podošva bola vypracovaná ako na bagančoch.

J a r k a: dvojročná jahnica.

J u n e c: dvojročný či trojročný vykastrovaný býk.

K o r ý č a: z dreva vydlabaná nádobka, podobná mise.

K r h I a i k á r t: vyššia drevená nádoba na vodu, okrúhla, naspodku širšia.

K o l e m b a b a: kolíska pre deti do poľa. Skladala sa z troch dvojmetrových dlhých rúčok, na dvoch bola pripevnená plachtica, v ktorej ležalo dieťa.

K f d e l': určitý počet oviec.

K f d e l' n í k: pastier kráďa oviec.

K r c h o: človek, robiaci ľavou rukou, ľ a v á k .

K ú d e l a: čiže praslica. Tá sa skladala z dvoch častí: a) k u ž e l, t. j. vrchná časť, na ktorú nakrúcali priadzu, b) k r e s l o čiže ľap-kavá doštička, na ktorej žena sedela.

K r p c e: starý druh obuvi, podobná sandálom, ľahká.

M e d z i p e r c i a: znamená vziať niečo medzi prsty.

M i z i e r k a: úzky priestor medzi domami alebo humnami.

M o t o v i d l o: drevená tenká žrdka, asi 1,20 metra dlhá, na koncoch má kratšie ramienka v protichodnom smere. Na ne sa navíjali nite z plného v r e t e n a. Nití bolo 40, čo tvorilo jedno pásmo nití.

M o t o l i c a: choroba oviec, keď sa motajú.

N á v l a k y: dlhé remence, široké tri centimetre, ktorými sa k lýtku nohy pripevňovali krpce.

Ovce: rozlišujú sa podľa druhov: „oklamka" je jahnica v prvý rok naparená; „jarka" — dvojročná jahnica; „šuták" — baran bez rohov; „kornuta" — ovca s rúbami; „belica" — biela ovca; „lajka" — čierna ovca.

Pánt: dlhá tenká žrdka, na ktorej sedávala hydina v noci.

P o s t r i e (šúp): spôsob, ktorým sa v dávnych časoch mestá a de-

diny zbavovali nežiadúcich osôb, ktoré nemali u nich príslušnosť. Kým ešte nechodili vlaky, odovzdávali mestskí či obecní strážnici také osoby z obce do obce, až kým ich nedoviedli do miesta príslušnosti.

Parač: drôtené špáradlo na fajku, pripevnené na tabakovom mechúre.

Pluhy: dlhotrvajúce dažde zvané jánske, jakubské, michalské pluhy.

P o s ú c h, p o s ú š i k: z nekysnutého cesta upečený pagáč v pahrebe alebo na sporákovej platni.

P o u š v á b o v n i c a: domáce staré jedlo, zvané tiež kula š a, z roztrepaných zemiakov a múky.

Pohon: má dva významy. 1. Chlapci hromadne nastúpili na horské pasienky, kde divá zver ohrozuje dobytok. 2. Chlapi sa rozťahli do šírky horského pásma, postupovali smerom do hory a tu krikom, buchotom a strelbou vyhánali divú zver.

P r i e š linka: zvyčajne sušené kyslé ovocie, ktoré ženy cmúľali, aby sa im tvorili sliny. Slinili si prsty, ktorými súkali nite.

P r i j e d n a n e c: dočasný, sezónny valach.

P s o t a: sa volala náhradka za bryndzu. Vajce roztrepané v mlieku.

P u t e r a: salašnícka drevená nádoba na spracovanie žinčice a syru.

P u t ň a: drevená nádoba na vodu, ploského elipsovitého tvaru.

P út — P u t i s k o: poľná cesta alebo chodník.

P u k a n i c a: kus tkanej šnúry alebo knôtu, asi 10—15 cm dlhý, ktorý priviazali na koniec dlhého pastierskeho biča, ktorým pastieri ohlasovali (plieskali) výhon statku.

R a j n i c a: hlinená nádoba na kýšenie mlieka.

R á t a j: oráč, ktorý za dojednanú sumu porobil poľahové práce majiteľom zemí, ktorí nemali záprahov.

R i a s a: kvitnúci klas obilia.

R í f: stará ľudová dĺžková miera. Podobne „siaha“, „lakeť“ a „piad“.

R o v á š: dlhá doštička pozostávajúca z dvoch dielov, na ktorú sa za feudalizmu vrezávali odpracované dni. V prenesenom zmysle i písanie útraty v krčme na dlh.

R e k e s t í š: ohradené miesto v starých krčmách, výčap.

R u m p l í k: sklenená mierka v starej krčme, s dlhým hrdlom. Boli pollitrové a dvojdecové.

R u č e ň: Súčiastka cepov. Dlhá drevená rúčka a na nej, na „ohlávku“ visí „cepík“.

S l a m e n i c a: zo slamy upletená nádoba podobná mise.

S i h l i a k: štíhly mladý svrčinový stromec.

S p u s t i a k: hlinená nádoba na mlieko.

S t u p y: staré drevené klady, ktorými v kamenných mlynoch ubíjali pomocou horúcej vody domáce súkno.

S n o p k y: slamené dielce na pokrývanie striech aomov a hospodárskych budov.

Sukňa: časť ženského odevu. Boli: a] l e t n i c a, t. j. letná sukňa a b] f a r b a n á, čiže z domáceho farbeného plátna.

Š a f e I: okrúhla, nízka drevená nádoba na napájanie statku v zime. Mal dve vyššie uchá s dierou, cez ktorú prevliekali žrdku a na nej ho niesli.

Š e c h t á r (brotok): drevená nádoba na dojenie kravského mlieka, ale aj na kropenie plátna, ktoré sa polieváním bielilo ma „bieloviskách" a bolo vystreté na „bieleniciach".

Ú krop: keď chudoba nemala čo jesť, zvarili vodu, posolili, do vody vliali mlieko, a tak to bola náhradka polievky. Žalúdky a bruchá sa od nej zdúvali.

Ó v rate: nedooraný koniec zeme, na ktorom sa obracal oráč so záprahom, lepšie povedané pluhom.

V r t k a: olovené závažie („obrtlík"), ktoré sa nastoklo na koniec vretena, aby sa lepšie krútilo, kým bolo prázdne.

V z o p k y: od slova z o b a ť. Nerozvarený hrach, ktorý sa miešal do zemiakovej kyslej polievky zvanej z a l i v a n k a („kysel").

U ž d e n i c a: z priadze upletený náhlavok ma kone, za ktorý sa vodievali.

Z m r a z n i c a: obdobie pasenia oviec od Michala až kým nenastanú mrazy. Za tento čas vyrobený syr patril valachom ako odmena.

Z a p e k a č k a: hlinená fajka. Plnili ju slinami navlhčeným tabakom a vkladali do žeravých uhlíkov, kým sa tabak nezažal. Tým fajčenie dostalo osobitnú chuť a arómu. Používali ju rubači v horách, roľníci i pastieri pred rokmi.

Z á h r e ň: miesto medzi košľou a telom.

Z a j d l í k (žajdlík): stará krčmárska mierka na nápoje asi 2 dl.

Z v a r i a k: guľatá skala, veľkosti päste. Používali ich zadávna pri zváraní bielizne a to tak, že skaly rozzhavili, potom ich vsypali do die-že, kde bola bielizeň, voda a popol. Rozzhavené skaly priviedli vodu do varu. Aj starí pltníci pomocou nich varili v krhlách hádzané halušky.

Ž ú d r o (žúdor): začadené „čeluste" na starom ohnisku-kozube.

Ž u ž o l i ť: žuvať bez zubov u nemluvniat i starcov.

PE3KME

АВТОР, В ЗТО ВРЕМЯ УАЕ 83 НЕТННЭ РАБО*ИИ — НЕЧОПЕР, НАННАЛИ НЕЛИ>НУЮ
МОНО-РА\$HK) РОАНОН ФЛЕПВНН ЕОРОБЕН, В ЛННТОБЕ. МОНОРА^СА, КОТОРАН НВЖИТЕСА В
ИСТОРИИ КУЛИТТИ СЛОБАНКОРО НАПОСА СВОИМ РАДОИМ ПРОХОХИСЕИИЕМ САННН^НОН, НМЕЕТ
НОА-ЗАРЛОБОК: ЛЮ^Н — СОИТНН — СУЛТОН. В СТОМ ТЕИЕННН, НОЧЬЕ КРАТКОРО ВЗРАА,НА НА
ФЛЕВНЕНМУЮ ИСТОРИИ) ВОРОБНА, КОР,НА-ТО КОРОНЕВСККОРО НРВНННЕМПОБАИНОРО РОПФА,
АВТОР НА ОЧОБЕ ВОСНОМННАННН СТАПТИХ ПОИИРЕИЕИ, СТАПЕИИИХ РПАК^АН Н СОСТВЕИИИХ
ОНВИТОВ СТАВНТ В НЕИТР ПАЗВНТНН, СООВИТНН Н СУЛЕО НЕЧТВНТЕИВННЛХ ЛНОПЕО,
ТРИФОВВХ
ТВОРН;ОБ СОСТВЕННЛХ СУН;ЕБ. ТАКНМ ОБРАЗОМ НЕРА А РИАЗАМН ИИТАТЕИЕО ВНСТУНАИОТ СУИИ&ОИ
РАИС,НА ВОРОБНА ФБЕТН ИЕГ ТОМУ НАЗАФ, С НЖАСТНЕСКНМ ВЗРАИ#ОМ НА НРНИИИЛИ УРОВНН

JKH3HH TрyноBopo Hapo;ua H con;Hajii>Ho-о6ни:ecTBeHHLie ywtOBHH. rrocjie Be^oMocTH o 3ini-ñeMHH HyMH H KaTacTpo<|>HHeckHX noJKapax HepexoffET aBTop K peBonioniHOHHOMy 1848 r.,

KaK OH OTpa3HJICH B COÖBITHHX EoOpOBUa. B MOHOpa^HH HHTepeCHBI aHHOTaHHH O нТН KapTHHHHix KOMHO3HHHax xynpJKHHKa HocH^a BonteTexa KneaeHca в pecTaBpнpoBaHHOM 6oopoBenKOM KOCTeJie. B 18 BeKe cymecTBObaJиH в EoCпoBue nexn — naorauraKii (1718 r.), KaMeHTHHHÖ (1740 r.) H My3BiKaHTCKHÖ (1767 r.). B TO BpeMa Hanajica pacнBeT HapoфHTix peMecen H HajиBHero H3B03иHi&ero nejia. H 6oopoBen,KHe B03HHH;H npнB03нjiH TOBap sa H3 nopTa TereT. PeambHO ÄOKyMeHTajiBHoä HBJiaeTca H iacTb o ce;n&cKoxo3HMCTBeHHBix nepe-MeHax BO BpeMa \$eo,n;ajиH3Ma H nocne 1848 r. B нxwonoBKe: JK»ÄH H Tрyр., aBTop OHHCBI-BaeT ynopCTBo 6oopoBen,KOH HmneTH, KOTopan nocne OTMeHBI KpenoTHopo npaBa nocTe-неHHo BHKyna^aMecTHHeKpynHBиeHocMecTHa,HTO Tpe6oBajio ycHHemoe TрyнpBoe HanpfKKe-Hne HaceneHHH EoopoBn,a. H 3фeck r,ne-TO MOJKHO oOHapyжHTB HPHHHHBI OTXOAOB 6oopoBen-KHX HJOTHHKOB H KaMeHmKOB 3a xнедоM „в лyтне Kpaa", в EynанecT H Ha nepBBix poAax Haniero BeKa H в AMepHKy. АВТОР Äanee pa3BHBaeT cyÄBOH 6oopoBenKoro Hapofta nocjie nepBoa: MHpoBofi BOHHBI, HX пpocBeTHTejiBHvio H KyjибTypHyto pa6oTy, TaK ste KaK H Hapac-TaHHe gaçonero ^BHHeHHa. B 3Ty cpey aBTop BKjнoHaeT CBON Ha6jнo,n;eHHH o pa3BHTHH MECTHOH apXHTeKTypH. ИЮИЮJKHTeJlbHBIM B MOHOpa^HH HapHO CHHTaTb \$aKT, HTO aBTop

в cBoeä pa6oTe pa3BHBaeT OTpaiKeHHe coÖHTHH BTopon MHPOBOH BOHHBI в EoopoBHe, c ero noiitojKHTEjиHBиMH nocнeфCTBHMMH Ha ypoBeHb HтH3HH ero ÄHTejieз. ABirop 3aKOT0^aeT MOHOpaдиHю rjaBoä: Hapoфф BoopoBn,a H ero TBopиecTBo, в KOTopoi Hajio HoÄqepKHыTb и;oKyMeHTan.HK> oOBinaeB H npHBBpaeK ceMeäHBix H роfOBBIx, Hapo^Horo npeACKa3aHHa, npHBKpaeK npн ceHOKoee, TaK Hte KaK H HOСЛOBHHBI, нopoBopKH H AHajieKTH3MH.

ZUSAMMENFASSUNG

Der Autor, ein heute schon 83-jähriger Rentner, ehemals Arbeiter, schrieb eine voUständige Monographie seiner Geburts-gemeinde Bobrovec in Liptov. Die monographie die in der Kulturgeschichte des slowakischen Volkes durch ihren Ursprung einzigartig ist, hat einen Untertitel: Menschen — Handlungen — Schicksale. In dieser Folge, nach einem kurzen Blick auf die älteste Historie der Gemeinde Bobrovec, vormals eine Königsprivilegiertstadt, stellt der Autor, aufgrund der Erinnerungen seiner Grossel-tern und eigener Beobachtungen, in die Mitte der Entwicklung der Handlungen und Schicksale von Bobrovec wirkliche Leute, arbeitsame Schöpfer eigener Schicksale. Vor den Leseraugen treten die Schicksale der Bewohner von Bobrovec vor zwei Hundert Jahren mit plastischem Blick auf die Ursachen des Lebensniveaus des arbeitenden Volkes — sozial — gesellschaftliche Beziehungen.

Nach der Notiz der Pestepideanien und Feuerkatastrofen geht der Autor auf das Revolutionsjahr 1848 Über, wie es sich in den Handlungen von Bobrovec widerspiegelte. In der Monographie sind ibemerkenswerte Annotationen iiber fünf Bildkompositionen vom Maler Jozef Božetech Klemens in der renovierten Kirche von Bobrovec. Im 18. Jahrhundert existierten Gilden in Bobrovec, und zwar: die Zimmermann-gilde (J. 1718), die Maurergilde (J. 1740) und die Musikantengilde (J. 1767).

Zu dieser Zeit begann die Bliite des Volkshandwerkes und Fernfuhrmannwerks. Die Fuhrmänner von Bobrovec lieferten die Waren bis aus dem Hafen Terst. Reäl dokumentiert ist auch der Teil Über die landwirtschaftlichen Veränderungen während des Feudalismus und nach dem Jahre 1848. Im Kapitel „Die Menschen und die Arbeit" zeichnet der Autor die Zähigkeit der Armut von Bobrovec, die nach der Abschaffung der Leibeigenschaft stufenweise die Grossbesitze abkaufte nieder. Dies erforderte eine erhöhte Arbeitsanstrengung der Bewohner von Bobrovec.

Hier sind auch Auszugsursachen der Zimmermänner und Maurer aus Bobrovec nach dem Brot „in die Welt", und zwar nach Pást und in den ersten Jahren unseres Jahrhunderts auch nach Amerika niedergelegt. Der Autor fiihrt weiter die Menschen-schicksale von Bobrovec nach dem ersten Weltkrieg, ihre kulturelle Tätigkeit sowie auch das Wachsen der Arbeiterbewegung an. In dieses Milieau legt der Autor Beo-

bachtungen über die Entwicklung der Ortsarchitektur. Als Plus dieser Monographie ist es notwendig, anzuführen, dass der Autor in seiner Arbeit die Widerspiegelung der Handlungen während des zweiten Weltkrieges in Babrovec mit ihren positiven Folgen auf das Lebensniveau seiner Bewohner ausführt.

Der Autor schließt die Monographie mit dem Kapitel: „Das Volk von Bobrovec und sein Schaffen“. Aus diesem Kapitel ist es nötig, die Dokumentation der Familien- und Festbräuche, der Volksprophetik, der Bräuche bei **der** Heuernte sowie auch **der** Sprichwörter und Dialektismen hervorheben.